

(بعضی از وکلاء اظهار کردند که هر چه رای است اظهار فرمائید تا اقدام شود)
آقای آقا سید عبداللّه - باید از طرف مجلس وکیل قابل احضار شده و در این موضوع گفتگو شود و قرار این امر داده و قطع عمل خود و الا بانتظار اینکه طرف حاضر شود یا اینکه دیه قتل بوارث متوکل بدهد نتیجه حاصل نخواهد شد و همین طور که تاکنون بمسامحه گذشته خواهد گذشت بالاخره شرحی بهمین مضمون بصداوت عظمی نوشته شد.

۱۲۵ مذاکرات دارالشورای ملی ۲۱ اردیبهشتیست و ششم شوال

آسید حسین بروجردی - اعضاء کبیسون عدلیه که معین شده اند باید برای تعیین اعضاء کبیسون ترتیب ماله اخذ رای نمود.
 دیگر اینکه هفته سه روز که برای تشکیل کبیسون ماله گرفته اند کم است زیرا که تا اول سال وقتی باقی نمانده و باید بودجه اصلاح شود.
آمیرزا محسن - اعضاء کبیسون را باید معین نمود لیکن هر روز اعضا نمی توانند در این محبت گفتگو نمایند مباحث و کارهای دیگر هم در پیش است **رئیس** - فعلا این مسئله تا این اندازه لایق مذاکره نیست زیرا کار کردن و نکردن منوط بوجود و عدم کار است در صورتیکه از دوائر دولت ارجاع کار شود هفته ای شش روز یا هفت روز هم لازم باشد باید کار کرد و اگر نشود معین وقت کافی است.
آسید حسین - باید بودجه مطالبه شود و مشغول آن شوند.

رئیس - بنا شده است از طرف وزارت ماله حاضر شوند و حاضر شدن مطالبه نمی خواهد.

حاج سید نصرالله - پس از اینکه وزرا اظهار اتفاق بامجلس میکنند و خود را همراه و هم دست قلم میدهند دیگر چرا اعضاء مجلس آنها را جزه اصدار قلمداد می نمایند ، امروز باید اتحاد و همراهی نمود آنها برای پیشرفت اینکار بخوبی حاضر نبودن بزرگترین فایده این مجلس را تسویه و تصفیه عمل ماله میدانند.

آقای آسید عبداللّه - بر تمام افراد مجلس و غیره هم معلوم باشد که مردم برای اقامه و تاسیس این مجلس جان دادند و سرها بر کف نهادند که مسلمانان در همین وقت و رفاقت در این راه امره دشمنان مجلس زیاد بود و حالا بحد الله تعالی خیلی کم شده از عهد قلیل و از قوه عاقلند لکن با وجود این باز این رفاقتی که فرصت بدست بیاورند نمکی در آس میریزند و کلای مجلس ما هم بحد الله -

تعالی همه اشخاص صحیح کار کن کاردان و بی غرض هستند و تاکنون از این مجلس کلمات بدو ناشایسته نسبت بشاهزادگان و اولیاء دولت گفته نشده پس این نسبت های ناشایسته که بمجلس میدهند ناشی از خائنین و فاسدین است بلی مجلس میکوبد چرا فلانجارا چاپیدند و چرا در فلان ایالت ظلم کردند و چرا مرتکب فلان کار خلاف قانون و ناشایسته شدند این مذاکرات ربطی باشخاص معین ندارد ،

معلوم است اعمال قبیحه باید گفته و مؤاخذه شود فرض از انتقاد مجلس هم همین است و البته اعضاء این مجلس خوب میدانند که این مجلس وسیله اتحاد دولت و ملت است و بعد از انقاد این مجلس مابین مملکت و دولت یکدیگر برداشته شده است و هر کدام

خیرخواه یکدیگر هستند (سپس خطاب به حضار اظهار داشتند) اگر شنیده اید که اعضاء مجلس نسبت یکدیگر کلمه بدی گفته باشند بگوئید (تمام جواب دادند تاکنون بالنسبه بشخص معین در مجلس سوه نسبتی داده نشده است)

حاج سید نصرالله - کلاالات اجراء مقصد و مطالبند نباید قلوب افراد ملت از ایشان رنجیده تکلیف آنها اظهار حسن و قبح است نظر بشخص ندارند مادامیکه هیئت دولت و ملت بالنسبه بیکدیگر ضدیت دارند هیچکار پیشرفت نخواهد کرد چنانچه در خصوص خطابه ای که چندی قبل در مجلس خوانده شد چها نزد حضرت والا شماع السلطنه مذاکره کرد بودند که ایشانرا بشبهه انداخته بودند لکن پس از آنکه نزد خودشان قرائت شد تصحیح و تمجید فرمودند معلوم است اینگونه افسادات از وسائط و روابط است

آمیرزا ابوالحسن خان - هر گاه یکی از وکلا بگویند که در فارس یا خراسان اینطور تمدی و ظالم شده یا اینطور قتل غارت کرده اند آیا اظهار این شکایت بشخص حاکم بر میخورد یا نه ؟ (جواب دادند اینگونه مطالب باید گفته شود و ربطی به برخوردن یکدیگر ندارد) اگر مؤسین بانک بگویند کسانی که سالهاست مبالغی مال دولت و ملت را حیف و میل و ذخیره کرده اند چرا امروز برای همراهی یا بانک عملی حاضر نیستند آیا این اظهار یکدیگر بر میخورد یا نه ؟ (جواب دادند خیر) اینگونه مطالب باید گفته شود .

رئیس - فرض از انقاد مجلس اظهار مقصد و اصلاح امور است اگر در ضمن اظهار شکایت از کسی شد نباید باعث رنجش بشود زیرا که در اینگونه اظهارات غرض شخصی در بین نیست و منظور اصل عمل است.

مواد قرائنامه بانک عملی را قرائت نموده و در هر فصل از فصول آن از وکلا رای خواسته شد و در بعضی از فصول آن که قدری لازم بتوضیح بود گفتگو نموده اصلاح و تصویب گردید.

در فصل اول که نوشته شده بود که تمام اهالی ایران می توانند در این بانک شرکت کنند برای اینکه رعایای خارجه از این عنوان مستثنی شوند لفظ تبه بجای لفظ اهالی گذاشته شد.

فصل دوم که مشتمل بر این بود که تمام واردات دولت باید در این بانک وارد شده و وزیر خزانه بحواله دولت از بانک دریافت نموده بخرج و مصارف دولت برساند بجای لفظ وزیر خزانه وزیر ماله نوشته شد.

حاج محمد اسمعیل - گفتند که وزارت ماله برای کلیه جمع و خرج مالیات است نه خزانه و تحویل داری . گفتند پس باید خزانه دار نوشته شود پس از قرائت فصل سوم که مشتمل بود بر اینکه رئیس بانک معاملات در رهن املاک و قرض و استقراض از داخله و خارجه را بجزان شرح مضطر تشکیل و اداره می کنند.

آمیرزا ابوالحسن خان - باید عنوان رهن و معاملات و ترتیب قرض و استقراض هر یک مستقل و جدا گانه باشد سایرین تصدیق نمودند و بهمین ترتیب مقرر شد.

پس از انقضاء مدت امتیاز بانک شاهنشاهی امتیاز آن متعلق باین بانک باشد.

آمیرزا ابوالحسن خان - باید مدت امتیاز بانک شاهنشاهی و وقت انقضاء آن معلوم باشد تا امتیاز آن تجدید نشود.

در خصوص فصل پنجم که مشتمل بود بر اینکه بانک عملی در اخذ امتیاز خطوط شوسه و آهن با رعایت شروط متساویه از سایرین احق است.

صدیق حضرت - باید قسمی نوشته شود که کلیه امتیازات بخارجه داده نشود و الا مجمل است.

آمیرزا ابوالحسن - در صورتیکه موافق صلاح مملکت باشد و مجلس تصویب کند چه ضرر خواهد داشت در جواب اظهار شد که با ملاحظه صلاح مملکت و تصویب مجلس ضرری ندارد.

در باب فصل ششم که مشتمل بود بر اینکه در امتیاز استخراج معادن طلا و نقره با ملاحظه شروط متساویه بانک عملی مقدم بر سایرین است.

جواب دادند در صورتیکه کسی کشف معدنی نماید جهت ندارد بانک در اخذ امتیاز آن بر شخص کاشف مقدم باشد و این مسئله باعث تعطیل امر انکشاف معادن است و هیچکس متصدی و منجمل زحمت و مصارف کشف معدنی که دیگران منافع آنرا جلب خواهند نمود نخواهد شد.

حاجی معین التجار - این اجازه و امتیاز امروز داده میشود و بعد از این هر کس میخواهد امتیازی بگیرد بانک مقدم است.

آقای میرزا ظاهر - چه ضرر دارد کاشف معدن مقدم بر بانک باشد.

صدیق حضرت - بخارج انکشاف را بانک بشخص کاشف بدهد و حق تقدم داشته باشد . صدی ده از منافع هم برای حقوق دولت کم است .

حاج معین التجار - شاید بانک متحمل مخارجی شود و وقتی از آن حاصل نشود در اینصورت باید طوری باشد که لااقل ملت امید تقی داشته و رغب باین کار باشند .

رئیس - صدی ده حقوق دولت خوبست و در سایر ممالک هم ترتیب همین طور است و از تمام معادن حقوق دولت همین مقدار گرفته میشود لیکن این امتیاز طوری باشد که سد طریق سایرین در کشف معادن نشود و استخراج آن منحصر باینک نباشد.

حاج معین التجار - بانک باید جهت رجوعان بر سایرین داشته باشد یا نه .

صدیق حضرت - همان تقدم در صورت تساوی شروط رجوعان بانک است بر سایرین .

حاج امین دار الضرب - در نظامنامه بانک شرط خواهد شد که هر کس معدنی را کشف نماید بانک او را در آن معدن شریک میشاید .

رئیس - اینگونه امور بنظر بیاید که فایده دارد لیکن بانک نمی تواند این امر را در یک مملکت اداره کند زیرا هر کس انکشاف معدنی کرد بعضی اینکه بانک او را شریک کرد اظهار کشف خود را نخواهد کرد و همیشه معادن غیر مکشوف خواهند ماند .

آقای آقا میرزا سید محمد - اولاً از قرار مذکور بعضی از وکلا مجلس با خائنین دوستی و ارتباط دارند لازم است این امر را ترک کنند و الا بالاخره آشکار شده مورد بدنامی و افتضاح آنها خواهد

بوده ثانیاً هر یک از وکلا که بشام نمی حاضر در رسیدگی و اقدام بامور مجلس نیستند برای آنها چتر اینست که استعفا کنند ثالثاً برای اینکه این پولی که از بانک باقواج داده میشود مثل سایر وجوه و حقوق سابقه آنها حیف و میل نشود خوب است خود اجراء بانک در دادن آن نظر و اصلاح حضور داشته باشند .

مذاکرات شنبه بیست و هشتم شهر شوال المکرم ۱۳۲۳

حاجی سید ابراهیم مسئله گوشت را باید ترتیبی داد خیلی متشوش است حال که چارکی بیست و شش شاهی میفروشند چند روز دیگر گوشت پیدا نخواهد شد .

جواب دادند که مسئله گوشت با حکومت است کسی قبول نکرده ربطی بمجلس ندارد .

رئیس - باید کسی حاضر بشود و قبول این مطلب را بنماید تا ترتیبی برای آن معین شود . پس همان مطلب قرائنامه بانک که موضوع مذاکره بود خوب است با تمام برسد .

حاجی سید نصرالله - مدت امتیاز بانک شاهنشاهی خوب بود معین میشد .

رئیس - مطلبی نیست معلوم خواهد شد ولی استکشاف و استخراج معادن که اختصاص باینک داده شده بود خوبست طوری بشود که نفع عمومی پیدا کند

آقا سید محمد مجتهد - اول ترتیب داخلی مجلس را منظم نمایند تا صحبتها و نطقها بترتیب و نظم باشد و منبری معین کنید هر کس نطق میکند در بالای منبر نطق کند که هر کس بشنود و بقیه گفتگوهای مجلس حال در همه جا از داخله و خارجه مطرح انظار مردم گرام است .

حاجی سید نصرالله - باید طوری باشد که آزادی در نطق باشد تا هر کس هر چه میداند با استدلال بگوید البته هر مطلبی را منکر و مخالفی است اگر کسی حرفی بزند که بنظر اولیه متافی باشد مخالف مجلس و ملت نمیدانند و این مطلب موجب سلب امنیت و اطمنان است پس باید آزادی باشد که مطلب گفته شده بخوبی تشریح و توضیح شود

بعد امتیاز بانک عملی را قرائت نمودند در فصل اول در عنوان دخول یا خروج تيمه خارجه .

اسدالله میرزا - آیاتیمه خارجه مثل قفقاز نمیتوانند شرکت کنند .

محقق الدوله - خیر مقید بشابعیت دولت ایرانست .

حاجی سید نصرالله - هر گاه طوری باشد که موجب استیلاه خارجه نباشد چه ضرر دارد .
میرزا ابوالحسن خان - در صورتیکه تيمه خارجه در ایرا محکوم بمعکمه دولت ایران باشد خوبست و الا ضرر دارد .
 (بعضی گفتند بانک برای ازدیاد ثروت و توسعه تجارت ملت است چنانکه گفته شده اگر بمقدار عשרی از سهام بانک بمسلمانان خارج داده شود آنوقت عشر منافع بانک در خارجه می رود و این متافی با تشکیل بانک است) .

حاجی محمد اسمعیل - مسلمانان قفقاز در عالم اسلامیت و همدینی میفرمایند با ما همراهی و مساعدت کنند چرا قبول نکنند و یک تمنا برای آنها را شرکت ندیم .

رئیس - خیلی خوبست هر گاه تیهت در محاکمات داشته باشند مثل سایر ممالک که محکوم بمعکم داخلی آن مملکت هستند .
حاج محمد اسمعیل آقا - فعلا تبعیت در حکم لازم نیست قرار دادی می کنیم که موجب زحمت بعد نباشد .

میرزا ابوالحسن خان - آنوقت یک عشر بمسلمانان قفقاز و یک عشر بمسلمانان هندو عسری بمسلمانان هند و کذا بقیه اینها باید حق شرکت بمیدند این اسباب زحمت خواهد شد .

حاج محمد اسمعیل آقا - یک عشر برای تمام مسلمانان ممالک خارجه کافی است هر گاه شرایط و قرارداد با آنها مقرر شد چه بهتر و هر گاه نشد همین نحو شرکت داشته باشند .

صدیق حضرت - میدانید که اغلب دول از این راه که رعایا و تيمه ایشان حق شراکت در آن مملکت پیدا کردند بهانه گرفته پای دخالت و دست تصرف در آن مملکت پیدا کردند شرکت خارجه هیچ صلاح ملت نیست .

حاجی معین التجار - هر گاه سفاراضی شوند که محاکمات باقواج معضوب با خود بانک باشد ضرر ندارد (گفتند در اینصورت هیچی ندارد) در فصل دوم گفتگو در حواله خزانه شد که این حواله دهنده کیست اگر وزیر خزانه است که نداریم اگر وزیر ماله است پس باید پابین اسم نوشته شود .

رئیس وزیر خزانه معمول نیست و نداریم و این بانک حالا حکم خزانه را پیدا خواهد کرد پس باید همان بحواله وزیر ماله باشد .

سعد الدوله در همه ممالک اندازه خزانه علیحده است حواله بر رئیس خزانه میشود باید وزیر ماله به امضا کند چیزی که هست رئیس خزانه هیچوقت مسئولیت ندارد مسئول وزیر ماله است باید اسم اونوخته شود .

محقق الدوله - معلوم میشود که در لفظ خزانه فرضی ملحوظ بوده که اینطور نوشتند و از روی ترتیبی باید باشد .

سعد الدوله - بلی ترتیب ادارات بطور دیگر داده خواهد شد و ترتیب هم رجوع بین شد که دستور آنها نوشته شود از روی همان ترتیب در این موضع باید وزیر ماله نوشته شود .

(در فصل سوم که بانک ملی معاملات زراعتی و رهن املاک و قرض و استقراض را بطور شرعی اداره نمایند) .

سعد الدوله - چون این بانک موسوم ببانک ملی است باید مثل سایر بانکهای ملی باشد که معاملات آن فقط طلا و نقره است رهن و معاملات دیگر را هر يك بانک علیحده است نباید این بانک صدراه توسعه تجارت و ترقی ملت باشد سایرین هم حق دارند بلی امروز آن بانکها موجود نیست ولی بعد از این خواهد دائر شد پس نباید تمامی این معاملات اختصاص باین بانک داشته باشد .

حاجی معین التجار - چون فعلا بانک دیگری نیست این بانک میتواند که متصدی این معاملات شود نه اینکه بانک دیگر یا کسان دیگر نمیتوانند معاملات رهنی یا ذراعتی یا غیر ذلك نمایند بطور امتیاز نیست بعنوان اجازه است .

رئیس - در اینجا رعایت نکته لازم است و آن اینست که معین کنند چه مقدار از سهام بانک در فلان معامله صرف میشود چون این بانک شعبات پیدا میکند برای اینکه ضرر بشعبه های دیگر وارد نیاید این تعیین لازم است .

ثقة السلطنه - باید يك ترتیبی برای پروات معین بشود که تکلیف مردم معلوم باشد .

سعد الدوله - چه ترتیبی بهتر از اینست که هیچ برات صادر نشود و مواجب شمارا بموجب فرمان حواله بانک کرده سه ماه به سه ماه بشمارا بپردازند . در فصل ششم که مشتمل بر امتیاز معادن بود (غیر از طلا و نقره و جواهرات)

سعد الدوله هر گاه یکی از گداشتگان بانگلی معدن طلائی در جایی کشف کرد تکلیف او چیست آیا همین نحو او را مستور بگذارند که مال دولت است پس باید طوری باشد که آن مستکشف بتواند بدولت اطلاع بدهد و قرارداد دولت مقرر کند تا آن معدن غیر مکشوف نماند .

رئیس در این فصل دو عیب است یکی استشار طلا و نقره و جواهرات ، دیگری اختصاص آنرا باینک چون مؤسین همه جا نیستند که استکشاف معادن کنند ولی افراد ملت همه جاهستند پس باید برای آنها هم حق استکشاف و استخراج باشد (بعد از مذاکره اجماع بر این شد که معدن طلا و نقره و جواهرات را هم بانگلی حق استکشاف و استخراج دارند) ولی بقرارداد علیحده بعضی گفتند که اگر این معادن در ملک کسی باشد بطور است (جواب داده شد که ملک اوست)

سعد الدوله - معلوم است که معدن حق و ملک صاحب ملک است ولی بعد از استخراج و کار کردن دولت راجعی هست که از او بگیرد ولی موضع مذاکره املاک موات و املاک دولتیست نه ملک خاص .

در فصل هفتم که امتیاز غواص از برای مروارید با بانگلی معین شده بعضی گفتند که باید مقید باشد که خارجه غواصی نکند جواب داده شد که مایه خواهیم که بمعاملت رفتار کنیم و معکمه میداشته باشیم و باید پول خارجه را وارد مملکت بخود نمانیم تا صاحب صنایع و تجارت شوم این چیزها موجب ضرر نیست .

آقا سید محمد مجتهد ترتیب انتخاب وکلاء باقی مانده و انتخاب وکلاء سایر ولایات آخر چه شد .

رئیس - اعلانی نوشته شد که چاپ شود برای ملاکین و فلاحین تا حاضر شده انتخاب شوند .

آقای آقا سید محمد مجتهد باید از جانب مجلس چند نفر را معین کرده بفرستند در سایر ولایات تا انتخاب وکلاء را مرتب دارند .

سعد الدوله - یکی از جهات تأخیر و کلام عدم رغبت حکام است بانتخاب و دیگر اینکه آنها صاحب مشاغلند و بعضی وسعت معاش ندارند لذا منتظرند که از جانب مجلس خبری برسد که مخارج آمدن و توقف چقدر است باید این مطلب معین و اطلاع داده شود .

محقق الدوله - در نظامنامه انتخاب معین شده که خرج و کلا بتصویب مجلس باید باشد .
سعد الدوله - در همان نظامنامه هست که تا وکلاء سایر ولایات نیامدند و کلا در اختلاف و حاضرین نمیتوانند مشغول کار باشند این هم کارست مذاکره شود

فرارید در مجلس دیگر این مفاکره شده ترتیبی
معین شود

مذاکرات دارالشورای ملی

یکشنبه ۲۹ شهر شوال المکرم

اقامیرا محمود کتاب فروش - خوبست که
از برای انتخاب و کلای و لایات از طرف حجج اسلام
و از جانب مجلس تلگرافخانه خبره کرده و اطلاع داده
شود و چند نفر مأمورم از طرف مجلس تلگرافخانه
فرستاده شود تا انتخاب آنها زودتر صورت پذیرد
و معلوم میشود که تلگرافات را نمی رسانند هیچدم
رمضان از طرف صدارت برای انتخاب و کلای تلگراف
شده هنوز نرسیده است

رئیس - گفتگویی در این باب شده که از طرف
مجلس مأمور فرستاده شود در صورت لزوم البته ترتیبی
داده میشود

آقامیرا ابوالحسن خان - و کلاه باقی مانده
تهران خوبست منتخب شوند

صدیق حضرت - بحکومت اطلاع داده شده
قدری قابل لزوم است که از ایشان خبری برسد

آقاسید حسین پروجردی - مخارج و کلا
را مجلس تعیین کند تا با آنها اطلاع بدهند چون منتظر
این مطلب هستند

امیرزا ابوالحسن خان - اول باید اصلاح
بوده بشود بعد تعیین مواجب و مخارج و کلا

هنوز از برای دولت کاری نکرده بملی مواجب
و مخارج فوق العاده مقرر داشتن حسی ندارد

آقا سید حسین پروجردی - حال انتخاب
و کلا را شروع مینمایند یا اصلاح بودجه را هر دو
اینها لازم است

رئیس - اما در باب و کلا اگر صاحب تول
هستد که چه ضرر دارد یک مدتی از کسبه صرف
نموده این خدمت را بملت بکنند تا ترتیبات معلوم
شود و آنکسانیکه چیزی ندارند عقیده من اینست
که برای آنها چیزی معین شود منوط بر این است
که در مجلس دیگر گفتگو شده بصدارت نوشته تا
مرتب و مقرر شود

حاجی محمد اسمعیل - اعلانی از طرف
وزارت پست منتشر شده که محتوی است بر اینکه
بعده از محمولات ضمانتی پستی تومانی ۳ شاهی
گرفته میشود و تمام خطوط تبری و سایر چیزها
که در این اداره نوشته میشود ببط خارج است که
حکسی نفهم باید معلوم شود که آنچه قبله
تومانی ۳ شاهی میگردد و جرایم خط فارسی نمی نویسند
تا هر کس بخواند و بداند

آقاسید محمد مجتهد - در باب
خطوط که نوشته میشود در ادارات طوری بکنند
که ببط ایرانی باشد

رئیس - آن کارهایی که طرف آن خارجه
است باید بسو خط باشد ولی کاریکه راجع با آنها
نیست جهت ندارد با خط خارجه باشد

سعدالدوله - مسئله خط و زبان در فرهنگستان
خیلی اهمیت دارد نمایتون گفت من فتوحات خیلی
کردم ولی افتخارم باین است که خط و زبان فرانسه
را در تمام ممالک عمومی دادم و در بوم هر چه
کرد چکها را می نشاندند بتمام زبان فرانسه و اینجا
افتخار میکنند که ببط و زبان آنها خود را معرفی

کنند چرا ملیت را از دست بدهید برای خط و
زبان ملی در ممالک خارجه خونها ریخته میشود و اینجا
برای افتخار بالای دکانها و درج خانها بخطرنامه
مینویسند و باید دید که این اعلاترا از برای چه
کردند باید این مطلب اولاً رجوع بمجلس شود
مجلس تصویب کند پس فایده این مجلس چیست
اگر ما نکوئیم پس چرا در اینجا حاضر میشویم

حسعلی خان - اطلاع دارم که بلژیکی ها
را در اداره پست و غیره تجدید کثرات کرده می-
کنند اسامی بعضی را هم میدانم که در مجلس پند
خواهم گفت پس لازم است که قانونی باشد تا نتوانند
این کارها را بدون تصویب مجلس بکنند

سعدالدوله - باید قرار صحیح در این کارها
داد من متعجبم میدانم که چه میخوانیم بکنیم آخر
چرا باید دفتر ما ببط خارجه باشد که حساب بخوبی
رسیدگی نشود شما ببینید آنکسیکه من او را
مثلاً صد تومان اجیر کرده بودم و آوردم چرا حال
پار دو هزار تومان مواجب میدهند خدا شاهد است
که نه از راه غرض باشد آنچه تکلیف من است
میگویم طاقت تحمل سیر نندارم چرا این جوانان
ما که در اینجا و در خارجه زحمتها کشیدند و تحصیل
کردند بیکار باشند اگر ما تهدید کردند که نکوئیم
مرا حبس کنند تهدید نمایند تحقیر کنند میگویم
در هر گاه مرا بکشند از هر قطره خونم صد هزار
سعدالدوله تولید خواهد شد

اول کار اینست که باید این متملمین قابل را
در ادارات دولتی مشغول بشلسی بکند که
بهر از تشکیل ۱۰۰۰ باب مدرسه است
برای ترویج علم و رجحانی از برای خارجه بر آنها
نیست پس چرا اینها این طور معطل این کار باشند
معنی غیر خواهی ملت و همراهی آن پس چیست

صدیق حضرت - مدت مباشر ضرابخانه و
رئیس صندوق تجدید شده

سعدالدوله - مباشر ضرابخانه برای چیست
چه می کند هیچ لازم نیست البته باید ترتیبی در
ایشاب داده شود که بدون تصویب مجلس تجدید نشود

رئیس - مفرضین و منافقین وجود اختلاف
کلمه بین دولت و ملت را در میان مردم مرم منتشر کرده اند
باید طوری کرد که این شبهات از انظار مردم رفع شده
دولت و ملت را یکی بدانند مثلاً هنوز حضرت اقدس ولیعهد
نیامده اظهار می دارند که منم مجلس است و مجلس
منافی با قانون دولت است و حال اینکه آن رقمه که
با آقای آقاسید عبدالله نوشته بودند حضرات است که
چنانچه اظهار اظهار همراهی کردند (در این موقع دستخط
ولایت همه قرائت شد)

جناب مستطاب شریعتمدار حجة الاسلام
آقا سید عبدالله مجتهد سلمه الله تعالی
بعزاز استسلام از سلامت مزاج شریف زحمت
می دهم از قراری که شنیدم از تبریز کافندی بجناب
عالی نوشته اند که ولیعهد مخالف با عقاید ملت
است و مجلس را که بنده گان اعلی حضرت اقدس همایونی
ارواحنا فداء داده است ولیعهد قبول ندارد اولاً
بذات مقدس پروردگار قسم است که این مطلب بکنی
خلاف وی اصل است و من از خدا میخوانم که
انشاء الله ایندولت و ملت ترقی بکند و رفع این
مذلهها شود تا باین برسد قسم اگر آدمی بعتبات
فرستاده باشم تصور نماید اگر من آدم بعتبات
فرستاده باشم در پرده نخواهد ماند و آشکار خواهد

صدیق حضرت - پس باید بهر کس دستخط

شده برای چه ؟ چرا باید من مخالف این عقیده و
منکر آبادی ملک باشم؟ ثالثاً از شخص شامتجب
دارم چرا این خیال را این تصور را نسبت بمن نموده اند
و چرا این کافه را باور کرده اند مگر خودتان آن
اشخاص مفرضینا نمی دانید این سهل است هزار از
این اقدامات در علمین می نمایند شما چرا باید باور
کنید و خواهش دارم سایرین را هم خودتان اطلاع
بدهید که بدانند این تهمت است و منتظر جواب
این کافه هستم - زیاد زحمت ندارد

پس از قرائت صدای زنده باد ولیعهد از تمام
حضور بلند و همه با مسرت قلب و خورشندی خاطر
سلاط و سعادت وجود حضرت اقدس را از خدا خواستند

سعدالدوله - در اینصورت باین دستخط
ولیعهد و دستخط شاه و دستخط دیگری که از
ولیعهد هست باید آنها را صحیح و مصوب به نظام نامه
دانست بدون تأمل و مسامحه مشغول بکار شد چه هر یک
حجتی است تمام که برای کلام نیست و باید این سه فقره را
اصلاح کرد اولاً حکایت کثرات بلژیکی ها باید
طوری شود که بدون تصویب مجلس تجدید نشود
ثانیاً مسئله جوانان قابل کاران که اینها را باید در وائر
دولتی بشغلی و درادار کرد مثل پست خانه و تلگرافخانه
و غیره ثالثاً در باب اعلان وزارت پست باید تحقیق کرد
که چرا بدون تصویب مجلس این کار را نمودند و
دیگر اینکه کلیه کارهای دولتی بمقامه باشند این
مشکل معنی ندارد مگر اینکه بگوئیم از آن شخص
مباشر اطمینان نیست در اینصورت دولت هر کس
را خائن میدانند با کار رجوع نفرمایند و هر کس
خیانتی کرد موافق نظام نامه آنبه باو کاری رجوع
نشد - مقامه چرا باین بداند که این گفتگوها از
راه غرض بکسی نیست محض خیر خواهی دولت و
ملت است و تکلیف شخص خود میدانم که بگویم
مثلاً در زمان امین الدوله مرحوم پست خانه چهل هزار
تومان عایدی داشت و حال میگویند هیچ ندارد

رئیس - از پیش هشتاد هزار تومان مواجب
بگیر داشت و عایدی هم بدولت میرساند حال دو پست
و شصت هزار تومان مواجب بگیر دارد فاضل ندارد
بلکه میگویند باقی دارد

سعدالدوله - پست یزد در سابق پنج روز
میآمد و حال در زمستان یازده روز میآید و چه
ناامنی ها و بی ترتیبی ها که در پست است (قدری
از آنها را شرح دادند)

صدیق حضرت - بعضی از حضرات تجار
مال التجاره وارد میکنند از صدر اعظم حکم و یا
از شاه دستخط معافی آنرا صادر مینمایند و مگر
نمی دهند این ضرر دولت است باید بصدارت نوشت
که اینگونه احکام را باین اشخاص ندهند (سعدالدوله
زور کرد که طرف این خطاب باید من باشم)

صدیق حضرت - خیر مقصود دو کشتی است
که در خلیج فارس وارد کردند

حاجی معین التجار - چه ضرر دارد که دولت مفا
کنند یک اداره و امثال اداره تلگرافخانه و ممدن نفت و غیره
دالز گمرک در صورتیکه نفع آن بازرجم بملت میشود

حاجی محمد اسمعیل - این دو جهازی که
دارد شده بوجوب دستخط شامت و خدمت بملت
است گمرک آن اگر چه عاید ملت باشد ولی
بکسی غیر هم میرفت اما فوائد این راجع بملت
است و ضرری ندارد

صدیق حضرت - پس باید بهر کس دستخط

معافی داد نه بیکی دون دیگری
رئیس این گمرک دو جهاز را فرضاً دو جهاز
تومان ملت بصاحب جهاز بخشیده بازم بر میگرد
بیکه ملت داخل میشود ضرری ندارد

امتیاز نامه بانک ملی مجدداً خوانده شد
سعدالدوله - در فروختن سهام بانک با
ترتیب و شرطی که در باب تبعیت آنها در معاکات بنا شده
معین شود ضرری ندارد لکن ضروری که در ادای پست که با
تروتی که آنها دارند نمیتوانند سهام زید خریداری کنند
و هر گاه در موضوعی عدا کرده ترتیب قره بعبیان
بیاید مطابق سهام اکثریت با آنها خواهد شد

رئیس - ممکن است این امر را بقیدی
مخصوص تصحیح و رفع نمود و بیک مقدار سهام
با آنها فروخت که اتفاق اکثریت آراء بطرف آنها
ممکن نباشد ولی باید کلیه مداخله و فونسلها از شرکت
منطوع باشد

اسدالله میرزا - در باب امتیاز بانک باید
مدت معین باشد

جواب داده شد که دولت ملت یکی است تعیین مدت
لازم نیست

آقاسید حسن تقی زاده - فایده ذکر
مماثلات زراعتی و رهنی چیست اگر ذکر نمی شد آیا
دولت مانع بود از این معامله جواب گفتند محض
اجازه و رخصت است که فردا دولت نکوئید عمل بانک
منحصراً در معاملات با دولت است

آمر زامحسن - مؤسین منحصر بمحاضرین
است یا بعد ها هر کس شرکت کنند داخل
مؤسین است

سعدالدوله - در این باب باید مجلس کرد
و تمام مؤسین حاضر شوند تا قراری داده شود
که مؤسین معلوم باشند و این قرار نامه هم باید
چاپ شود

حاجی معین التجار - مؤسین آنانی هستند که قبل
از افتتاح شرکت کردند بعد از افتتاح داخل
مؤسین نیستند

مشهدی باقر - فیوضات مواجب مردم را
بانک حالا قبول میکند یا نه ؟

حاجی محمد اسمعیل - بعد از قرارداد
و مذاکره بصدارت و فراهم شدن پول فراری در این
کار داده خواهد شد

امروز لایحه از انجمن تبریز راجع بجواب کافندی
که از طرف مجلس در جواب لایحه انجمن نوشته شده
بود بمجلس رسیده قرائت شد

اولاً در این لایحه فرستادن لایحه را که متضمن
خواهش عزل و تجدید حکومت بوده از انجمن تبریز
به مجلس منکر شده بودند که لایحه انجمن بملاحظات
مخصوصه و زور خاص موشح است و تا اساس مجلس
و ترتیب آن محکم و منظم نشود اینگونه لایحه از
انجمن فرستاده ففواهد شد

ثانیاً از تاسیس بانک اظهار خشنودی و مسرت و
تشکر نموده و اظهار کرده بودند که تا اخیر در اظهار
اختیار داران بی علم قرائت و آسودگی حاصل نموده
خاک پاک وطن عزیز گمان و پناهگاه ما ایرانیان
و بطور امان نجات ما پرشکستان و اجساد پاکان
ما مظلومین متفرق شدگان در امد و مدفون است از
نوشاد و آزاد گردد که قدیم ایرانیان جلای وطن
سکرده از صمیم قلب عرض تبریک نموده و با کمال
ادب اظهار می نمایم در راه شما و کلای فبحق ملت

تلگرافی هم از استرآباد به عنوان صدارت عظمی
راجع بمثل انتخاب مغایره نموده و اعلام سکرده
بودند که انجمن انتخاب تشکیل شد و همین چند
روزه و کلا انتخاب وروانه میشوند

(تلگراف مزبور قرائت شد)
مذاکرات دارالشورای ملی
سه شنبه دوم شهر ذی قعدة الحرام ۱۳۲۵

صورت تلگرافی از بازار فروش با آقای حاجی
شیخ فضل الله مجتهد مغایره شده بود قرائت شد
حضور مبارک حضرت مستطاب قبله الامام آقای
حجة الاسلام آقای حاجی شیخ فضل الله مجتهد مدظله
امروز عموم طبقات خلق بازار فروش از علما و اصیان
و تجار و اصناف و ملاکین قریب سه هزار نفر دوتفر
منتخبین خودشانرا که جنابان آقا محمد حسین خان
و آقا محمد علی آقای تاجر باشند حرکت داده آمد
از مراجعت عموماً بتلگراف خانه آمده دعا گوئی و
تشکر نموده اطلاعاً عرض شد (دعا کر علامه)

آقامیرا محمود اصفهانی - امر انتخاب
خراسان موقوف است خوبست از طرف مجلس
چیزی نوشته انجام انتخاب کلای آن سفعات را بشهرانه

سید حسین از برور دو نوشته اند که از کیفیت
انتخاب و به از مجلس و نه از تلگرافاتی که در اینباب
مغایره شده بهیچوجه اطلاع نداشته و نداریم درین
ببچاره ها این همه نظلماتی که کرده اند نه از
صدارت و نه از حجج اسلام و نه از مجلس هیچ جواب
دلجوئی و رفع ظلم نشنیدند آخر اینها مسلمانند
باید رسیدگی برایشان آنها سکرده فلا برای انتخاب
و کلا اینها دوامت لازم دارند یکی برای غارت
نکردن و دیگری برای آزاد بودن در امر انتخاب
والی حال در دو فرسخی شهر خیمه و خرگاه زده
مشغول تهیه و تدارک قتل و غارت است آنچه توانستند
از دهات و قری چاپیدند علاوه حال شهر را میچایند
و هیچکس نیست در مقام بازخواست برآید و قادر
نیستند که بتوسط پست اطلاع بدهند این اطلاعات
بتوسط قاصد است و تمام تعدیات از حکومت است

آمر زابوالحسن خان - حضرت اقدس ولایت
عهد تشریف فرما شدند و مرض بندگان ایشان
رسانیده البته احقاق خواهند فرمود

سید محمد تقی هراتی - این امر در اینکه
خیلی اهمیت دارد شهبه ندارد و عقیده من اینست که
در اینباب هر چه بصدارت عظمی نوشته است دعای
رسیدگی شود

در اینتوقع تلگرافاتی که از انجمن خبره ایرانیان
از باد کوبه رسیده بود با جوایبیکه از طرف مجلس
با آنها نوشته بودند که مغایره بود قرائت کردید

صورت تلگراف از آباد کوبه به طهران و کلای
دارالشورای ملی از شنیدن رد استقراض از خارجه و
تاسیس بانک ملی عموم ایرانیان مقیمین باد کوبه
نهایت تشکر را دارند آفرین بر همت و غیرت وطن-
دوستی و ملت پرستی و دولت خواهی شما نمایندگان
صادق ملت از سیاسی جمیله و اقدامات خیر خواهانه شما
امیدوار چنانیم که بانک توجه و زمانی ملت فرموده
ایرانرا از تعدیات بی اندازه و ظلمهای فاحش
گونگون بعضی از دارندگان القاب بیوقوف و
اختیار داران بی علم قرائت و آسودگی حاصل نموده
خاک پاک وطن عزیز گمان و پناهگاه ما ایرانیان
و بطور امان نجات ما پرشکستان و اجساد پاکان
ما مظلومین متفرق شدگان در امد و مدفون است از
نوشاد و آزاد گردد که قدیم ایرانیان جلای وطن
سکرده از صمیم قلب عرض تبریک نموده و با کمال
ادب اظهار می نمایم در راه شما و کلای فبحق ملت

بمشرف مقاصد و افکار عالی شما که هیئت ملت
و با ملک اعظم منظور است بجان و مال حاضریم زنده
باد شاهنشاه حریت بخش پاینده باد ملت نجیبندیم
ایران (انجمن خبره ایران باد کوبه)

جواب از طرف مجلس - (باد کوبه انجمن
خبره ایران)

تلگراف تبریک عموم وطن پرستان نجیب
باوفا که مبنی بر ملت پرستی و دولت خواهی و صرف
جان و مال بوده عز و صلوات بخشید و در مجلس شورای
ملی قرائت کردید عموم و کلای محترم از صمیم قلب
نیکی فطرت و اصالت و ملت خواهی آن انجمن محترم
را بر عموم تبریک و تهنیت میگویند و از این خیر -
خواهی برادران عزیز محترم خود نهایت تشکر
را مینمایند

بعده جواب تلگرافی که سابقاً از تقی سیمون
مجلس مغایره شده بود قرائت شد و لایحه ورودی
که حاجی سید نصر الله برای تبریک
ورود مو کب حضرت ولیعهدی انشاه داشتند
قرائت کردند

بسم الله الرحمن الرحیم ورود نظر نمود مو کب
مسعود را از جانب عموم ملت با نهایت شرف افتخار
تبریک خالصانه و تهنیت صادقانه تقدیم می نمایم
از این عواطف خسروانه و عنایات کامله شاهانه که
بیک تعریک انامل فیض شامل ملک و احیای تازه
بخشید و اساس سلطنت را بر بنیان قوم نهاد و قواعد
عدل جهانیان را در این خانواده مؤید داشته این
سعادت را مسواقی مأمول جمهور در دو دهان ابد
وامان تادامه تقیات موصول و مغفرت نمود بشکر گذاریم
و در برابر این نعمت جهان قیمت از خداوند جل شانه
توفیق می طلبیم که بتقدیم خدمت و پاس حقوق و نعمت
بهرمند شویم و تکمیل امر را ازین همت والا نعمت
خواستاریم که اقدامات خالصانه ملت را با نواخت
ملاطفت نشانه تلقی فرمایند و بجهت قبول بپذیرند و
اتمام احسان پدر تاجدار مهزبان را در دفع موانع و
جلب مقتضیات تقویت فرمایند و عراض دولت خواهانه
و مستدعیات صداقت نشانه را مشوب بهوی و فرض
تصور نفرمایند که مقصود جمعی بکسی است و مهم
منظوری جز خیر دولت و ملت در میان نیست و اهم
مستدعیات آنست که بهیچوقت باصفاء اهل دسیسه که
بر خلاف صلاح و سوسه میکنند خاطر انور را مکرر
ندارند و همواره در اینگونه اظهارات رای حقیقت
نمای خود را حکم دانند چه نظری که صاحب خانه
را در صیانت خانه خود در کار است حواشی را نیست
که آنها را فرزند بیکر هست و صاحب بیت را مقصودی
دیگر امروز مشفق امین و عاقل صدیق عاقبت بین
کسی است که درت و ملت را بجهت چاهه اتعاد و
اتفاق دعوت کند و بجد تمام ماده اختلاف و تقاف را
از بین مرتفع سازد نتایج خیریه موافقت را چنان
خاطر نشان جانین کند که هر یک از آزاد رعایا
در مقام تعظیم لوای مهر اعتلای سلطنت از جان و دل
کوشش کنند شرف و عزت خود را تابع از دیاد
شوکت و عظمت دولت دانند و عواقب و غیبه مخالفت
را آنگونه ظاهر و آشکار نمایند که هر کدام
ضغف و انکسار دیگری را خواری و هوان خود
پندارند اهدی حدود دولت و ملت آنکس است که ما بین
این دو را تفرقه نهد هر یک از آنها را بر ضدیت
و مباحضت دیگری تحریض و تشجیع کند البته بر خاطر
خطر حقیقت نغمیر پوشیده نیست کسانیکه در این
تمادی اوقات ببط یا بیخانت موافق میل و ارادت

بعده جواب تلگرافی که سابقاً از تقی سیمون
مجلس مغایره شده بود قرائت شد و لایحه ورودی
که حاجی سید نصر الله برای تبریک
ورود مو کب حضرت ولیعهدی انشاه داشتند
قرائت کردند

بمشرف مقاصد و افکار عالی شما که هیئت ملت
و با ملک اعظم منظور است بجان و مال حاضریم زنده
باد شاهنشاه حریت بخش پاینده باد ملت نجیبندیم
ایران (انجمن خبره ایران باد کوبه)

جواب از طرف مجلس - (باد کوبه انجمن
خبره ایران)

تلگراف تبریک عموم وطن پرستان نجیب
باوفا که مبنی بر ملت پرستی و دولت خواهی و صرف
جان و مال بوده عز و صلوات بخشید و در مجلس شورای
ملی قرائت کردید عموم و کلای محترم از صمیم قلب
نیکی فطرت و اصالت و ملت خواهی آن انجمن محترم
را بر عموم تبریک و تهنیت میگویند و از این خیر -
خواهی برادران عزیز محترم خود نهایت تشکر
را مینمایند

بعده جواب تلگرافی که سابقاً از تقی سیمون
مجلس مغایره شده بود قرائت شد و لایحه ورودی
که حاجی سید نصر الله برای تبریک
ورود مو کب حضرت ولیعهدی انشاه داشتند
قرائت کردند

بمشرف مقاصد و افکار عالی شما که هیئت ملت
و با ملک اعظم منظور است بجان و مال حاضریم زنده
باد شاهنشاه حریت بخش پاینده باد ملت نجیبندیم
ایران (انجمن خبره ایران باد کوبه)

جواب از طرف مجلس - (باد کوبه انجمن
خبره ایران)

تلگراف تبریک عموم وطن پرستان نجیب
باوفا که مبنی بر ملت پرستی و دولت خواهی و صرف
جان و مال بوده عز و صلوات بخشید و در مجلس شورای
ملی قرائت کردید عموم و کلای محترم از صمیم قلب
نیکی فطرت و اصالت و ملت خواهی آن انجمن محترم
را بر عموم تبریک و تهنیت میگویند و از این خیر -
خواهی برادران عزیز محترم خود نهایت تشکر
را مینمایند

بعده جواب تلگرافی که سابقاً از تقی سیمون
مجلس مغایره شده بود قرائت شد و لایحه ورودی
که حاجی سید نصر الله برای تبریک
ورود مو کب حضرت ولیعهدی انشاه داشتند
قرائت کردند

بمشرف مقاصد و افکار عالی شما که هیئت ملت
و با ملک اعظم منظور است بجان و مال حاضریم زنده
باد شاهنشاه حریت بخش پاینده باد ملت نجیبندیم
ایران (انجمن خبره ایران باد کوبه)

جواب از طرف مجلس - (باد کوبه انجمن
خبره ایران)

تلگراف تبریک عموم وطن پرستان نجیب
باوفا که مبنی بر ملت پرستی و دولت خواهی و صرف
جان و مال بوده عز و صلوات بخشید و در مجلس شورای
ملی قرائت کردید عموم و کلای محترم از صمیم قلب
نیکی فطرت و اصالت و ملت خواهی آن انجمن محترم
را بر عموم تبریک و تهنیت میگویند و از این خیر -
خواهی برادران عزیز محترم خود نهایت تشکر
را مینمایند

بعده جواب تلگرافی که سابقاً از تقی سیمون
مجلس مغایره شده بود قرائت شد و لایحه ورودی
که حاجی سید نصر الله برای تبریک
ورود مو کب حضرت ولیعهدی انشاه داشتند
قرائت کردند

بمشرف مقاصد و افکار عالی شما که هیئت ملت
و با ملک اعظم منظور است بجان و مال حاضریم زنده
باد شاهنشاه حریت بخش پاینده باد ملت نجیبندیم
ایران (انجمن خبره ایران باد کوبه)

جواب از طرف مجلس - (باد کوبه انجمن
خبره ایران)

تلگراف تبریک عموم وطن پرستان نجیب
باوفا که مبنی بر ملت پرستی و دولت خواهی و صرف
جان و مال بوده عز و صلوات بخشید و در مجلس شورای
ملی قرائت کردید عموم و کلای محترم از صمیم قلب
نیکی فطرت و اصالت و ملت خواهی آن انجمن محترم
را بر عموم تبریک و تهنیت میگویند و از این خیر -
خواهی برادران عزیز محترم خود نهایت تشکر
را مینمایند

بعده جواب تلگرافی که سابقاً از تقی سیمون
مجلس مغایره شده بود قرائت شد و لایحه ورودی
که حاجی سید نصر الله برای تبریک
ورود مو کب حضرت ولیعهدی انشاه داشتند
قرائت کردند

خود ملک را و ایران در عین و رعیت را برشان کرده اند هیچگاه بقصور یا تصرف خود معترف نباشند و هرگز راضی نخواهند بود که دیر یا زود تجاوزات آنها موقوف و تصرفاتشان محدود شود و از آنجا که همیشه بلاذمت حضور سراسر از آنند تواند بود که همه روزها بریان چاپلوس عرایض خلاف اظهار کنند خود را دولتخواه و ملت را فتنه جو و خودخواه قلم دهند لکن چیزی که مایه امیدواری است همین است که چنانچه درین امور بر ضمیر منیر مخفی و مستور نیست ، مراتب دولتخواهی اینگونه مردم را در مراجع بخدمات سابقه معلوم و عرایض امروزه آنها برخلاف اعمال گذشته مطوف خواهد بود . مثلا وانمود میکنند که از وضع نون اساسی و اجرای امور از روی قواعد ملی دولت ضعیف و مسلوب الشرف پاملت جری و غالب الطرف میشود رد و قبول این قول از مقایسه وضع حالیه ایران بر دود اساسیه و متمدنه خاصه دولت جوان بخت ژاپون با آسانی ظاهر میگردد با اینکه امروز بعد از تأمل در جمیع وجوه محتمله یافت می شود که احیای این مملکت و تقویت پیمان سلطنت منحصر بوضع اساس صحیح و جذب قلوب عموم ملت است در حقیقت آخر الدوام همین است و هر کس خاطر مایه یونی را بغیر این طریق متوجه کند دشمن است نه دوست خائن است نه دولتخواه و امین ، کدام خیانت از این بالاتر میشود ملت ضعیفی که بنامه ضعف و ناتوانی بطیب خاطر حاضر است بضاعت مزاجه خود را نقد کند و رونق حاجت فعلی ولی نعمت خود را متمه شود که زیاده بر این مقاصد دولت پایمال اغراض داخله و دستغوش نیات خارجه نگر دلآزال دولت را بر تهید و انداز بلکه بر شکست و آزار اوترغیب و تخریب کتند و در این شکار خانگی خود را جان نثار و خدمتگذار جلوه دهند ، الحق این دشمنان دولت شامی خواهند بود نام نیکی را که از این خانواده تمام دنیا منتشر گشته و پس از تهنیتی که از ممالک معظمه باین دربار معدت مدار آمده خدای نخواست بوساوس اغراض و سانسای امراض تضییع کنند و این سست رعیت غیرتمند با وفا را یکباره از موالی خود مأیوس و ناامید سازند چراغ و آفتاب کافه خلائق آنکه همیشه امور مروضه را با فکر در برین از خاطر الهام مظاهر بگذرانند و بعد از دقت تمام و ملاحظه صلاح حال موال بر طبق آنچه صواب دانند فرمان دهند خدایا تو آگاهی که ما را

چه بودست از شهشه در تمانا نکرده جز صلاح ملک و ملت تقاضائی ز شاهنشاه رعیت چو شایر بندگان از راه احسان عطا فرمود این مقصود شایان تونیز اورا خدا در اندام شفا بخش همجز ما نکر اورا با بعضی زرنج آزاد فرما جسم و جانش ز خسرو زاده خرم کن روانش قوی کن پشت و بازویش ز فرزند دو چشمش روشن از دید اردلبند مبادا ملک ایران را ز شاهان بجز زین خاندان هرگز جهان بان آقای آقا سید محمد الله - خلی اظهار شکایت از اشخاصیکه اوراق مختلفه نوشته و هر یک از اوراق خود را با سوسی و سوسی نمایند از قبیل شب نامه و غیره نمود و اظهار داشتند که بعد از تشکیل مجلس مجری شورای ملی که بنا بر پیش آرای افکار و آراست دیگر فایده این اوراق لا طائل در برده که جز این با معاندت

و مخاصمت و صدمت بین اشخاص بزرگ و محترم چیزی دیگر نیست چیست اگر حرفی و سخنی دایره بنویسند و یا در روز دوم مجلس با استدلال گفتگو میکنند و اگر ندارند این تفتین و افشاد و هرزه درائی چه معنی دارد باید مجلس این مطلب را از دولت بخواند که این اشخاص مفید و مفرضین رانم از این حرکات زشت نمایند تا سواوس این شیاطین قلوب جاهلین و سایرین رامشوش و جلب نکنند

بعد از اجای از انجمن و با خواهان قرائت شد که مشتمل بر همین مضامین بود که از مجلس محترم خواستگار شدند معین و جلو گیری اشخاص صاحبان اوراق و لایتهای را که این فرمایش مردمان جرفه و فتنه جوئی و عناد و بد خوئی شل دیگر ندارند و همیشه در سده فتنه انگیزی و فرام کردن اسباب خونریزی شده و بر مردمان بزرگ و علما و شاهزادگان و امرایین های بی هوده و بیجای گویند البته حدود این اشخاص باید معین شود

آقای میرزا ابوالحسن خان - وظیفه مجلس است که رسیدگی در این باب نماید ولی مفرضین و مفسدین هم باید بدانند که اینگونه اوراق برای پیشرفت مقصودشان هیچ فایده ندارد و مجلس باین وسوسه هادست از وظایف خود نخواهد کشید حال که الا حضرت ولیعهدی تشریف آوردند خوبست که از طرف مجلس مطالبه نظامنامه شود

صدیق حضرت - در تقدیم ورودیه حضرت ولیعهد مجلس چه نوع رأی میدهد

رئیس - باید دانست که تنه امان لایحه را تقدیم داریم یا چند نفر از و کلا همه همراه باشند

صدیق حضرت - هرگاه چند نفر از و کلا همه باشند البته مقرون بآب است جناب حاجی سید نصر الله هم باشند که خودشان لایحه قرائت نمایند

در تعیین اشخاص و کلا مفاکره شد بعضی را رأی بر این بود که دوازده نفر بروند و عده را رأی بر این شد که شش نفر بروند

حسعلی خان مطابق ترتیب طبقات شش نفر باشند (اسامی اشخاص ذیل را نوشتند)

آمیزا محسن - حاجی سید نصر الله - وثوق الموله - سعد الدوله - اسد الله میرزا - حاجی امین الضرب

بعضی گفتند که باید این شش نفر از طبقات شش گانه باشند از هر طبقه یک نفر بعد صورتی دیگر به ترتیب ذیل نوشتند

آمیزا محسن - حاجی سید نصر الله - اسد الله میرزا - وثوق الدوله - میرزا سید ولی الله خان - معظم الملک از برای صورت اولیه و یا هیئت ثانویه امر را بقرعه گذارند اکثریت آراء بر همین صورت اولیه شده و برای رفتن سعد الدوله در حضور ولیعهدی اظهار شد که کسالتی دارند و حاضر نشدن امروز هم بواسطه کسالت بوده

آقای میرزا محمود خوانساری - علاوه بر کسالت خودشان قبل از این اظهار داشته بودند که من غیر از کارهای داخلی مجلس بکارهای دیگر رجوعی ندارم امروز شرحی از طرف وزارت خارجه بعنوان جواب بمجلس آمده بود در قه و رعایای ایرانی در کربلا اظهار کرده بودند که والی بغداد و متصرف کربلا معزول شدند و کبیسونی هم در این باب از طرف

دولت عثمانی مقرر شده برای تحقیقات و رسیدگی این امر چون مطلب هنوز ناتمام بود لذا تصدیق به نگرش شد و نتیجه اقدامات بعد ها را هم اطلاع خواهیم داد

امروز باز کافدی از انجمنی در باب شکایت میان بان با آقای آمیزا سید محسن معتمد نوشته بودند ایشان دادند بر رئیس و جواب آنرا با امتیاز نامه لیانازوف خواستند

رئیس هنوز امتیاز نامه از وزارت خارجه مطالبه نشده **صدیق** حضرت امتیاز نامه فردا مطالبه میشود بعد از تحقیق رسیدگی خواهد شد

پنجشنبه چهارم شهر ذی قعدة الحرام
بعد از انعقاد

لایحه از اهالی هریستان و لرستان ساکنین دارالخلافه بریان عموم اهالی آن صفحات قرائت گردید که مشتمل بود بر عدم اطلاع و آگاهی اهالی آنجا از وضع و ترتیب انتخاب مجلس شورای ملی با اینکه اطلاع آنان در این امر خیلی اهمیت دارد و کسالت باید منظور نظر و کلائی محترم دارالشورای ملی باشد و در این لایحه اظهار کرده بودند که در اینصورت از اغتشاش و هرج و مرج آن مرز و بوم و معانعت اجزا و میابترین حکومت سد طرقت اطلاع و استخبار را بر روی آنها شده البته بر و کلائی محترم مجلس دارالشورای ملی لازم است رفع اینگونه موانع را نموده تا به امرای حاضر باشیم و انتظار جوئیم

رئیس - سواد این لایحه را بعین نوشته بحضور صدارت فرستاده شود

بعد مکتوبی از خراسان که بمجلس نوشته بودند قرائت شده مکتوب مذکور مشتمل بود بر معاندت حکومت و اجزاء آن از تشکیل مجلس انتخاب و تعیین و کلا چنانکه ۲۴ نفر ناظر را معین کرده بودند حکومت نگذاشت که تعیین آنها صورت بگیرد و اگر همین طور وضع حکومت خراسان مستمر باشد انتخاب و کلا بطور یقین غیر ممکن است و اصلاح آن مگر بقریه حکومت

رئیس - عین سواد این لایحه خدمت صدارت ارسال دارید

آقای سید محمد تقی انتخاب اعضاء کمیسیون مایه بشود که خیلی لازم است

رئیس - باید اخذ رأی کرد از برای انجمن مایه و گمان نمی کنم که از برای فرد فرد قرعه لازم باشد بلکه قرعه واحد کفایت میکند و برای اشخاصی ممکن است اخذ رأی مخفیانه نمود چون شاید در تعیین شخص بعضی جهرا خجالت بکشند

حاجی محمد تقی - برای شش نفر بقرعه کفایت نمی کند و وائی نیست

مخبر الملک - هر کس در شش قطعه کافذ با سمش نفره خودش میداند بنویسد و هر که را بیست نفر رأی داده او منتخب باشد

خیاط باشی - اول اسامی معین و خوانده شود بعد اخذ رأی شود

سیدال حکما - تا نظامنامه نرسد نمیتوان بکاری مشغول شد پس باید اورا مطالبه کرد

وثوق الدوله - مسئله مایه محتاج نظامنامه نیست و نظامنامه که از طرف دولت داده بودند مشتمل بر این مطلب بود که مجلس نظارت در امر مایه دارد

رئیس این مطلب متفق علیه است جای گفتگو نیست **آقای میرزا سید ولی الله خان** - از این امضاء هر کس هر کرا میخواهد معین نمایند

رئیس - انتخاب این اعضاء بدو قسم ممکن است یکی اینکه هر کس شش نفر را بیش خود معین کرده بنویسد بعد قرعه کشیده میشود دیگر اینکه اسامی هر یک خوانده میشود هر کس رأی دارد اظهار میکند

مخبر الملک - قرعه برای فرد فرد بی محل است برای اینکه میخواهیم اخذ رأی برای عمل نماییم تعیین اشخاص لازم نیست در تعیین اشخاص بعضی ارجاع رأی خودشان را بر رئیس نمودند که اواضع را معین کند جواب داد که باید خودتان معین نمایند بعد اسامی ذیل را نوشتند و قرائت کردند که هر کس شش نفر از آن اشخاص را بنویسد تا قرعه کشیده شود

وثوق الدوله - آقای میرزا ابوالحسن خان - حاج معین التجار حاجی امین الضرب - حاجی محمد اسمعیل آقا هون الدوله معظم الملک - مشار الملک - ثقة السلطنه - حاجی سید محمد صرف حاجی محمد تقی شاهرودی - حاجی محمد علی - حاج محمد تقی - سعد الدوله داخل نیست

رئیس - خودشان آروز که گفتگو شد متفر شدند که من نمیرسم ولی هر کس میخواهد اسم او را هم بنویسد چه ضرر دارد

حاجی محمد اسمعیل آقا متفر شدند که هر که میخواهد جزو اعضاء کمیسیون مایه باشیم باید معاون از برای خود بیاریم که خیر و بصیر در این امر باشد والا نمیتوانم نداشتن حاضر شوم

رئیس - شما هر چه میتوانید تحصیل اطلاع از خارج بنمایید بختارید ولی معاون خارجی ممکن نیست

حاجی معین التجار - هم متمدز شدند که نمیرسم و حاجی محمد تقی هم عذر خواستند

آقای سید حسین پرو جودی - بدون شخص معاون پیشرفت این امر مشکل است

مخبر الملک - این مطلب با قانون مجلس مطابقت دارد

حاجی محمد اسمعیل آقا - در راه مسئول چطور در مجلس حاضر میشوند با اینکه خارج از و کلا هستند و شخص معاون هم در وقتیکه بخواهند حاضر شود چه ضرر دارد

حاجی سید نصر الله - شما هر چه میتوانید کسب اطلاع از خارج بنمایید و لیسو بکتایچه یا غیر آن لازم مادن نیست قضا این انجمن برای اینست که وجوه مالیات بجعل صحیح مصرف شود حساب دانستن لازم نیست

حاجی معین التجار - این مطلب کوچکی نیست عمل مالیات یک مملکت است بی اطلاع و معاون نمیشود

رئیس - اجزاء مجلس باید اصلاح کلیه امور را متحمل شوند

(لایحه ورودیه بانجمن منتخب از مجلس امروز خدمت حضرت ولیعهد شرفیاب شده قرائت گردید و خیلی اظهار مرحمت و همراهی فرمودند)

حاجی سید نصر الله - کمال مرحمت را بالنسبه بکلا فرموده و اظهار نیت مقدسه خود را در همراهی مجلس خیلی مبذول داشته اند که هر دولت متمدنی بعمایت و تقویت مجلس با وج سعادت رشید

و هیچ عاقلی نیست که انکار این مطلب را نماید (۱)

آقای میرزا محسن - هم معین نخواستند و همراهی را آن حضرت اقدس را اهلام داشته و شامی حضار و آقایان یکدسته لب به نانا و دهای والا حضرت معظم کشاده سلاستی آن مظهر الطاف ربانی را از حق تعالی خواستگار شدند

آقای میرزا ابوالحسن خان - امروز حضرت اقدس شاهنشاه ما نسبت به هیئت و کلا و رئیس محترم ما آقدر بذل ملاحظت فرمودند که بوضف بنیاید مخصوصا این هیئت را چنانچه پادشاهان متمدنه دنیا و کلائی ملت معظم خود را پذیرائی مینمایند پذیرائی فرموده اند و ما را کمال امیدواری از امرام ایشان برای آتیه ایران حاصل است میتوانم آقا پانرا اطمینان بهم چنانچه پدر تاجدار ایشان ملک عادل مظفر الدین شاه قاجار اساس این پانرا برقرار نمود و خود را در کسب افتخار همسر پادشاهان بزرگ ایران ساخت این خسرو زاده این اساس را بهترین مهندس و معمار خواهد بود و باعث مزید افتخار پدر تاجدار خود خواهد شد حالا آجا جای این نیست که بشکرانه این مرحمت که در باره رئیس و و لای این مجلس بذل شد بخواهیم که بگوئیم زنده باد ولیعهد (تمامی حضار و نظار از صمیم قلب باندهای بلند گفتند زنده باد ولیعهد)

حاجی محمد اسمعیل آقا در بابیت اعلان وزارت بست چه شد؟

رئیس - بصدارت نوشته شد من و جواب نرسید

آقا سید محمد مجتهد - امتیاز نامه لیانا - زوف آخر چه شد؟

رئیس - در جوابش میرسد (بعضی گفتند که آخر نظامنامه چه شد و همینطور موق باید بماند)

میرزا ابوالحسن خان - افتخار دولت بدست است و افتخار ملت بدست و شرف این دو بمجلس ولایت عهد فرمودند که قدری از نظامنامه خوانده شد باقی هم خوانده میشود انشاء الله همیشه سه روز خواهد رسید

(۱) نطقی که ولیعهد بعد از قرائت خطابه حاجی سید نصر الله ایراد نمود ذیلا از روزنامه مجلس شماره ۱۵ - سال اول صفحه ۳۳ اقتباس و درج میشود

بر هر شخص عاقل مسلم و مبرهن است که بنیاد اساس ترقی و تفوق و آبادی هر یک از ملل و ممالک متمدنه عالم ایجاد اتحاد حقیقی بین دولت و ملت بوده است و این اساس مستقر و مستحکم نمیشود مگر بانصتاد مجلس ملی که قوه جامع بین دولت و ملت است و حالا که جمده الله اعلم حضرت شاهنشاهی بر صیقل فطرت مقدس و رأی جهان بین اساس این مجلس را بملت مرحمت فرمودند من هم بنا به نیت میل و اقبال خاطر با پیشرفت این مشروع و مقصود همراهی و مساعدت دارم چنانچه از بنیاد امر هم داشته ام و برای ترقی مملکت بهتر از این اساس وسیله و راهی نمیشم لیکن مجلس هم خوبست با کمال جد و جهد مشغول کار و در مقام انجام وظایف خود بوده و باستهای دقت و مراقبت و سعی باصلاح نواصی بپردازند و در ادای تکلیف خود کوتاهی و غفلت نکنند در خصوص نظامنامه هم قدری از آن ملاحظه کرده ام بقی را هم با حضور حضرت و الاناب السلطنه و جناب صدر اعظم ملاحظه میکنم و پس از اتمام مجلس می فرستم

بعد قرعه کشیدند و اسامی کسانیکه معین شدند برای حضوت مایه بدین قرار است

میرزا ابوالحسن خان - وثوق الدوله - هون - الدوله - حاجی امین الضرب - حاجی محمد اسمعیل آقا - سعد الدوله و مقرر شمس گاه سعد الدوله استغفا دهد مشاوال ملک بجای ایشان معین باشد

آقای شیخ حسین - این مجلس باید دارای قانونی باشد و تمام مردم در تحت آن قانون باشند و هر گاه قانونیکه مقنن حقیقی برای ما گذاشته بان عمل شود بطور است

رئیس - البته قانون همان است مجلس برای تنظیم و ترتیب بعضی کلامها و اجرای آن قانون است

آقای شیخ حسین - این اشخاص که در بازار مسکن عتقا قه میکنند و مردم را زخم میزنند و شرارت میکنند حکم ایشانرا شرح فرموده باید مجلس اجراء دارد و هر چه صحیح اسلام بفرماید بفرمانت شاد شود تا مردم راحت باشند

محقق الدوله - این امورات و تنظیمات با حکومت است

حاجی سید نصر الله - با ما در حکومت خواست تاجلو گیری نماید

آقای سید حسین پرو جودی - باید حدودی برای ارامنه معین کرد زیرا که بیشتر این فتنه ها و شرارت ها از ارجح باباشانست که فاطر چچا و بهترها و فراش ها ارازل او باش در هر کوجه در خانه های ارامنه جمع میشوند و شرب می کنند آنوقت در کوجه ها آ دهر بریده می کشند اسباب زحمت مردم میشوند و با ارسال ملایم شدند که شراب فروشی در خانه نکنند و این اشخاص را راه ندهند باز اسمال همانطور که در سابق رفتار می کردند بدتر می کنند

بعضی گفتند که باید مسلمانان را جلو گیری و معاندت کرد چه کار ارامنه دارند

تلگرافی از بازار فروش با سبم مدرسه وطن رسیده قرائت شد

عرض سنی نفر اطفال صغیر و بیدردار مدرسه وطن که بهمت و وطن پرستی سید حضور شش ماه است تأسیس شده بحضور مبارک مقدس حضرت مستطاب حجة الاسلام مری وطن آقای آقا سید عبدالله مجتهد روحی فداء ، چون دستخط تلگرافی حجج اسلام حضرت حجة الاسلام آقای شیخ کبیر روحی فداء در باب بانک ملی زیارت شد این ملت اطفال خوش بخت وطن دان ملغی نزد سلیمان آردو ایم و از این سفر سن خود را حامی ملت و دولت و جان نثاری دانیم و صوم مستضهین بانک ملی را عرض تبریک تقدیم می داریم امید است قبول افتد (امضا)

تلگراف دیگری نیز از یک نفر از اهالی بازار فروش بعنوان آقایان آقا سید عبدالله و آقا میر سید محمد و حاجی شیخ فضل الله که پنجاه تومان ببانک ملی فرستاده بود قرائت گردید مکتوبی نیز از آقای حاج شیخ عبدالنبی در اظهار همراهی از مجلس و تشکر از تشکیل بانک ملی و دعوت به همراهی کردن این اساس مقدس قرائت گردید و مبلغ پنجاه تومان برای بانک داده قبض دریافت داشتند

مکتوبی دیگر از شاگردان مسلمان مدرسه امریکائی که مشتمل بر تشکر و امتنان از تشکیل بانک و اظهار همراهی خودشان با آن اساس مقدس بود قرائت شد و مبلغ یکصد و پنجاه تومان ببانک شرکت

کرده قبض دریافت داشتند .
چون امروز از دحام و کثرت تماشاچی فوق العاده شده بود بطوریکه اسباب مزاحمت هدیه بکر و وکلا در دیده بودند و گویا منتظر امری و یا یشارتی از طرف مجلس بودند .
آقای میرزا ابوالحسن خان - اظهار کردند حضرات آقایان که امروز فوق العاده برای استماع حاضر شدند و منتظرند که بدانند حضرت آقدس ولایت بهمد دوام نظامنامه فرمودند .

رئیس - از روز شنبه بلیط برقرار خواهد شد و این بلیط هم متصرفین و کلاسه که آنها بخرند کس که میدانند برای استماع و تماشا بدهند یا اندازه که محل کنجایش داشته باشد و کسی بی بلیط نمیتواند حاضر شود در روزنامه هم همین نمره اعلان می کنند

مذاکرات دارالشورای ملی
شبه ششم شهر ذی قعدة الحرام
آقای امام جمعه - ترتیب بانک و قرارداد آن بیکجا رسید .

رئیس - امتیازنامه آن نوشته شده در مجلس فرائض و اصلاح کرده داده اند ضمه شود و نظامنامه داخلی هم لازمست نوشته شده بصره برسد .
آقای امام جمعه - خیلی لازمست که در این مطلب همدیگر و کمال سعی شود .

رئیس - برای تنظیم امور مملکتی صرف مال لازمست و این سرمایه هاهم بهتر نمیرود البته این بولهای جزئی که در جانی جمع شود کلی خواهد شد و از این مانده و در آن کلیه را میتوان اصلاح کرد ولی اگر در یکجا جمع آوری نشود و مانده بطوریکه هستند متفرق بماند کاری از او ساخته نخواهد شد .

آقای امام جمعه - بکنفر شخص از او کاری ساخته نمیشود بانجام و شرکت دیگران همه کار می تواند بکند .

آقای سید حسن تقی زاده - جناب رئیس اذن میخوام که چند کلمه حرف بزنم ، هشت روز است که اینجا حاضر می شوم و گمان می کنم که این مدت برای بدست آوردن موضوع کافی باشد و چون موکلین من حقوقی بر ذمه من دارند که نباید ادا کنم و غیر مرتب بودن مجلس برای نگفتن من مقرر نخواهد بود زیرا میدانم که اگر این را نگویم خواهند گفت که در خصوص همین عدم انتظام مجلس باستانی حرف بزنم که هر عیبی با گفتن رفع میشود و در گفتن اثری هست که در نگفتن نیست . و اگر در جواب ایشان بگویم که همین نطق باز در انتظام داخله مجلس است باز موکلین من خواهند گفت که تو بایست بگویی تا تکلیف اسقاط شود لهذا اذن می خواهم که ده دقیقه مساعدت نطق بمن بدهید و از همقطاران خود خواهش میکنم که تا آخر نطق من ساکت باشند و گمان می کنم به ترتیب نوبت نطق بمن رسیده باشد .

رئیس - بفرمائید
آقای سید حسن تقی زاده مجلس ما خیلی نامس است و بدتر آنکه در راه ترقی و تکمیل هم نیست چه اگر دول و ملل عالم و ترقی و تنزل ایشان را ملاحظه فرمائید و تقسیماتی باندرجات اعلی و کواکب اسفل ثبت کنیم چون از سفر بلا روم پله پله از درجات ترقی ملل صعود کنیم میرسیم بدول منظمه قانونی چون روس و عثمانی و چون از آن بالاتر روم بدول مشروطه اطریش و آلمان و انگلیس و از آن بالاتر بدول فرانسه و سوئیس و امریکا میرسیم که رفته رفته نواقص کتر میشود و اغلب اصلاح شده و آن درجات اعلی

باز می بینیم که نسبت بخودشان نواقص دارند که پارلمنت های ایشان مشغول اصلاح آن هستند ولی چون در عالم وهم از آنها نیز بگذریم و دولتی فرض کنیم که آن نواقص هم در آن رفع شده باشد جمله بعد کمال نوع بشری رسیده باشند چون این دولت را معکوس کنیم دولت و ملت ما خواهد شد همانطور که از قلب مناره چاه پدید آید ، چون این نقائص فوق العاده خود را دیدیم باید از راه ملت پرستی برفع آنها بکوشیم و باصلاح آنها همت گوازم و نباید غیرت آن معایب را بکشیم بآن معنی که غیرت را در ایران استعمال میکنند که سبب نا گفته ماندن و ما غیرت آنرا بکشیم و برخوردمان رجز بخواهیم و خود را گول بزنیم . پس با این همه نواقص ، وقت و وقت که باید همرا اصلاح کنیم و چشم امید جمیع ایرانیان داخله و خارجه بدین مجلس دوخته شده اصلاح جمیع معایب و رفع جمیع نواقص را از ما می خواهند چون میدانند که پیش از این در صدی نود و یک ما از معایب ایران بکلی غافل بوده و وضع خود را بهترین وضع ها میدانستند چون روستایان و عوام و در صدی ده عیوب را می دانستند ولی امید گاهی برای رفع آنها در نظر نداشتند و ما بروس و نامید نشسته بودند بعد از این انقلابات اخیر که این مجلس نتیجه آنها شد گل های امید در قلوب مردم از دور و نزدیک شکفته گردید و امید گاهی پیدا شد اینست که انتظار تمام ملت و ایرانی هابوسی این مجلس معطوف است پس برخلاف کلامه منجومه (حالا زود است) که در لسان ما معمول است وقتما بر قیمت و گرانهاست بعدیکه با کمال جرأت میتوانیم بگویم که وقت مجلس مبعوثان ، گرانها اثر این اذفات دیانت و هر دقیقه اش از قیمت معادل دو سال وقت پارلمنت های فرانسه و انگلیس است ولی با وجود این بر قیمت بودن وقت من میدانم که اگر شش ماه از این وقت گرانها را صرف تکمیل خود مجلس و شرایط اساسی آن بکنیم که جامع الشرایط باشد و نتیجه بگشاید و بقیة من برای آنکه ما اول مجلس خودمان را مجلس بکنیم و بعد بکارهای دیگر که مجلس بساید تصفیه نماید بپردازیم از چهار صد ققره ناچاریم .

اولا احراه نظامنامه داخله مجلس است که چون در ماده سه هفت در آن ذکر شده که هر یک از وکلا حق دارد که اگر به ترک فعلی از فصول آن مطلع باشد بر رئیس اخطار کند و من بحکم همان ماده اخطار میکنم که این نظامنامه از سر تا پایم ترک است (در این وقت نظامنامه را بیرون آورده انگشت را بالای آن گذاشت) چنانکه وقت انعقاد مجلس معین نیست و سا که از ولایات دور بر میخیزیم و باین جا برای این کار می آیم حق ما و کلاهی ولایات در میان تلف میشود زیرا که ممکن است در وقت تشکیل این مجلس شما آقایان صرما پس از فراغت از کارها مجالسی تقنینی فراهم بیارید و حالا اینرا هم مثل آنها حساب میکنید ولی ما نمیتوانیم که از راه دور بواسطه همین کار آمده در اینجا معطل شویم مختصر آنکه باید وقت انعقاد مجلس و حضور و کلا در مساعده یادو یابک هر کدام باشد معین شود که در آن ساعت و دقیقه تمام و کلا در اطاق انتظار حاضر شده در سر موعده زنگ زده همه یکسکده در اطاق مجلس داخل شده و هر یک در جای معین خود و صندلی نمره دار و قرار گیرید پس از آن رئیس مجلس افتتاح مذاکرات را اعلان کند و مطلبی را

که پیش از وقت در مجالس سابقه معین شده طرح نماید ، پس از آن هر کبلی که در آن مطلب یعنی چون در عالم وهم از آنها نیز بگذریم و دولتی فرض کنیم که آن نواقص هم در آن رفع شده باشد جمله بعد کمال نوع بشری رسیده باشند چون این دولت را معکوس کنیم دولت و ملت ما خواهد شد همانطور که از قلب مناره چاه پدید آید ، چون این نقائص فوق العاده خود را دیدیم باید از راه ملت پرستی برفع آنها بکوشیم و باصلاح آنها همت گوازم و نباید غیرت آن معایب را بکشیم بآن معنی که غیرت را در ایران استعمال میکنند که سبب نا گفته ماندن و ما غیرت آنرا بکشیم و برخوردمان رجز بخواهیم و خود را گول بزنیم . پس با این همه نواقص ، وقت و وقت که باید همرا اصلاح کنیم و چشم امید جمیع ایرانیان داخله و خارجه بدین مجلس دوخته شده اصلاح جمیع معایب و رفع جمیع نواقص را از ما می خواهند چون میدانند که پیش از این در صدی نود و یک ما از معایب ایران بکلی غافل بوده و وضع خود را بهترین وضع ها میدانستند چون روستایان و عوام و در صدی ده عیوب را می دانستند ولی امید گاهی برای رفع آنها در نظر نداشتند و ما بروس و نامید نشسته بودند بعد از این انقلابات اخیر که این مجلس نتیجه آنها شد گل های امید در قلوب مردم از دور و نزدیک شکفته گردید و امید گاهی پیدا شد اینست که انتظار تمام ملت و ایرانی هابوسی این مجلس معطوف است پس برخلاف کلامه منجومه (حالا زود است) که در لسان ما معمول است وقتما بر قیمت و گرانهاست بعدیکه با کمال جرأت میتوانیم بگویم که وقت مجلس مبعوثان ، گرانها اثر این اذفات دیانت و هر دقیقه اش از قیمت معادل دو سال وقت پارلمنت های فرانسه و انگلیس است ولی با وجود این بر قیمت بودن وقت من میدانم که اگر شش ماه از این وقت گرانها را صرف تکمیل خود مجلس و شرایط اساسی آن بکنیم که جامع الشرایط باشد و نتیجه بگشاید و بقیة من برای آنکه ما اول مجلس خودمان را مجلس بکنیم و بعد بکارهای دیگر که مجلس بساید تصفیه نماید بپردازیم از چهار صد ققره ناچاریم .

دوم - اخطار و کلاه ولایات است که بعد از مرتب شدن نظامنامه مجلس باید در این امر بکوشیم زیرا که حکام که تجدید مدت یک لحظه از دوره استبداد خود را صرفه خویش می دانند در این کار مسامحه کلی و مخالفت باطنی دارند مثل شخصی که پیش سرافی وجهی داشته باشد و بکس دیگر بدهکار بشود و بخواهد هر قدر ممکن است بپاقره و دفع الوقت طلبکار را دفع کند که اقلا یک روز بپوش پیش صراف بماند تا بپوش بیشتر باشد ، یا بد حکما از آنجا مأمورین پیش فرستاده برای ترتیب انتخاب و براه انداختن آنها و منتخبین باید معارج راه مواجیب آنها معین باشد .

ثالثا - که از همه اینها برای استنتاج از مجلس اهم است حضور وزراء و مقابله هیئت قانون با هیئت اجرائست و گرنه سوالات بروی که توجه بشود و توضیحات از که خواسته شود ماه از آن دردی بی درمان داریم امروز می خواهیم بدانیم که هم وطنان ما را با اشد ظلمت شهید کردند برای چه و دولت مادر این خصوص چه اقدامات کرده بلی امروز هموطنان مادر آنجا دل خوش اند که بمجر در رسیدن تلگراف این وفته بپهران و کلاهی ملت همچنان فوق الهاده و اقدامات جدی خواهند کرد و در مجلس خود کشی میکنند و بداد ما میرسند ولی حالا می بینیم که وزیر امور خارجه باحضر

مجلس تمکین نکرد و حاضر نشد ، جواب سکتی برخلاف قانون اساسی داد ، همچنین خیلی از وکلا هزار مطلب مهم اظهار میکنند و داد و فریاد میکنند دادرسی نیست و مطلبشان از میان میرود من محققا میگویی که هیئت قانون دیشتر اجرا پدر و مادر نظام مملکت میباشد چنانچه جمعی مرد در یک اطاق هیچوقت فرزندی عمل نخواهند آورد ، همچنین از اجتماع نسوان چیزی بعمل نمی آید ، بدون تلقیح هیئت اجرا و هیئت قانون بدون اجتماع آنها نمی تواند حاصل شود و من از بعضی می شنوم که میگویند در هیچ جای عالم و در همه هیئت مجلس حاضر نمیشوند بلی صحیح است ولی اینرا باید دانست که در آن مالک کار خیلی کم است و حضرت جمع وزراء هر روزه تعصیب و فیر تربیت آنهاست بطوریکه می بینیم آنها مجلس را هفته و ماهی تعطیل می کنند ، بکلی و گاهی در ظهور امر مهم فوق العاده اجتماع فوق العاده میمانند ولی ما که آقدر کار داریم که بدون همه چیز اگر مجلس خودمان را کامل و مثل مجلس آنها کرده اگر پنجاه سال همه روزه بنشینیم و کار بکنیم باز قطعا می گویم که بشل یک دولت نیم منظم خواهیم افتاد .

چهارم - مطالبه قانون اساسی از دولت است که باید مستوفی شده بخواهیم که پیش از این تأخیر نیفتد (در این موقع خطاب بوکلا و اصناف نموده گفتند) شما صدا بصدای من بدهید و مستوفی شده مطالبه کنید شما که اس اساس مملکت و صاحب حقیقی این خاک هستید شما که جمیع متنفذین و متشخصین ریزه خوار معصوم دست شما هستند شما که اینها پول شما را خورده بالادست شما می نشینند و بی چشم حقارت بشما می تکرند و از صرف مال شما تحصیل علم کرده افاده عالی و حقوق دانی بشما می فرورند .

رئیس - کاش غرقه چهارم را مقدم می داشتید زیرا که همه نواقص مذکور از نبودن فقره چهارم است و البته میدانید که هر مطلبی یک مدت وساده لازم دارد هنوز حقوق و حدود بین دولت و ملت معین نشده که مجلس در مقام اجراء آن باشد و دولت هم عذر موجهی دارد شما میخواهید که طفل یکشنبه ره صد ساله بروی این خواهد شد .

آقای سید حسن - آنچه شما فرمودید صحیح است که چون این مطالب بسته بنظامنامه اساسی است غیر از مطلب اول که اجراء اساسنامه داخلی باشد که آن دخلی باین ندارد و همیشه برخلاف شان شما بیشتر است زیرا که شما میگوئید که ما جمع شده مطالبه قانون اساسی را بکنیم ولی در صورت عدم نظام داخلی چگونه حرف میزنیم تا مطالبه قانون اساسی را بکنیم و اگر پنجاه نفر یکمرتبه صدا بدها داده مطلبی بگویند خود آن مطلب هم از میان خواهد رفت .

آقای سید عبداللّه - این آقا خیلی زحمت کشیده و صحیح بفرمائید حق دارند ولی باید دانست که ترویج این مطلب برای کسالت وجود مبارک اعلیحضرت است با وجود آنها اظهار محبت و عطا فرمودن این عطیه بزرگ بملت نمیتوان حال برای تمجید در کار

ظاهر مبارک را ماول کرد ، حضرت آقدس ولیمهد هم کمال همراهی را اظهار داشتند و فوق التصور در پیشرفت مقاصد این اساس محترم حاضرند .

آقای آقا سید محمد مجتهد در حقیقت آنچه را که بخواهد از حضرت ولایت عهده سعادت و همراهی دیده شوغلا که تمام ادورات دولت راجع باشانست امیدواریم آنچه صلاح ملت است اقدام فرموده و عاجلا در مقام آن اجرای بر آید .

آقای آقا سید عبداللّه فعلا مانع همان کسالت وجود اعلیحضرت است و مرض هم عیب نیست همه انبیا و اولیا باین مناصه دچار گرفتار میشوند البته احترام وجود مبارک ایشان لازم است اگر چه تمام کارها راجع بولایت عهد است ولی ایشانهم مراعات حفظ ادب می فرمایند .

آقای سید محمد مجتهد حضرت ولیمهد فرمودند که نظامنامه حاضر است ولی عقیده من اینست که در نظامنامه ذکر استثناء مرخصی مجلس در دوره اول لازم نیست خود نوشته خارج می دم که در دوره اول این ماده اجراء شود حال حضرت و کلا آراء خود را در این موضوع اظهار دارند .

محقق الدوله - امروز غرض پیشرفت امر و کار کردن است و تا هر اندازه که بتوانیم پیش برویم باید حاضر باشیم این مسئله جزئی است قابل توجه نیست که او را موجب تأخیر و تعویق کار خود دانسته مجلس را معطل بگذاریم (بعضی اظهار موافقت با ایشان کردند) .

عون الدوله - این مسائل جزئی که بنظر ما قابل اهمیت نیست خیلی اهمیت دارد زیرا بدها اخلاف میباید همین قانون عمل کنند .

در این موقع مجیر دیوان از جناب فرمانفرما مکتوبی قرائت کردند ، مکتوب مشتمل بود بر اظهار همراهی با مجلس و بانک ملی و مبلغ ده هزار تومان حواله کرده بودند بجای امین الضرب که برای شرکت در بانک نقد پرداخته شود و وعده داده بودند پنجاه هزار تومان دیگر بعد از عید نوروز پرداخته شود .

آقای سید محمد مجتهد عقیده من اینست که از جانب هیئت مجلس چند نفر برای انتخاب و کلا بولایات بروند زودتر عمل انتخاب و کلاهی ولایات صورت بگیرد .

رئیس - هر گاه نظامنامه برسد دیگر لازم باین مطلب نیست و حکام هم دیگر ما بوس شده از ممانعت منصرف میشوند و مردم اقدام می نمایند و انتخاب و کلا زود صورت خواهد گرفت .

در این موقع تلگراف که از اصفهان به حاجی امین الضرب مخابره شده بود بضمون ذیل قرائت شد که تعیین وکیل از جانب تجار اسیاب زحمت شد و کالت از طرف تجار اصفهان معین نمایند .
رئیس - مطابق نظامنامه شما نمیتوانید از جانب ایشان وکیل معین نمایند .

حاجی امین الضرب - نه اینست که من تعیین کنم ، یعنی کسی را معرفی کنم برای وکالت و خودشان ادراسمین کنند .

آقای میرزا محمود اصفهانی - در اصفهان مذاکره شد که آقایان علامه کمال هستند میتوانند در تنظیم کلاکین هم رای بدهند پانه
رئیس - بنظامنامه باید رجوع نموده و از

آن قراره تا زمان بماند .
عون الدوله - بر پر روز گذشته مطلب مذاکره شده بود جواب آنها معلوم نشد .

رئیس - مسئله اعلان وزارت پست نوشته شد ولی هنوز جوابش رسیده مسئله شاگردان فارغ التحصیل هم باید اساسی و درجه تحصیلات و محل تحصیل آنها معلوم و معین شود ، بعد شرحی نوشته شود تا جواب برسد .

عون الدوله - خوبست این اشخاص بروند پیش وزیر علوم و امتحان بدهند .

رئیس - باید بیایند در دفتر مجلس رسیدگی بشود بعد اشخاص ایشان با نوشته خدمت صدارت فرستاده شود .

آقای سید محمد مجتهد - امتیازنامه لیا ، نازوف چه شد هنوز جوابش نرسیده ؟

رئیس - در این باب شرحی نوشته شد ولی جوابش نرسید و همه این مسامحات برای اینست که مجلس منظم و مرتب نیست و چنین گمان میکنم که هر کسی مسئول مجلس است و مجلس هم میتواند محاسبات خود را اجرا کند ولی اینطور نیست این مطلب بعد از رسیدن نظامنامه خواهد بود .

آقای سید محمد - مگر نظامنامه غیر از این است که بواسطه صحنه آن میخواهد اجراء قانون واحکام نمایند ، دستخط فرمان که دارای همه این کلیات است برای ما کافی است نظامنامه فقط تفصیل جزئیات آن کلی است و حق مذاکره در این قرارنامه هم جزوه دانست در این صورت چرا تحقیق و رسیدگی نمی شود .

رئیس - دوباره بوزارت خارجه بنویسید و جواب آبر خواهد بود .

مذاکرات روز یکشنبه هفتم
ذیقعدة الحرام

صدیق حضرت - در خصوص حاضر نشدن آقایان و کلا در موقع تکلیف چیست .

آقای سید حسین - وقت حضور و کلا هیچ مرتب و معین نیست خصوصا در ایام باوندگی لازم است که ترتیب صحیحی داشته باشد .

رئیس - البته و کلا باید در وقت معین حاضر بشوند ولی چون فعلا کار لازمی موجود نیست مسامحه میکنند که اگر دیر تر هم رفتیم شلی نیست در صورت وجود شغل البته در موقع خود حضور بهم میرسانند .

آقا سید محمد مجتهد - البته باید و کلا تکلیف خودشان را بدانند و بوظیفه خود عمل نمایند و تکامل و تسامح در اینگونه از امور نوزده در موقع مجلس حاضر شوند .

آقای سید حسین - این تمویق و تأخیر و کلا در حاضر شدن مجلس برای رسیدن نظامنامه است هر گاه برسد و کلا هم بتکلیف خودشان عمل خواهند کرد .

سعد الدوله - تمام اصول نظامنامه با استثناء فعلی که راجع بمجلس ستاست خوانده و ملحوظ شد در این خصوص هم قرار شد که از حالا متعقد و برقرار شود و اینکه در این باب معین شده کاهش

سرمه خفا کشیده هر گوش بجز یک مدرسه دارالفنون که شرح سرمایه خجالت است کجاست ورشته اوتا بجانب چه فنی ممتد است و کدام اطفال قابل را بدتلمات عالی نازل کرده و برای تلامنا مناسب جلیله مهیا ولایق ساخته که وزیر آمو نامی خواهد و تمثیلت ماموریت خود را در آنها در معن جواز مطبوعات مهده کند و کسی نیست که بیرسد در مقابل این خرج مقررده دو وزارت مافرف و دواتر او چه استفاده کرده ایم که باین تهی دستنی قبول این کفایت خرج بکنیم . بعد از سالیان درواز هوز باید اطفال سالان را برای تحصیل بیخارج بفرستیم . مهندس می خواهیم باید متوسل بخارج شوم . محاسب می خواهیم باید متوسل بخارج شوم . مترجم . طبیب . جراح . کتاهنگدا . یک حاکم صحیح کافی بی غرض طرفی روانه کنیم که چند سال از پریشانی خیال آن ناهیت آسوده باشیم بهتر است ما بواسطه تغییر حکومت ما مه روز چهار و گرفتار مباحث یک مرکز باشیم و مردم را از دست حکام جور بستوه آریم و بیستیم و بیسای از خود ما برس و بدیگران امیدوار کنیم ما میسکونیم ای فلان و فلان و فلان شما که این مجلس مقدس را استهزا و سخریه میکنید و در معنی توهین دستخط آفتاب نقطه کرده اید بفرمائید درین امتداد اوقات که مصدر خدمات بوده اید چه صلاح اندیشی برای امروز دولت کرده اید در مقام خدمات چه امتحان پسندیده داده اید برررض این مجلس که یکماه از عمر او زیاد نگذشته است و حکم چنینی بیش ندارد کاری از پیش نبرده است . آبیاضر و خسارتی هم بردولت و ملت وارد کرده است آیفرض سنگین ناهجائی هم تهیه کرده است آبیاهیچیک از او امید مملکتی را از دست داده است آیا امتیاز راهها و یامعدنیات و تأسیس بانک و کتیف دتینه و استخراج اشیاء عتیقه و بیع سفایای ملوک و خالصه را تصویب کرده است . معلوم است مملکتی را که قرفها زیر وربر کرده اند برای تعمیر و اصلاحش مهلتی لازم است . مخالفین مجلس چه می گویند ؟ می گویند . فرصت نداریم را گذارید تا آن بقیه السیف راهم بتمن بقضی نقد کنیم و بصرف چند روزه هوای خود پرسیانم این ملت چه می گویند می گویند .

نفس روحانی را دقیقه (لاسمند من استغنی برایه) کافی اشارتی . بر اصحاب فطنت و ذکاه روشن و هویداست که (من ظاهر بالتساوه وصل الی الصواب) و بر ادیاب کیاست و دها مبرهن و بییداست که (من استند برایه) هلك و خاب) بشارت باد ایران و ایرانیان را که بتوفیقات الهی و توجها تظل الهی عمل مظفر عالمگیر شد و کوس مساوات بر بام آزادی فرو کوفتند .

از حد سرخس تا باهواز
وز خاک بلوچ تا بکرک
گرک از کله خود طمع ببرید
فربه نکند ستم بلافسر

دولت کهن را نوبت جوانی رسید و ملت متجن را وقت شادمانی ، رشته امور که از نار هتکبوت سست تر می نمود قوت حیل ستین گرفت و بنیان سیاست که بصادات ایام نزلزل یافته بود بر اساس شرع مبین نهاده شد . شاهد متصور اعنی شردای ملی روی زیبا از پرده خفا بدر آورد (بشر عبادی الدین یستمون القول فیتبمون احسنه اولئك الذین هدیناهم الله و اولئك هم اولوالایباب)

بیانات میرزا ابوالحسن خان
این باب عدالت است و سعادت این باب نیکبختی ملت است و ملت بواسطه دخول از این باب ابواب رحمت الهی بر ما باز خواهد شد و از این راه ما ملت باعلی درجه سر بلندی و سرفرازی توانیم رسیده شرط مفتوح داشتن این در ترک جانست و سر بلبل سیم است وزیر اجتماع اتحاد و اتفاق احترام غرض اتفاق دادگر آسمان نظر بر حمت کامله امر بافتتاح این باب فرموده و دادگر زمین او را بر روی ما دولتخواهان ملت کشوده داشت . زهی بی انصافی زهی بی حمیتی اگر ما این باب افتخار و اعتبار خود را که در اطراف آن نام غیرتمندان ایران باید ثبت و نقش شود و سالهای سال بیادکار بیاید بر روی خود بیندیم و آنچه منظور نظر سعادت اثر شاهانه از گشودن این باب بوده مرعی و اجرا نداریم .

بقیه نظامنامه داخلی مجلس (۱)
۳۳ - اکل و شرب و استعمال دخانیات در اطاق مجلس ممنوع است .
۳۴ - باید هر يك از افراد مجلسیان مواظب باشد که تضييع حق دیگری را نکند . مثلا اگر یکی از اجزا مشغول نطق است بنجوی کردن یا قبل و قال کردن حواس او را متفرق نکند .
۳۵ - اگر اتفاقاً دو نفر از مجلسیان مقارن یکدیگر اجازة نطق خواستند سبقت در استیذان ولو بچند ثانیه حق تقدم میدهد .
۳۶ - اگر یکی از مجلسیان شکایت شفصی را راجع بیکى از اعضای مجلس داشته باشد باید به (۱) نظامنامه داخلی مجلس که قسمتی از آن در صفحه ۹ و ۱۰ درج شده است چون در شماره ۲۰ روز نامه مجلس نقل شده بود و در این شماره بدون تصریح باینکه بقیه دارد نظامنامه مزبور را تا ماده ۳۲ درج نموده بود باین مناسبت ناقص مانده و اینک بقیه آن برای تکمیل موضوع درج میگردد

مجلس اظهار کند و بعد از اینکه مدعی علیه جواب شخص شاکي را گفت ، هر دو از مجلس خارج شوند تا در غیاب آنها اهل مجلس درباره شکایت رسیدگی کرده حکم مسئله را معلوم کنند .

۳۷ - هر يك از اعضای مجلس به ترك یا خلاف فعلی از نظامنامه داخلی مطلع شود حق دارد بر رئیس اطلاع داده منع و اصلاح آنرا بخواهد .

فصل سوم در جنایات و مجازات اعضاء مجلس
جنایات اعضاء مجلس بچهار درجه تقسیم می شود .
۳۸ - درجه اول از قبیل نجوی کردن و صرعه کردن بعد در موقع نطق یکی از اعضاء و مجازات این درجه ملامت کردن و تصبیعت کردن بر ترک این افعال است .
۳۹ - درجه دوم مثل مخالفت قوانین نظمی یا اعاده نجوی و قبل و قال باوجود ملامت و تصبیعت و مجازات این درجه بیرون رفتن از مجلس است باسر رئیس بقدر یکساعت .
۴۰ - درجه سوم حاضر شدن در تکالیف مقررده است مثل اینکه یکی از اعضاء دوره اجلاس متوالیه بدون عذر صحیح از حاضر شدن مجلس تقاعد کند در اینصورت مجلس باو تکلیف خواهد کرد که از عضویت استعفا کند اگر بعد از تکرار تکلیف استعفا تا سه مرتبه استعفا نکرد از عضویت خلع میشود و عضو دیگر بجای او انتخاب میشود و این عضو از وکلای هر طبقه و ایالتی باشد در صورت اقتضای فرصت باید همان طبقه و ایالت بدل او را تعیین کند و قبل از تعیین هیئت مجلس از او و کالت خواهد کرد .
۴۱ - درجه چهارم خیانت کردن به هیئت مجلس از قبیل رشوه گرفتن یا افشای سر مجلس یا سعی در تخریب اساس و اخلاق در پیشرفت کار مجلس است بشرط و جزای این درجه بعد از ثبوت خیانت اخراج از عضویت مجلس و فرستادن به محکمه عدلیه و تعاقب در مجازات خائن است .

فصل چهارم در طریقه رسیدگی بمطالب
۴۲ - مطالبی که از طرف دولت بمجلس میرسد بکلمه (اظهار) تعبیر میشود و مطالبی که از طرف اعضاء مجلس باشد بکلمه (عنوان) و آنچه سایر مردم بفرستند بکلمه (عرضه)
۴۳ - هر گاه عرضه بمجلس برسد و بیشتر از سه ربع اعضاء مجلس مذاکره آنرا بی فایده بدانند بر رئیس اظهار میدارند که مطلب قابل مذاکره نیست .
۴۴ - هر گاه مطلبی باشد که فهم آن موقوف به فهم دیگر باشد اول مطلب موقوف علیه را مذاکره کرده بعد بمطلب اول می پردازند .
۴۵ - اگر مطلب پیچیده و درم و متوقف بر مطالب متعدد دیگر باشد مجلسیان مختارند که خودشان اطراف و حواشی مسئله را تنقیح کرده در مجلس مذاکره نمایند یا انجمن تحقیق مخصوص برای رسیدگی بآن تشکیل کنند

فصل پنجم در طریقه تقدیم مطلب بمجلس
۴۶ - اگر کسی از مجلسیان چیزی راجع بنفع و مصلحت عموم بنظرش رسیده بعد از آنکه در لایحه نوشته و خواست بمجلسیان عرضه دارد باید

از رئیس اجازه بخواهد بعد از تحصیل اجازه میتواند شخصاً بجلی که برای نطق و تکلم معین شده برود و لایحه مرقومه را قرائت نماید یا لایحه را بدهد که یکی از مشایخ بخواند اگر یازده نفر از اعضاء مجلس با عنوان او همراه شده یعنی مشاوره آن عنوان را تصویب کردند مطلب او در مجلس قبول میشود و در تحت مشاوره درمی آید .
۴۷ - بعد از قبول مطلبی مجلس مختار است در همان ساعت در آن یاره مذاکره کند یا محول بوقت دیگر بگذارد .
۴۸ - سایر مردم نیز میتوانند در صلاح بینی با شکایات مطالب خود را مکتوباً باه اعضاء و نشانۀ منزل بمجلس بفرستند که در انجمن عراض رسیدگی شده آنچه تکلیف مجلس است رفتار شود .

فصل ششم در طریقه تشکیل انجمن های تحقیق و سپردن مطالب بانها
۴۹ - مقصود از انجمن تحقیق هیئتی است که اعضاء مجلس برای رسیدگی مطلب بخصوص از میان خود انتخاب میکنند و آن بر حسب ضرورت و لزوم موقتی یادانی خواهد بود .
۵۰ - در موقع تشکیل انجمن اول باید تعیین کنند که برای انجام کاری که موضوع تحقیق است چند نفر اجزا لازم است و بعد از تعیین عدۀ اجزاء شروع بانتخاب کنند و طریقه انتخاب آنست که رئیس اساسی اشخاصی را که برای عضویت انجمن صلاحیت دارند معین کرده بمجلسیان اظهار میکند اگر قبول کردند همان اشخاص اعضاء انجمن خواهند بود و الا هر کدام مقبول مجلسیان نباشد بحکم اکثریت تبدیل میشود .
۵۱ - هر يك از انجمن های تحقیق يك نفر رئیس و یک نفر منشی و يك راپورت دهنده مابین اعضاء خود انتخاب خواهند کرد .
۵۲ - تکلیف اعضاء این انجمن آنست مطالبی که بآنها رجوع می شود اول بطور صحت تنقیح کرده بعد بدقت تمام مذاکره کنند بعد از ختم مطلب نتیجه تحقیقات را راپورت کرده در موقعی که مجلس معین میکند بمجلس عرضه دارند .
۵۳ - اگر انجمن تحقیق برای مذاکره درامری است که یکی از اعضاء عنوان کرده باشد در اینصورت باید آن عضو یکی از اعضاء انجمن باشد و اگر انجمن راجع بمطلبی است که از طرف وزیر اظهار شده آن وزیر میتواند در آن انجمن حضور داشته باشد و در مذاکرات شرکت نماید .
۵۴ - بعد از انتخاب اعضاء انجمن باید منشی اساسی آنها را ثبت کند و صورت اساسی اعضاء را بامستور العمل و ترتیبی که مجلسیان برای انجمن مقرر کرده اند نوشته بعد از اعضاء رئیس بر رئیس انجمن تحقیق بدهد .
۵۵ - تکلیف انتظامات داخلی اعضاء است .
۵۶ - اگر اعضاء انجمن تحقیق از دستور العمل مجلس منحرف شوند و برخلاف مأموریت مقررده رفتار کنند اعمال آنها از درجه اعتبار ساقط است .
۵۷ - اعضاء انجمن تحقیق در باب حدود و تنبیهات و شکایات باید بمجلس شورا ایملی رجوع کنند .

۵۸ - راپورت دهنده انجمن بعد از ختم عمل نتیجه تحقیقات و خلاصه رأی انجمن را به مجلسیان اظهار می کند یا تفصیلاً راپورتی را که حاضر کرده است قرائت می کند و نوشتجات راجع بمطلب را با راپورت انجمن بر رئیس مجلس تسلیم می کند تا باز تفصیلاً در موقع بسم مجلسیان برسد و معلوم شود رأی انجمن در مجلس نیز قبول شده یا نه در صورت عدم قبول خود مجلس در آن خصوص استیناف میکند یا انجمن دیگر انتخاب می نماید .

فصل هفتم در انجمن تحقیق عراض
۵۹ - چون عدۀ عراض بمجلس از طرف مردم غالباً زیاد خواهد بود لهذا برای رسیدگی بر عراض يك انجمن تحقیق عراض برقرار میشود این انجمن عراضی را که لیاقت مذاکره در مجلس داشته باشند عیناً بمجلس اظهار میدارد و از سایر عراض هفته يك مرتبه فهرستی ترتیب داده با اشاره بخلاصه آنها بر سر مجلس خواهد رسانید .

فصل هشتم در تصحیح و تجزیه مطالبی که بمجلس داده می شود
۶۰ - اگر اصل مطلبی که بمجلس داده میشود ناطق بر بعضی جزئیات نباشد اعضاء مجلس می توانند جزئیات مطلب را معین کرده تحت مشاوره در آورند .
۶۱ - مطالبی که بمجلس داده میشود تکلیف اعضاء مجلس یا اعضاء انجمن های تحقیق اینست که اگر در عبارات و طریقه ادای آن یا در شرح جزئیات آن عیب و نقصی باشد تصحیح کرده عبارات واضح و روشن تغییر کنند بعد از تصحیح اگر جزئیات و فروع زیاد داشته باشد باید آنرا با جزئی که مطلب از آنها ترکیب شده تجزیه کرده در هر يك علیحده گفتگو کنند مثل اینکه شخصی مطلبی داده است که فلان مالیات باید از فلان محل گرفته شود و فلان مصرف برسد يك جزء مطلب گرفتن مالیات است از این محل و جزء دیگر مصرفی است که معین شده پس باید مطلب را باین دو جزء تجزیه کرده در هر يك علیحده مذاکره کنند و رأی مجلس یا انجمن را در هر کدام تعیین نمایند .
۶۲ - یکی از شرایط تصحیح مطالب اینست که بعد از قرائت از تصحیح سه مرتبه در مجلس خوانده شود اول بیاریاتی که صاحب مطلب داده است بدون کم و زیاد . دوم باضمیمه آنچه کم و زیاد کرده اند . سوم بعد از تصحیح تام و ملت سه دوره قرائت اینست که معلوم شود تفاوت مطلب تصحیح شده و کم و زیاد آن با اصل مطلب چیست .

فصل نهم در ترتیب مذاکره مطالب
۶۳ - هنگامیکه مطلبی در تحت مذاکره است دیگری نباید مطلب مجددی در آن داخل کند تا مذاکره آن مطلب تمام شود مگر آنکه مطلب ثانی مقدمه مطلب اول باشد و مجلسیان بآن محتاج باشند .
۶۴ - مطالبی که بمجلس برسد هر کدام مهمتر است مذاکره و انجام آن باید مقدم باشد .
۶۵ - وقتی که مطلب بمجلس رسید و رئیس مذاکره آنرا بروزی معین توقیت کرد باید این مطلب در فهرست آرزو ثبت شود تا در آن روز در ساعتیکه معین کرده اند در آن مذاکره شود اتفاقاً

اگر مجلسیان در آن ساعت بمطلب دیگر مشغول شدند هر کس از اعضاء مجلس ملتفت شد حق ندارد اظهار کند که موقع مذاکره فلان مطلب رسیده است و باید آنرا مقدم داشت .
۶۶ - اگر مطلب مهمی پیش آید که انتقاد مجلس برای مذاکره آن لازم باشد و ناموقع انتقاد مجلس معمول فاصله باشد باید رئیس اعلان کند که در فلان و فلان ساعت انتقاد مجلس فوق العاده برای فلان مطلب لازم است و مجلسیان باید در همان روز و ساعت معین حاضر شوند بعد از حضور و مذاکره اگر باز به انتقاد مجلس دیگر احتیاج افتاد هر يك از مجلسیان می تواند ضرورت مجلس فوق العاده دیگر را اظهار کنند و رئیس وقت و ساعت آنرا معین نماید تا وقتی که مذاکره آن مطلب ختم و اعاده مجلس فوق العاده سرور نباشد .
۶۷ - مطالب دولتی و مطالبات اساسی باید سه مرتبه در مجلس قرائت و مطرح مذاکرات شود .
۶۸ - ترتیب قرائت سه گانه اینست که پس از قرائت اول در اصول مسئله مذاکره کنند و معلوم شود که در جوع بانجمن تحقیق لازم است یا نیست . از قرائت اول تا قرائت ثانی باید اذلال در روز فاصله باشد و اگر مطلب راجع بانجمن تحقیق شود باید از روزی که صورت مجلس انجمن تحقیق با اعضا تقسیم می شود تا روز قرائت ثانی سه روز بگذرد .
۶۹ - پس از قرائت ثانی اصلاحاتی که بنظر اعضاء مجلس میرسد باید بترتیب مقرر اظهار نمایند و بدلائل لازمه استدلال کنند پس از انجام مذاکرات نتیجه آنها را که یکی از مشایخ نوشته است بانضمام صورت اصل مطلب در نوبت ثالث قرائت نموده آراء اهل مجلس معین شود .
یقین است اگر در قرائت ثانی مجلس مطلب را رد کند قرائت ثالث واقع نخواهد شد .
۷۰ - پس از انجام مذاکرات در قرائت ثانی و تقسیم صورت مجلس با اعضاء تا قرائت ثالث باید اذلال در روز فاصله باشد . بعد از قرائت ثالث اصلاحاتی که يك یا چند نفر اظهار نمایند مطرح مذاکره نمیشود مگر آنکه یازده نفر متفقاً آن اصلاح را بخواهند و نتیجه قرائت ثالث رد یا قبول خواهد بود .
۷۱ - مطالبیکه در يك دوره اجلاس قرائت نشده باشد بایس از قرائت تا اتمام مانده باشد در دوره دیگر مطرح مذاکره نمی شود مگر اینکه مجدداً به مجلس اظهار شود .

فصل دهم بعضی از قوانین در مباحث و مذاکره مطالب
۷۳ - در صورتیکه دولت از اعضاء مجلس حضور داشته باشد شروع بمذاکرات و در صورتیکه سه ربع حاضر باشد اقدام به تحصیل آراء میشود اگر عده حاضر از سه ربع کمتر نباشد تحصیل آراء نمیشود .
۷۴ - حق نطق بکسی است که پس از عنوان مطلب اول خواهش نطق کند و بعد به ترتیب اظهار کند .
۷۵ - هر يك از مجلسیان که مستعد برای نطق هستند در اول امر بیش از یک مرتبه حق نطق ندارند و این بعد از آنکه سایر اعضاء مجلس هر کدام یک مرتبه نطق کردند یا از سکوت آنها معام شد که نطقی در

۷۳ - در صورتیکه دولت از اعضاء مجلس حضور داشته باشد شروع بمذاکرات و در صورتیکه سه ربع حاضر باشد اقدام به تحصیل آراء میشود اگر عده حاضر از سه ربع کمتر نباشد تحصیل آراء نمیشود .
۷۴ - حق نطق بکسی است که پس از عنوان مطلب اول خواهش نطق کند و بعد به ترتیب اظهار کند .
۷۵ - هر يك از مجلسیان که مستعد برای نطق هستند در اول امر بیش از یک مرتبه حق نطق ندارند و این بعد از آنکه سایر اعضاء مجلس هر کدام یک مرتبه نطق کردند یا از سکوت آنها معام شد که نطقی در

آن موضوع معین ندارند و مطلب هم مجهول ماند آنوقت ناطق اول میتواند با اجازه رئیس ناطق کندهاوتی که مطلب تعیین و تشریح شود.

۷۶- اگر یکی از مجلسیان که نوبت نطق اوست نطق کرد ولی مجلسیان نطق او را ملتفت نشدند میتواند از رئیس اجازه بخواهد که نطق خود را تجدید نماید.

۷۷- در وقتی که مباحثه مطلبی در مجلس طول کشید و رای مجلسیان معلوم نشد هر یک از آنها میتوانند بر خاسته و اظهار دارند که مذاکره این مطلب طول کشیده باید رئیس اکثریت آراء را معین کند در این موقع اگر پانزده نفر از مجلسیان شخص متکلم را تقویت کنند رئیس باید فوراً بمجلس اعلان بدهد و درصدمکسب اکثریت بر آید.

فصل پانزدهم
در طریقہ بدست آوردن اکثریت آراء
 ۷۸- برای تعیین اکثریت آراء پس از اعلان رئیس بهر یک از اعضاء دو نقطه مقوا داده میشود که یکی از آنها سفید دیگری کبود خواهد بود و اسم گیرنده روی آنها چاپ است مقوای سفید نشانه قبول و کبود نشانه رد مطلب است هر یک از اعضاء باید رای خود را با نداشتن یکی از دو نقطه مقوا در ظرفی که نزد او میرسد ظاهر سازد پس از تحصیل آراء تمام اعضاء آن ظرف را در حضور حاضرین خالی میکنند و یکی از متشبهان مقوای سفید را جدا و مقوای کبود را جدا بصوت بلند شماره مینمایند و رئیس مجلس حاصل شماره را اعلام میکنند.

۷۹- رئیس و متشبهان باید رای خود را بعد از آراء سایرین و قبل از شماره آراء برترتیب فوق اظهار نمایند.

۸۰- هر گاه در موقع بدست آوردن اکثریت آراء یک یا چند نفر که عده آنها بیش از ربع عده اعضاء مجلس نباشد حاضر نبوده حق ندادن برای مجلس را قبول نکنند.

فصل شانزدهم
در توضیح خواستن از ادارات

۸۱- سئوالات مکتوبی که از طرف مجلس از وزراء میشود باید در مده معین باشد و پانزده نفر از اعضاء مجلس آنرا اعضاء نموده بر رئیس بدهند که سواد آنرا بهر مجلس مقام صدارت تبلیغ نموده اصل را بدقت خانه مجلس سپارد در موقعیکه رئیس این سئوالات را بمقام صدارت یا وزراء تبلیغ میکند باید روزی را تعیین کند که صدراعظم یا وزیریکه مطلب راجع باوست یا معاون آنها برای جواب دادن در مجلس حاضر شود.

۸۲- روز موعود اول کسیکه توضیح خواسته و منشاء سؤال بوده مطالب را اظهار و موجه میدارد تا وزیر یا معاونی که حاضر است جواب بگوید.

فصل سیزدهم
در انشاء عرایض بحضور مبارک

۸۳- برای انشاء عرایض بحضور مبارک همایونی انجمنی مرکب از دوازده نفر از اعضاء مجلس تشکیل میشود که هر دو نفر از آنها از طبقه باشند این انجمن بریاست رئیس مجلس هر بضرورتی نوشته پس از قرائت در مجلس بتوسط هیئتی که مرکب است از رئیس مجلس و شش نفر دیگر که طبقات ششگانه انتخاب کنند برض میرسد.

فصل چهاردهم
در رسیدگی بشکایات راجعه بانتخابات
 ۸۴- چنانکه در نظامنامه انتخابات مقررات شکایات در انتخابات را باید بالاخره راجع بمجلس شورای ملی نمایند و برای رسیدگی باین شکایات باید انجمن تحقیقی تشکیل شود که بخواهد شکایات رسیدگی نماید.

۸۵- شکایات راجعه بانتخابات در هر مجلسی باید در ظرف ده روز پس از انتخابات بهیستخانه آن محل داده باشند والا طرف ملاحظه نخواهد بود.

۸۶- انجمن تحقیقات شکایاتی را که بوضع بمجلس ارسال شده با زور رسیدگی مینماید و صورت مجلس انجمن را بمجلس عرضه میدارد و اگر متوجهی برخلاف نظامنامه انتخاب شده باشد باید آن انتخاب اعاده شود ولی تا روزیکه در این خصوص حکم مجلس صادر نشد آن منتخب از اعضاء مجلس محسوب است و حق رای دادن دارد.

فصل پانزدهم
در تکالیف تماشاچی
 ۸۷- عموم مردم میتوانند با داشتن بلیت برای اجتماع مذاکرات در اجلاسات علنی داخل مجلس شورای ملی بشوند و در جاهی که برای تماشاچی مقرر است بنشینند.

۸۸- تماشاچیان بهیچوجه حق شرکت در مذاکرات مجلس ندارند و باید در کمال آرامی نشسته فقط مستمع بمانند.

۸۹- تماشاچیان باید در ورود بمجلس خود را مکلف باطاعت قوانین نظمیه مجلس دانسته در صورت تخلف از آنها از هر گونه اقدامات سخت بترنجند.

خاتمه

هر یک از این قوانین و نظامات که بحکم تجربه و اقتضای وقت چاپ نسخ و تغییر باشد اعضاء مجلس بحکم اکثریت میتوانند آنرا بقانون دیگری مناسب با حال مجلس باشد تبدیل کنند و همچنین فصول جدیدی که طرف احتیاج بشوند بر این نظامنامه اضافه خواهد شد.

تاریخ ۲۹ شهر شعبان ۱۳۲۴

مذاکرات مجلس شورای ملی
سه شنبه ۹ شهریور ذی القعدة الحرام
آقا سید محمد مجتهد - بنا بود که امروز نظامنامه را بمجلس قرائت و بصحرا رسیده اجرا دارند چه شد؟

رئیس - امروز مشغول معین کار بودم و مراجعه نمودیم بعضی اصلاحات بود در مقام برآمده تمام میشود میآوردند در مجلس قرائت می کنند.

آقا سید محمد مجتهد - دیگر رجوع بنظامنامه برای چه بود مگر تقصی داشت.

رئیس - چون برده بودند خدمت حضرت ولایت عهد قرائت کردند در چند جای از چندین نفر بعضی تغییرات جزئی دادند.

آقا سید محمد مجتهد - تغییر لفظی یا معنوی؟

رئیس - بعضی لفظی است و برخی راجع معنی است **حسنعلی خان** - تغییرات جزئی است چندان اهمیت ندارد و قابل ملاحظه نیست.

آقا سید محمد مجتهد - اگر نظامنامه متعلق بمجلس است باید مجلس او را اصلاح و تصویب نماید و اگر نظامنامه دولت است بستمیل خودشان

است هر چه تغییر و تبدیل میخواهند بدهند ابتدا فقط در ماده استثناء مرخصی مجلس در دوره اول گفته بودند نوشته خارج میدهم حال امروز در مقام تغییر نظامنامه هستند اگر نظامنامه صحیح است دیگر این تغییرات و نوشته خارج چیست ۲۹ باید از حضرات و کلا برسید که قبول دارند این ترتیبات رایانه.

آقا سید عبداللہ مجتهد - کیست که قبول نداشته باشد چه ضرر دارد مذاکره کنند.

آقای آقا سید محمد مجتهد - می خواهید برسید که قبول دارند یا نه (بعد از استفسار با استثنای چند نفر و کلا هه گفتند قبول ندارند)

سیدالحکما - غرض ایجاد دولت و ملت است از تشکیل این مجلس در این صورت دیگر نوشته خارج و تغییرات فصول نظامنامه برای چیست.

آقا میرزا محمود خوانساری - خوب است برای اکثریت آراء در این باب وره قره اعمال شود (گفتند بشود)

رئیس - میدانید که موضوع بحث چیست اینست که چون در نظامنامه ترخیص مجلس در دوره اول مستثنی شده بود و حال میخواهند آن استثناء در نظامنامه باشد ولی حضرت وایه میفرمایند بر طبق همان سند میدهم که این مسئله در دوره اول مستثنی باشد.

آقا ملاحسن - این طریق اصل نظامنامه از اعتبار می افتد زیرا که نظامنامه سبب اعتبار همه چیز باید باشد در اینجا باید اعتبار نظامنامه نوشته خارج می خواهد بشود پس این نظامنامه نخواهد بود. (۱)

میرزا محمود خوانساری - غرض از این تغییر و تبدیل نوشته خارج چیست.

رئیس - غرض را من چه میدانم چیست ایشان صلاح را اینطور دانستند.

آقا سید عبداللہ مجتهد - این مطلب را ما هم گفتیم که عدم ترخیص مجلس در دوره اول مستثنی است و باید باشد نه اینکه حضرت وایه گفته باشند و امروز هم آقایان اینجا هیچ اظهار داشتند که ضرری ندارد.

آقا سید محمد مجتهد - آرزو که اینجا مذاکره این مطلب شد چون فقط من باب اخبار بمجلس ذکر شده بود نه بعنوان اخباری و کلامی برای ندادن ساکت بودند.

آقا ملاحسن - و کلا حاضر اند و متفقند که راضی باین ترتیب نیستند.

آقا میرزا محمود خوانساری - جناب سیدالدوله شایه می گویند.

سیدالدوله - قره بکشید.

آقا میرزا محمود خوانساری - بهتر اینست که اول نظامنامه قرائت شود شاید جاهای دیگر هم محل ایراد باشد.

آقا ملاحسن - قرائت نظامنامه طول میکشد حال قره بکشند.

صدیق حضرت - خواندن نظامنامه لازم است.

آقا میرزا محمود اصفهانی - تا نظامنامه خوانده نشود ما از اینجا نمی رویم.

(در این موقع برای اخذ رای در این مسئله قره بکشیدند که هر کس ذکر استثناء ترخیص دوره اول را در همان نظامنامه صلاح میداند وره سفید بدهد و هر که در مورد آن تصور از نظامنامه بطور مطلق در کلیه این موارد قانون اساسی است.

بنوشته خارج خواهانست وره رنگین بدهد بعد از قره اکثریت آراء بر این شد که همان جزو نظامنامه باشد) نظامنامه را طلب کردند که قرائت شود.

سیدالحکما - امشب تا نظامنامه خوانده نشود احدی از کلا نمی رود اگر می خواهند صبح کنند اگر نمی خواهند هم نمانند دیگر کار با سخوان رسید و سبرها تمام شده است.

حاجی محمد تقی - بانسخه اولی مطابقت شود که اگر کم و زیادی دارد معلوم شود (نسخه اول را هم آوردند بجای محمد اسمعیل آقا دادند و نسخه جدید را آقا میرزا اظهار قرائت میکردند)

اصل یازدهم - که مشتمل بود بر این که در موقع افتتاح مجلس باید متتبعین قسم یاد نمایند. بعدم مخالفت بادوات و سبب در امور راجعه بخود درخیر خواهی ملت و ترقی مملکت بانسخه اولی قمری مخالفت داشت.

آقا ملاحسن - همان ترتیب نسخه اولی چه ضرر دارد.

حاجی محمد اسمعیل آقا - این صورت قسم مطابق است با آن قسمی که سلطان یاد میکند برای ابقای این مجلس و حفظ حدود و حقوق آن و کلا هم باین ترتیب قسم یاد میکنند عیبی ندارد.

آقا میرزا ابوالحسن خان - قسم در این موقع با حق و صحیح است باینست که در صورتیکه و کلا بخواهند تخلف از سلطان عادل خودشان بکنند و بخواهند که جدوجهد در اصلاح مملکت نمایند چه ضرر دارد که قسم یاد نمایند.

آقا سید حسن تقی زاده - و کلا و کلا می مانند باینها قسم نمیدهند بنور و اجزاء مخصوص می دهند در هیچ جا معمول نیست که بکلا ملت قسم بدهند.

صدیق حضرت - این قسم بجهت تخلف نکردن بادولت است نه برای حفظ حقوق ملت.

آقا سید محمد تقی هرانی - در نسخه اول چون کلمه (بیتان شرع) بود در این نسخه هم که باشد باقی آن عیبی ندارد (این لفظ نوشته شروع بقرائت شد) اصل یازدهم اسقاط شده. اصل شانزدهم که مشتمل بود بختیار بودن مجلس در کلیه انشاء قوانین و اوضاع دوائر دولت (توسط شخص اول) در خصوص موضوع شدن بضرر همایونی واجرا داشتن آن نیز اسقاط شده بود.

حاجی امین الضرب - چون این اصل عین مضمون دستخط است و دستخط هم در جزو نظامنامه چاپ خواهد شد (توسط شخص اول هم در صورت نبودن مجلس سناسات حال که بنامند محل سناسات قد شود و لوایح این مجلس برود بمجلس سنا. بعد از تصویب آن مجلس بضرر همایونی برسد بواسطه این دو جهت گفتند این اصل لازم نیست.

حاجی محمد اسمعیل آقا - این مجلس برای مشورت و وضع قوانین سیاست است وقتی که کار بمجلس نباشد پس فایده این مجلس چیست؟

آقا سید محمد تقی هرانی - اگر غرض از مجلس فقط اظهارات لوایح خیر خواهانه باشد اعم از اینکه قبول بشود یا نشود روزنامه نویسها هم اینگونه لوایح خیلی اظهار میدارند شاید بهتر و مفید تر هم گاهی بنویسند پس مجلس حکم روزنامه نویس را دارد.

میرزا ابوالحسن خان - باید دید که سایر

ممالک با بودن مجلس سنا این حق را بمجلس ملی دادند یا نه اگر دادند شما هم مطالبه کنید و اگر ندادند دیگر چه گفتگویی است.

سیدالدوله - این تغییرات و گفتگوها همه برای اینست که چون مقصود فهم حقیقت مطلب نیست شما علی الاتصال این نظامنامه را بهمیدید بکیون از آنجا بدهند و لایحان تغییر کرده برمی گردد و تغییر داده پس میرود علی الدوام در تغییر است بمجلس باید چند نفر را که اعتماد و اطمینان باباشان هست انتخاب کرده بنشینند راجعه کنند هر گاه قبول کردند فیه او هر گاه نکردند که نکردند.

آقا سید عبداللہ مجتهد - از اول مجلس سنا را گفته بودند که هر گاه امری در مجلس ملی اشکال پیدا کند که اکثریت آراء در آن متمسک باشد رجوع بناس شود و از اجتماع این دو تصویب و تصحیح آن امر صورت بگیرد نه باین طریق که حالا میگویند.

سیدالدوله - وضع مجلس سنا برای اینست بلکه مجلس سنا باین مجلس متفقاً باید کار بکنند.

رئیس - مطلب همین است باید تمام مطالب اصلاح و انجامش با اتفاق این دو مجلس باشد.

سیدالدوله - اینکه نوشته شده دولت هر وقت بخواهد مجلس سنا را تشکیل میکند حال دولت خواست تشکیل کند در صورت تشکیل مکلف باوازم خود خواهد بود و باید کار بکنند در این حال مطلب تغییر میکند.

مخبر الملک - این نظامنامه را یک نفر نوشته و نمی توان بنویسد، از اول تمام آنرا تصدیق کرده بودند حال منکر میشوند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - کسی منکر آن مطلب نیست و آنچه را هم که قبول کردند انکار ندارند.

مخبر الملک - در آن نسخه سنا را قبول کرده اند در خصوص باقی تغییرات هم یک کمیسیون از مجلس تشکیل بکنند بهیچید در این تغییرات فقط تغییر الفاظ است یا راجع بمعنی هم هست ما که مقابله و اصلاح کردیم فرقی نداشتند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - شما بخواهید اجباراً بگردن مردم بکنند یا باید آنها قبول و تمکین بکنند؟

آقا سید حسن تقی زاده - باید بدانیم که این مجلس ملی فلان تشکیل و افتتاح شده است یا نه اگر نشده است که چه گفتگویی دارید و هر گاه شده باید در مجلس سنا مذاکره و گفتگو شود که چیست و چه می کنند تا حال که کیفیت و چگونگی مجلس سنا را نمی دانستیم چیست پس در اصل آن مذاکره شود.

رئیس - این مجلس تشکیل و افتتاح شده و مجلس سنا را هم قبول کردند (جمعی گفتند مجلس سنا را باین طریق که حالا بیان می کنید قبول نکردیم)

آقا سید حسین - مجلس سنا را در ضمن آن نظامنامه با اکثریت آراء قبول کردیم حال که آن فصول تغییر یافت این هم یکی از آن فصول است دوباره باید از تمام اخذ رای کرد.

رئیس - این نظامنامه بود که نوشته بودیم پیش خودمان معلوم نبود که طرف قبول دارد تمامی آنرا یا نه حال که رجوع کردند این طور قبول می کنند نه شما مجبورید نه آنها.

آقا سید حسین - حال که ما معتزیم پس مجلس سنا یکی از فصول است باید مذاکره شود.

سیدالدوله - این نظامنامه است که طرف نوشته و قبول دارد شما قبول ندارید یکی دیگر بنویسید بدهید بعضی گفتند که در آن نسخه مجلس وضع ادارات و تأسیس قوانین را متحمل میشد و حال با مجلس سناسات در این صورت فایده مجلس چه خواهد بود.

رئیس - مجلس ملی لازم نیست وضع ادارات دولتی را بنویسد بمجلس سنا نویسد بمجلس ملی ارائه میدهد و تصویب می خواهد هر گاه مسامحه کنند مجلس اول اظهار و بعد از اظهار انشاء می کند و میفرستد.

حاجی محمد ابراهیم - این نظامنامه را که نوشته بودید آنرا غیر از دو فصل تمام را قبول داشتند چرا پس این تغییرات پیدا شد.

رئیس - آنوقت نظیر مجلس سنا نبود ولی حالا که باید باشد با اتفاق هم کار کنند.

حاجی محمد ابراهیم - حال که مجلس اختیار و حکم ندارد و تمام کارها بتصویب سناسات چه فرق کرده همانست که بود هر چه میخواستند میکردند حال هم بکنند دیگر لازم نیست از مساند و نوشته بگیرند.

رئیس - وضع قوانین را ممکن است که مجلس سناسات بتصویب مجلس برساند و میشود مجلس وضع کند بفرستد سنا و ممکن است هر دو بالاتفاق این کار را بکنند ولی در صورتیکه مجلس سنا نتواند این عمل را نمود صورت انشائی است که لازم الاجرا نیست مگر بتصویب مجلس سنا بعد از مسامحه همایونی.

آقا مشهدی باقر - حال که وقت تنگ است و آقایان کسل شدند از فردا صبح حاضریم که تا هر وقت طول بکشد برای ختم این عمل در اینجا حاضر باشیم از آن وقتی که موکلین ما صارا برای این مجلس انتخاب نمودند بیکاریم و ما را برای این کار معین نمودند.

رئیس - بلی حال دیگر وقت خواندن نظامنامه نیست ولی باید ملتفت بود که تاکنون این ترتیبات در این مملکت نبوده در آنجا که هست چه طور رفتار میکنند پس ما هم که اخذ این ترتیبات را از آنجا کردیم بهمان نحو رفتار کنیم و بحث های بی فایده ننمائیم.

آقا مشهدی باقر - ما و کلا چون شخص شمارا از همه جهت از خودمان داننا تر و بهتر و متدین تر دیده و دانسته بودیم بطیب خاطر و رضایت نفس شمارا رئیس دانسته قبول نمودیم ولی تمامی رفتار و همه قطاران میگویند که شما در امور جدو جهد نمی کنید و بعضی مطالب را بسامحه میگردانید.

رئیس - برای چه من ملاحظه می کنم این اشتباه و خیال است که در حق من کرده اند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - چون در موقع رد و ایراد شام طرف صحبت میشود و معامه میکنید اینست که اینطور تصور میکنند شخص رئیس باید صحبت طرفین را گوش داده بعد از اتمام قطع و فصل مطلب نماید.

رئیس - بعد ما صحبتی نمی کنم بلکه یک چند روز حاضر نمیشوم تا این گفتگوها و مذاکرات ختم شود.

بنوشته خارج خواهانست وره رنگین بدهد بعد از قره اکثریت آراء بر این شد که همان جزو نظامنامه باشد) نظامنامه را طلب کردند که قرائت شود.

سیدالحکما - امشب تا نظامنامه خوانده نشود احدی از کلا نمی رود اگر می خواهند صبح کنند اگر نمی خواهند هم نمانند دیگر کار با سخوان رسید و سبرها تمام شده است.

حاجی محمد تقی - بانسخه اولی مطابقت شود که اگر کم و زیادی دارد معلوم شود (نسخه اول را هم آوردند بجای محمد اسمعیل آقا دادند و نسخه جدید را آقا میرزا اظهار قرائت میکردند)

اصل یازدهم - که مشتمل بود بر این که در موقع افتتاح مجلس باید متتبعین قسم یاد نمایند. بعدم مخالفت بادوات و سبب در امور راجعه بخود درخیر خواهی ملت و ترقی مملکت بانسخه اولی قمری مخالفت داشت.

آقا ملاحسن - همان ترتیب نسخه اولی چه ضرر دارد.

حاجی محمد اسمعیل آقا - این صورت قسم مطابق است با آن قسمی که سلطان یاد میکند برای ابقای این مجلس و حفظ حدود و حقوق آن و کلا هم باین ترتیب قسم یاد میکنند عیبی ندارد.

آقا میرزا ابوالحسن خان - قسم در این موقع با حق و صحیح است باینست که در صورتیکه و کلا بخواهند تخلف از سلطان عادل خودشان بکنند و بخواهند که جدوجهد در اصلاح مملکت نمایند چه ضرر دارد که قسم یاد نمایند.

آقا سید حسن تقی زاده - و کلا و کلا می مانند باینها قسم نمیدهند بنور و اجزاء مخصوص می دهند در هیچ جا معمول نیست که بکلا ملت قسم بدهند.

صدیق حضرت - این قسم بجهت تخلف نکردن بادولت است نه برای حفظ حقوق ملت.

آقا سید محمد تقی هرانی - در نسخه اول چون کلمه (بیتان شرع) بود در این نسخه هم که باشد باقی آن عیبی ندارد (این لفظ نوشته شروع بقرائت شد) اصل یازدهم اسقاط شده. اصل شانزدهم که مشتمل بود بختیار بودن مجلس در کلیه انشاء قوانین و اوضاع دوائر دولت (توسط شخص اول) در خصوص موضوع شدن بضرر همایونی واجرا داشتن آن نیز اسقاط شده بود.

حاجی امین الضرب - چون این اصل عین مضمون دستخط است و دستخط هم در جزو نظامنامه چاپ خواهد شد (توسط شخص اول هم در صورت نبودن مجلس سناسات حال که بنامند محل سناسات قد شود و لوایح این مجلس برود بمجلس سنا. بعد از تصویب آن مجلس بضرر همایونی برسد بواسطه این دو جهت گفتند این اصل لازم نیست.

حاجی محمد اسمعیل آقا - این مجلس برای مشورت و وضع قوانین سیاست است وقتی که کار بمجلس نباشد پس فایده این مجلس چیست؟

آقا سید محمد تقی هرانی - اگر غرض از مجلس فقط اظهارات لوایح خیر خواهانه باشد اعم از اینکه قبول بشود یا نشود روزنامه نویسها هم اینگونه لوایح خیلی اظهار میدارند شاید بهتر و مفید تر هم گاهی بنویسند پس مجلس حکم روزنامه نویس را دارد.

میرزا ابوالحسن خان - باید دید که سایر

ممالک با بودن مجلس سنا این حق را بمجلس ملی دادند یا نه اگر دادند شما هم مطالبه کنید و اگر ندادند دیگر چه گفتگویی است.

سیدالدوله - این تغییرات و گفتگوها همه برای اینست که چون مقصود فهم حقیقت مطلب نیست شما علی الاتصال این نظامنامه را بهمیدید بکیون از آنجا بدهند و لایحان تغییر کرده برمی گردد و تغییر داده پس میرود علی الدوام در تغییر است بمجلس باید چند نفر را که اعتماد و اطمینان باباشان هست انتخاب کرده بنشینند راجعه کنند هر گاه قبول کردند فیه او هر گاه نکردند که نکردند.

آقا سید عبداللہ مجتهد - از اول مجلس سنا را گفته بودند که هر گاه امری در مجلس ملی اشکال پیدا کند که اکثریت آراء در آن متمسک باشد رجوع بناس شود و از اجتماع این دو تصویب و تصحیح آن امر صورت بگیرد نه باین طریق که حالا میگویند.

سیدالدوله - وضع مجلس سنا برای اینست بلکه مجلس سنا باین مجلس متفقاً باید کار بکنند.

رئیس - مطلب همین است باید تمام مطالب اصلاح و انجامش با اتفاق این دو مجلس باشد.

سیدالدوله - اینکه نوشته شده دولت هر وقت بخواهد مجلس سنا را تشکیل میکند حال دولت خواست تشکیل کند در صورت تشکیل مکلف باوازم خود خواهد بود و باید کار بکنند در این حال مطلب تغییر میکند.

مخبر الملک - این نظامنامه را یک نفر نوشته و نمی توان بنویسد، از اول تمام آنرا تصدیق کرده بودند حال منکر میشوند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - کسی منکر آن مطلب نیست و آنچه را هم که قبول کردند انکار ندارند.

مخبر الملک - در آن نسخه سنا را قبول کرده اند در خصوص باقی تغییرات هم یک کمیسیون از مجلس تشکیل بکنند بهیچید در این تغییرات فقط تغییر الفاظ است یا راجع بمعنی هم هست ما که مقابله و اصلاح کردیم فرقی نداشتند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - شما بخواهید اجباراً بگردن مردم بکنند یا باید آنها قبول و تمکین بکنند؟

آقا سید حسن تقی زاده - باید بدانیم که این مجلس ملی فلان تشکیل و افتتاح شده است یا نه اگر نشده است که چه گفتگویی دارید و هر گاه شده باید در مجلس سنا مذاکره و گفتگو شود که چیست و چه می کنند تا حال که کیفیت و چگونگی مجلس سنا را نمی دانستیم چیست پس در اصل آن مذاکره شود.

رئیس - این مجلس تشکیل و افتتاح شده و مجلس سنا را هم قبول کردند (جمعی گفتند مجلس سنا را باین طریق که حالا بیان می کنید قبول نکردیم)

آقا سید حسین - مجلس سنا را در ضمن آن نظامنامه با اکثریت آراء قبول کردیم حال که آن فصول تغییر یافت این هم یکی از آن فصول است دوباره باید از تمام اخذ رای کرد.

رئیس - این نظامنامه بود که نوشته بودیم پیش خودمان معلوم نبود که طرف قبول دارد تمامی آنرا یا نه حال که رجوع کردند این طور قبول می کنند نه شما مجبورید نه آنها.

آقا سید حسین - حال که ما معتزیم پس مجلس سنا یکی از فصول است باید مذاکره شود.

سیدالدوله - این نظامنامه است که طرف نوشته و قبول دارد شما قبول ندارید یکی دیگر بنویسید بدهید بعضی گفتند که در آن نسخه مجلس وضع ادارات و تأسیس قوانین را متحمل میشد و حال با مجلس سناسات در این صورت فایده مجلس چه خواهد بود.

رئیس - مجلس ملی لازم نیست وضع ادارات دولتی را بنویسد بمجلس سنا نویسد بمجلس ملی ارائه میدهد و تصویب می خواهد هر گاه مسامحه کنند مجلس اول اظهار و بعد از اظهار انشاء می کند و میفرستد.

حاجی محمد ابراهیم - این نظامنامه را که نوشته بودید آنرا غیر از دو فصل تمام را قبول داشتند چرا پس این تغییرات پیدا شد.

رئیس - آنوقت نظیر مجلس سنا نبود ولی حالا که باید باشد با اتفاق هم کار کنند.

حاجی محمد ابراهیم - حال که مجلس اختیار و حکم ندارد و تمام کارها بتصویب سناسات چه فرق کرده همانست که بود هر چه میخواستند میکردند حال هم بکنند دیگر لازم نیست از مساند و نوشته بگیرند.

رئیس - وضع قوانین را ممکن است که مجلس سناسات بتصویب مجلس برساند و میشود مجلس وضع کند بفرستد سنا و ممکن است هر دو بالاتفاق این کار را بکنند ولی در صورتیکه مجلس سنا نتواند این عمل را نمود صورت انشائی است که لازم الاجرا نیست مگر بتصویب مجلس سنا بعد از مسامحه همایونی.

آقا مشهدی باقر - حال که وقت تنگ است و آقایان کسل شدند از فردا صبح حاضریم که تا هر وقت طول بکشد برای ختم این عمل در اینجا حاضر باشیم از آن وقتی که موکلین ما صارا برای این مجلس انتخاب نمودند بیکاریم و ما را برای این کار معین نمودند.

رئیس - بلی حال دیگر وقت خواندن نظامنامه نیست ولی باید ملتفت بود که تاکنون این ترتیبات در این مملکت نبوده در آنجا که هست چه طور رفتار میکنند پس ما هم که اخذ این ترتیبات را از آنجا کردیم بهمان نحو رفتار کنیم و بحث های بی فایده ننمائیم.

آقا مشهدی باقر - ما و کلا چون شخص شمارا از همه جهت از خودمان داننا تر و بهتر و متدین تر دیده و دانسته بودیم بطیب خاطر و رضایت نفس شمارا رئیس دانسته قبول نمودیم ولی تمامی رفتار و همه قطاران میگویند که شما در امور جدو جهد نمی کنید و بعضی مطالب را بسامحه میگردانید.

رئیس - برای چه من ملاحظه می کنم این اشتباه و خیال است که در حق من کرده اند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - چون در موقع رد و ایراد شام طرف صحبت میشود و معامه میکنید اینست که اینطور تصور میکنند شخص رئیس باید صحبت طرفین را گوش داده بعد از اتمام قطع و فصل مطلب نماید.

رئیس - بعد ما صحبتی نمی کنم بلکه یک چند روز حاضر نمیشوم تا این گفتگوها و مذاکرات ختم شود.

میرزا ابوالحسن خان - باید دید که سایر

مخبر الملک - آن وقتیکه مردم در سفارت بودند جمعی از محترمین آمده بودند و اظهاراتی نمودند درحالی که آن وقت کسی جرأت قبول وکالت کردن در قانون نوشتن نداشت؛ دوقتی که ما اقدام کردیم سایرین هم اقدام کردند؛ آنهمه زحمات و سیر بلا شدن حال ما را عرض می‌دانند (تمامی گفته‌ها که کسی شمارا عرض نمی‌داند و شما از اینگونه اغراض مبرا هستید)

مخبر الملک - مردم تصور میکنند که چون دارای مجلس شدند باید بدولت طرف باشند و ما را سیر بلا کرده‌اند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - آن اشخاصی که آمدند و شما را داخل کار نمودند همه خود را سیر بلا نموده بودند و همه قسم همراهی داشته و دارند ولی مقصود این است که همه زحمات را بجان بکنند و ما را برای ایجاد دولت و ملت و اصلاح مملکت است در صورتیکه اول فوائد را جمع بدولت است بعد بدلت با این ترتیب می‌گویی دولت اینقدر طرف خود را ملاحظه و منظور نداشته باشد و همه چیز را بمقصد خود عمل نکنند قدری همراهی کند تا امور اصلاح شود (بعد از مباحثات و مذاکرات زیاد)

آقا سید علی الله مجتهد - مجلسی که نتواند کاری بکند و چشم بخارج باشد که آیا کاری با وجود می‌شود یا نه؛ چه وجه اختیار نداشته باشد مگر با اظهار لوائح این چه مجلسی است و جانش چیست اگر همان نظامنامه اولی را بماندهند قبول داریم والا نه

حاج معین التجار - با مجلس سنا یابی مجلس سنا قبول دارید.

آقا سید علی الله - سنا را هم قبول داریم و او را در اول امر هم لای العاجه قبول کرده بودیم که هر گاه مشکلی باشد در آن صورت بانفاق این دو مجلس آن امر انجام و ختم شود.

سعد الدوله - عقیده من اینست که یک که بی‌بونی مرکب از پنج نفر دوفتر از آقایان آقای سید عبدالله و آقای آقا سید محمد و یک نفر منتخب از وکلا و یک نفر از طرف دولت که قاطع و فاضل باشد با خودم و یک نفر منشی در همین مجلس حضور تمام و کلا فصل بقصل خوانده بعد از توضیح و تنقیح و تصحیح منشی آن فصل را نوشته همینطور تا آخر در این مجلس ختم شده و تقویت نموده بصره برسد بشرط اینکه غیر از این پنج نفر کسی حق نطق و گفتگو نداشته باشد اگر صلاحست این کار را بکنید.

آقا سید علی الله مجتهد - خیلی خوبست ولی دائره را قدری توسعه بدهید که ده دوازده نفر باشند دوفتر از طرف دولت باشد و سه نفر از طرف علما باشند تا بانفاق این عمل صورت بگیرد.

حاجی محمد تقی - باید آن دو نفر که از طرف دولت حاضر میشوند در این امر وکالت نامه داشته باشند که بعد از امضای آنها دولت مقبل باشد صحت و قبول آنرا ببیند.

سعد الدوله - خوبست همینطور که گفته شد صورتی مجلس بنویسد و از دولت بخواهد که بپایند در همین جا ختم گفتگو کنند.

حاجی امین الضرب - این ترتیب باشد بهتر است باینکه همان چند فصلی که اسقاط شده و تنقیح

کرده آنها را بجای خودش بیاورد و تصحیح کنند شاید دولت همان نسخه اولی را قبول کند.

سعد الدوله - چه ضرر دارد بنویسند یا این ترتیب یا امضاء آن نسخه اولی هر کدام را قبول می‌نمایند شما بنده (آقا سید عبدالله استفساراً بر رئیس دو کردند که بنویسند؟)

رئیس - من رأی ندمام.

آقا سید علی الله - رأی ندادن شما کافی در نوشتن نیست سایرین می‌خواهند که نوشته شود، پس بنویسند (آقای سید محمد تقی مراتی شرحی بمضمون ذیل بصدارت نوشت که چون اسقاط و تغییر بعضی از اصول نظامنامه موضوع بحث و مذاکره در مجلس شد اکثریت آراء و اتفاق قاطبه و کلا بر این شد که با همان نسخه اولی را دولت بیا محرم نماید و یا صورت کتبی بنویسند مگر رأی قبول نماید تا در این ماده ختم مذاکره و مباحثه شود.)

سعد الدوله - شرحی نوشته بودند در باب انتخاب و کلاهی گروس که حکومت خیلی استبداد بخرج می‌دهد و می‌گذارد انتخاب و کلا صورت بگیرد **سید انجمکله** - شکایت از حکومت دامنه آن کرده در انتخاب و کلا جمعی شکایت از حکومت خراسان در این باب نمودند.

سعد الدوله - خراسان از همه جا بهتر و منشور تر است و اعمال حکومت آنجا سر مشق حکومت های سایر ولایات شده است باید در این باب ترتیب صحیحی داد.

مذاکرات دارالشورای ملی
شنبه ۱۱ ذی القعدة ۱۳۲۵

امروز موضوع مذاکرات مجلس فقط نظامنامه اساسی بود - مشیر الملک و حاج محسن السلطنه و مؤید السلطنه بوکالت از جانب دولت علیه حاضر شده بودند کادر فصول نظامنامه مباحثه و مذاکره نمایند تا بانفاق آراء و کلا ملت و نمایندگان دولت تصفیه و تسویه شده بصره همایونی برسد و با اجرا گذاشته شود.

پس از اجتماع و کلا طرفین بقرائت فصول نظامنامه و گفتگو درباره آن پرداختند و مذاکرات بیشتر از هفت ساعت طول کشیده و ختم مجلس نزدیک چهار ساعت از شب گذشته واقع شد و در این مدت نمایندگان ملت و دولت مشغول رد و ایراد و طرد و قبول و توضیح و تنقیح نظامنامه اساسی بودند (۱)

اصل هشتم - که مضمون آن این بود هر سال پس از تعطیل تابستان افتتاح مجلس از اول برج عرقب خواهد بود و موضوع بحث شد جمعی صلاح دانستند که افتتاح مجلس از چهاردهم میزان که مطابق روز جشن تشکیل و افتتاح اولیه مجلس است مقرر باشد با اکثریت آراء پسندیده و تصویب و همینطور مقرر شد.

اصل نازدهم - که محتوی این مضمون بود «اعضای مجلس باید با اینطور قسم یاد کنند که ما اشخاصی که صاحبان امضاء ذیل هستیم خداوند را بشهادت طلبیده و قرآن کریم قسم یاد می‌کنیم که حتی الامکان (۱) (در روزنامه مجلس که ما خواندیم مذاکرات دوره اول است مذاکرات این جلسه بطور خلاصه نقل شده زیرا غالب مذاکرات بطور تکرار رد و بدل شده و چون نتیجه آن فقط تصحیح و تنقیح نظامنامه بوده است فقط نتیجه

و خلاصه را درج نموده است)

تکالیف مرجوعه خودمان را با کمال بیش و دقت و نهایت جد و جهد انجام دهیم و نسبت بتبعو معظم خود اعلیحضرت شاهنشاهی راستگو و صادق باشیم و نسبت با اساس سلطنت خیانت نورزیم»

بعضی از نمایندگان اینطور رأی دادند که فصل مذکور باین مضمون و مقید باین شرط باشد که (ما خداوند را گواه و شاهد گرفته و بکتاب الهی قسم یاد می‌کنیم که مادامیکه دولت علیه و پادشاه عادل متبعو ما بامقتضیات این نظامنامه همراهی و مساعدت داشته و از اساس مجلس مانعیت فرمایند ما نیز نسبت بسلطنت اعلیحضرت خیانت ننموده و نسبت بتبعو معظم خود صادق و راستگو باشیم) کلیه نمایندگان این رأی را پسندیده و بهمین ترتیب تصویب و نوشته شد.

اصل دوازدهم - که مضمون آن اینطور بود که «در موفقی که یکی از وکلا مرکب جنابتی شوند باید اجرای سیادت و حکم درباره او با اطلاع مجلس باشد» قرائت شد بعضی وکلا اینطور صلاح دیدند که بجای لفظ با اطلاع لفظ با استحضار نوشته شود و چون این رأی بتصویب رسید همینطور نوشته شد.

اصل پانزدهم - در موقوع مذاکره گذاشته و مضمون آن اینطور قرائت شد که «برای انتظامات مجلس دولت علیه بکسسته مأمورین نظمی در تحت اوامر مجلس قرار خواهد داد» در قبول یا رد این اصل مباحثات طولانی بیان آمد بالاخره بعضی راساً اسقاط این اصل را باین استدلال لازم دانستند که اگر مراد از انتظام انتظام داخلی مجلس باشد که این مسئله از وظایف معینه در عهدده رئیس است و اگر مقصود انتظام خارجی است که انتظامات بطور عموم بعهده مملکت است و تخصیص بمجلس لازم نیست بموجب اکثریت آراء این رأی تصدیق شده و فصل مزبور الفاء اسقاط شد.

اصل بیستم - که باین مضمون بوده در موقوع که قسمتی از اداراتی یا عیادت دولت فروخته و منتقل شود و باین ترتیب تبدیلی در حدود و ثغور مملکت لزوم پیدا کند با اطلاع و تصویب مجلس خواهد بود» قرائت شد در این عبارت نمایندگان اینطور رأی دادند که بجای لفظ عیادت دولت عیادت مملکت نوشته شود بهمین ترتیب نیز اصلاح نوشته شد.

اصل بیست و یکم - موضوع مباحثه مضمون این اصل این است که بدون تصویب مجلس شورای ملی تشکیل کمیاتی و شرکتهای عمومی از هر قبیل و بهر عنوان نخواهد شد این عبارت باین مضمون تبدیل شد که اگر دولت بخواهد امتیاز شرکتهای بسند باید بتصویب مجلس باشد و الا اگر خود مردم بخواهند بدون امتیاز تشکیل شرکتهای بکنند مجاز و آزاد هستند.

اصل بیست و هشتم - که مضمون آن این بود که «مجلس شورای ملی حق دارد مستقیماً هر وقت لازم بداند عرضیه ای بتوسط هیئتی که مرکب از یک نفر رئیس و شش نفر از وکلا طبقات ششگانه باشند بتوسط شخصی اول دولت برض مأمورین مملکت برسانند» قرائت شد و کلاهی ذکر لفظ (بتوسط شخص اول) را صلاح ندیده و باستدلال اینکه ممکن است عرضیه محتوی شکایت از خود شخص اول باشد اسقاط آن را لازم دانستند پس از مذاکرات بتصویب و قبول مشیر الملک اسقاط شد.

اصل چهلم که متضمن این مضمون بود که «در هر امری که مجلس شورای ملی از وزیر مسئول

توضیح بخواهد آن وزیر از جواب ناگزیر است و این جواب بدون عذر موجه و بیشتر از اندازه و اقتضا نباید بعهده تأخیر بیفتد مگر آنکه مسئله از اسرار دولتی باشد که وزیر مسئول قادر بر افشاء آن نباشد»

در خصوص این اصل مباحثات و مذاکرات زیاد رد و بدل شد بعضی ملاحظه اینکه ممکن است گاهی بعضی امور مهمه سری که افشاء آن مضر به ملتیک دولت و صلاح مملکت است در بین باشد و البته در این موقع حفظ و نگاهداری آن سر واجب است ذکر مضمون اخیراً لازم و جایز دانستند و بعضی باین استدلال که ذکر آن بجهت وسعت سلسله بزرگی برای وزراء مشغول در عدم اظهار مطالب و رد جواب سئوالات مجلس میشود ذکر آنرا صلاح نمی‌دیدند بالاخره اکثریت آراء بر این قرار یافت که این مضمون بمضمون سابق منضم و ملحق شود که اگر وزیر مشغول در مورد جواب سئوالات مجلس بواسطه سربسته مسئله فعلاً اظهار واقفانه مطالب را جایز ندانند باید مدتی معین کنند که بعد از انقضای آن مدت جواب سئوالات مجلس را بمجلس اظهار نمایند پس از اظهار اگر معلوم شود که مطلب مذکور سربسته نداشته و عدم افشاء آن چندان مهم نبوده و وزیر مذکور بمیل شخصی نه اقتضای سربسته مطلب آنرا کتمان نموده مسئول و موزد مجازات خواهد بود.

اصل چهلم و یکم - که متعلق ببنوان مجلس سنا و همه اعضا و شکل انتخاب آن بود مطرح گفتگو شد در این موضوع نیز مباحثات طولانی بود پس از مذاکرات بسیار و کلاهی مجلس اظهار داشتند که چون ما سابقاً در خصوص اصل این عنوان رأی داده و تصویب نموده ایم فعلاً تصدیق و قبول می‌نماییم لکن خواهشمندیم که بجهت طور که سابق استماع کرده ایم دولت و کلاهی اعضا از ملت و یک ثلث از دولت انتخاب شوند و کلاهی دولت اظهار کردند که حضرت اقدس و بعهده خواستار شده‌اند که قرار این امر به تصویب انجام یابد و با اینکه در غالب ممالک اعضا سنا کلاهی طرف دولت انتخاب میشوند ما ملاحظه همراهی با مجلس و ملت تمییز آنرا بالنصفه قبول می‌کنیم و بالاخره و کلاهی ملت درخواست و استدعا نموده بتقسیم سی و پنج نفر از ملت و بیست و پنج نفر از دولت قرار این امر صورت گیرد و کلاهی دولت هم اظهار کردند که اگر احتیاط و ملاحظه و کلاهی ملت از اشراف است که تصور میکنند که آراء وزراء منظم بآراء و کلاهی سنا میشود و اسباب تقویت و کثرت آراء و کلاهی سنا میشود این اشتباه است و هیچوقت مربوط و ملحق بآراء و کلاهی سنا نخواهد بود قبول خواهش و کلاهی در این خصوص موکول به استعدای مخصوص شد.

اصل چهلم و دوم - که باین مضمون بود که «در امر رایحه بمالیه مملکت همیشه باید بتصویب مجلس شورای ملی رسیده پس از آن بمجلس سنا فرستاده شود» مطرح و مانند سایر فصول مدنی مورد گفتگو شد و اظهار و کلاهی مجلس در این باب این بود که در تمام دنیا مداخله و صلاح و تنقیح و ترتیب بودجه و عمل مالیه مملکت و جمع و شرح دولت مخصوص بمجلس ملی است و مجلس سنا بهر چه در آن مداخله نمی‌کند و اگر سابقاً از طرف و کلاهی مجلس در خصوص مداخله مجلس سنا در این امر رأی داده شده و تصویب نموده‌اند حالا استعدا می‌کنیم این مسئله از مختصات مجلس شورای

ملی مقرر شود و این مسئله نیز موکول باستعدای مخصوص شد.

اصل چهلم و هشتم - قرائت شد باین مضمون «هر مسئله موضوع مذاکره و اصلاح مجلس شورای ملی شد پس از تنقیح مجلس مزبور بمجلس سنا فرستاده میشود و اگر مجلس سنا رأی مجلس ملی را تصویب و تصدیق نماید با مصداق و صحت همایونی رسیده اجرا میشود و اگر صلاح ندانسته و رد کند امضاء و رأی همایونی حاکم ترجیح رأی طرفین خواهد بود و در صورتیکه امضای طرفی موافق سنا موافقت نماید مجدداً بمجلس ملی مراجعت میشود و در صورتیکه مجلس ملی از رأی خود انصراف و تکوّل حاصل نکند مجلس ثالثی مرکب از شورای ملی و سنا بمسئولیت تشکیل و منعقد میشود و اگر آن مجلس هم رأی سنا را تصویب نماید اعلیحضرت همایونی پس از تصویب دولت از کلاهی سنا و انضمام آراء هیئت وزراء با رأی سنا و کلاهی مجلس شورای ملی را مرخص فرموده و همان وقت حکم بتجدید انتخاب میفرماید و در این موقع انتخاب کنندگان ملت می‌توانند هر یک از و کلاهی سابقه را مجدداً انتخاب بنمایند و این ترخیص هم در دوره انتخاب یک نوبت بیشتر اتفاق نخواهد افتاد در خصوص این فصل مباحثات و مذاکرات فوق العاده شد و کلاهی مجلس که در ابتدای افتتاح مجلس این عزیزان را اصلاح نپذیرفته و تصویب نموده بودند پس از تجدید نظر و ملاحظه ثانویه که انعقاد آنرا تصویب نموده باین شرط ملحق و مقید داشتند که ترخیص مزبور در دوره اول مستثنی باشد و کلاهی دولت اظهار کردند که این استثنا درجه نظامنامه ذکر نشود و بموجب دستخط خارج حق این استثناء موقتی بمجلس داده شود و کلاهی ملت ابتدا این جواب و کلاهی دولت را قبول نکردند و ذکر این امر را در درخود نظامنامه درخواست می‌نمودند بالاخره پس از مذاکرات و ملاحظاتی زیاد بهمین طور قبول نموده و مقرر داشتند.

نظامنامه تنقیح شده و باتمام رسید و بنامه که پس از امضاء کرده در دوفتر استعدایه با و بعهده کتویس نموده و بصره همایونی برسانند دو نفر از منتخبین با فروش محمد حسن خان مفتخر الممالک و آقا محمد علی آقا وارد و در مجلس پذیرفته شدند (۱)

مذاکرات دارالشورای ملی
شنبه ۱۳ ذی قعدة

اسدالله میرزا - اخوی از اصفهان تلگرافی بنوان بنده مخابره کرده بود از مساعدت و همراهی حضرت والا ظل السلطان و چون متعلق بمجلس و منتخبین آنست اجازه میفرماید قرائت شود.

رئیس - قرائت نمایند.

شاهزاده اسدالله میرزا خواهش نمود که از کان محترم مجلس شورای ملی را مستحضر سازند که حضرت اشرف اسدالله شاهزاده ظل السلطان روحیه فدیه زیر پرورش شخصاً مجلس ملی را در عمارت چهل ستون (۱) در این جلسه چون مذاکرات دقیق و مهم بود در عده ناظرین و تماشاچیان تنقیح دادند باین معنی که اطان جلوس و کلاهی از محل هم روز تغییر داده و آن محل را به نظار واگذار کردند و نتیجه مذاکرات را پس از ختم مجلس بآنها اطلاع دادند.

افتتاح فرمودند و نطق مفصلی در فواید و نتایج مجلس محترم بیان فرموده از وکلاهی که باید انتخاب شده و بظهران بیایند و فتر تا کنون معین شده و حرکت کرده اند و سایرین هم بزودی انتخاب شده و بظهران فرستاده میشوند و در خصوص بانک ملی نیز نهایت اهتمام فرموده و مشغول جمع آوری پول بایم سرمایه هستند.

(اهل مجلس عموماً از همراهی ظل السلطان اظهار تشکر نمودند)

حاجی محمد اسمعیل آقا - تماماً امتنان و تشکر دارند از مساعدت و همراهی که حضرت والا فرمودند.

اسدالله میرزا - در خصوص بانک ملی همی همراهی فرمودند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - اطلاع دارم البته از ایشان بیش از اینها منظور است که همراهی فرمایند تا سرتق دیگران باشد.

(تلگرافی از اصفهان بامضای آقای حاجی آقا نورالله که عین آن ذیلا درج میشود قرائت گردید.)

مجلس مقدس شورای ملی دامت برکات و کبیل علمای و تجار امروز چابکاری حرکت نمودند و کبیل اصناف جناب آقا میرزا هادی جواهری با اکثریت آراء معین شده حرکت بنمایند. شیخ نورالله.

تلگراف دیگری راجع بنتخبین اصفهان که آقا میرزا باقرخان منشی باشی بنوان آقای حاجی شیخ فضل الله مخابره کرده بودند قرائت شد.

حاجی شیخ فضل الله مجتهد - دوفتر و کلاهی اصفهان جناب شریعتدار آقای حاج سید اسمعیل و کبیل علمای اعلام و جناب حاجی میرزا علی ادیب التجار و کبیل تجار با احترام دیروز از حضور مبارک حضرت اقدس والا روحی فداه اجازه گرفتند بجای بازی روانه شدند باین هم فردا معین روانه میشوند بمجلس اصفهان هم بقوی و شکوه منعقد شده بعضی اطلاع عرض شد.

محمد باقر الطباطبائی

بعد اعتبار نامه و کلاهی با فروش که بحضور صدارت عظمی نوشته بودند و هم در بود با همار علمای و تجار قرائت شد که بموجب تلگراف صدارت عظمی تمامی اهالی با فروش دوفتر منتخبین خودشان محمد حسن خان مفتخر الممالک و آقا محمد علی آقای تاجر را بمجلس شورای ملی فرستادند، بعد از قرائت تمامی آنها را تبریک گفتند.

اسدالله میرزا - اعتبار نامه بنوان صدارت بیلید باشد با بنوان مجلس.

صدیق حضرت - اعتبار نامه لازم ندارد باید اعتبارش معلوم باشد.

آقا سید محمد تقی - چون تلگراف احضار از طرف صدارت بوده باین ملاحظه اعتبار نامه بنوان ایشان نوشته شده.

لاجه ای هم از طرف حکومت قرائت شد که راجع بود بمیل گوشت باین مضمون که سابقاً شرحی در این باب نوشته بودم و جوابی داده نشد حال جناب عنایت السلطنه را فرستادم که در باب بول چوب درها و ترتیب گوشت قرار می‌دهد و ضمناً قرائت نامه هم که برای ترتیب و تنظیم این عمل فرستاده بودند قرائت شد مضمونش این بود که اشخاص مفصله ذیل عدل گوشت را در سه سال متقبل میشوند که در تمام سال هر چهار ماهی بشرح معین بفروشد دوباره از زمستان

و دو ماه از بهار را بهفت عباسی و یک ماه آخر بهار و سه ماه تابستان بیک قران و سه ماه پاییز یا ماه اول زمستان بشش عباسی و هروقت که گوشت گران یا کمیاب شود در عهد ایشان خواهد بود که فسرانوان کرده بهمان نرخ معین بفروشد و شرایطی که برای این کبابی معین شده است اینست .

۱ - کبابی بتغییر حکومت تغییر نخواهد کرد و مادامی که مدتش تمام نشده باشد برقرار خواهد بود .

۲ - سواى اشخاص این کبابی احدی حق کشتار ندارد و هر گاه کسی کشتار نماید ضبط کبابی خواهد شد . مگر در صورت داشتن اجازه .

۳ - کبابی مختار است که پوست را بهر کس بفروشد اما در صورت تساری قیمت دباغ مقدم از سایرین است .

۴ - در فروختن روده گوسفند کبابی مختار است که بهر کس بفروشد .

اجزاء کبابی : عنایت السلطنه - ارباب محمد صادق - ذبیح الملک - میرزا عبدالکریم خان **محقق الدوله** - این حکم است باقرار داد ؟ (گفتند فرار داد است)

محقق الدوله - فرار داد که نباید اینطور اشکالات داشته باشد .

آقا سید مهدی - مردم میخواهند عمل گوشت آزاد باشد این فرار داد منافی با آزادیست .

محقق الدوله - آزادی گوشت برای اینست که فراوان و ارزان باشد و این مطلب بباشرت کبابی و ترتیب فرار داد هم میشود صورت گیرد ولی امروزه این شهر اینقدر کثافت و خرابی دارد که دیگر جای این ندارد سر هر کوچه و بازارى خون و روده و با کثافت ریخته شود باید فرار ترتیب صحیح در این باب داده شود .

میرزا محمود خوئانساری - هر گاه بناشد که اداره بلدی در تحت اداره حکومت باشد دیگر کبابی سه ساله برای چیست ؟

محقق الدوله - باید در این امور صرفه ملت و ملاحظه حال فقرا و ضعفا را نمود این قیمت که معین داشته اند خیلی گرانست و ترتیب آنها صحیح نیست باید قیمت گوشت از روی خوبی و بدی آن باشد و هر یک را شرح معینی باشد و راه علاجی برای رفع کثافت قصابخانهها معین کرده این ترتیب هرج و مرجی که هست .

حاجی محمد ابراهیم - حال صلاح نیست که به کبابی داده شود تا اول بهار که گوسفند فراوان و ارزان میشود آنوقت قراری در این باب داده شود .

آقا میرزا سید ولی الله خان - باید انجمنی باشد که گوشت را از روی آنچه به خارج برمی دارد بفروشد از متخارج نظیف و ترتیب آن و حقوق طبیعی که رسیدگی در بدی و خوبی گوشت می نماید که موجب بروز امراض نباشد نه اینکه بمیزان نر و ماده قیمت بگذارند گوشت که چاق و قریه باشد علامت خوبی آنست نر و ماده فرق ندارد گدان ما اینست که آزاد باشد ارزان میشود این خیال ناپاک اندازه صحیح است ولی باید رفع این کثافات نمود و گوشت را با آن کثافت از قصابخانه پشت اسب با قاطر با آن ترتیبات نامطلوب وارد شهر نکنند و خون گوسفند را با خاک مخلوط نموده برای کوفت زمین حمل نمایند تا این عفتها رفع شود .

آقا میرزا محسن - فعلا علاج بکنید و راه چاره بگوئید .

آقا میرزا محمود خوئانساری - امروز باید نظامنامه را خواست و تشکیل اداره بلدی داد این امر جزء بلدی درست میشود .

حاج محمد اسمعیل آقا - باید رفع موانع کرد و گوشت را از حال تا نصل بهار آزاد نمود و آنوقت ترتیب درستی در این باب داد .

(بعد جواب لایحه حکومت را بهین نحوه صلحت دانسته و نوشتند و قرائت کردند که مشروحاً شما که توسط جناب عنایت السلطنه ارسال داشته بودید قرائت شد اتفاق آراء بر این شده که این سه ماه گوشت معاف و آزاد باشد و پول چوپان را دولت از قصابها گرفته رد کند تا اول حمل فرار صحیحی در این باب داده شود .)

امروز مشیر الملک و حاج محتشم السلطنه از جانب ولایت عهد برای ترتیب دو فصل از نظامنامه که موقوف استند عای و کلا بود بمجلس آمدند و مشیر الملک اظهار داشت که در خصوص دو ماده متنازع قیه که باید باستماع قبول شود حضرت اقدس ولایت عهد امرایه را قبول فرمودند که مخصوص بمجلس باشد صورت آن فصل را هم خوانند که امور مالی بعد از تصویب و اصلاح بمجلس ملی صورت آن فرستاده شود بمجلس سنا و هر گاه بمجلس سنا چیزی در این مقام اظهار دارد مجلس ملی در رد و قبول آن مختار است بعضی گفتند که چرا بمجلس سنا برود (جواب داده شد که برای اطلاع است)

اسدالله میرزا - بردن بمجلس سنا فقط برای اطلاع نیست .

آقا میرزا محسن - شاید که مجلس سنا مصلحتی در آن بداند که بمجلس ملی اظهار دارد ولی مجلس ملی در رد و قبول آن مختار است .

سعدالدوله - اگر اذن بدهید توضیح میکنم فقط بردن بمجلس سنا برای ملاحظه و اطلاع نیست مطالبی که راجع بودجه مالیاتی است و بنظر و کلاهی مجلس نیامده ، مجلس سنا اظهار میدارد آن اطلاعات و ملاحظات خودش را ولی این مجلس در پذیرفتن آن اظهار و عدم آن مستخار است و این مسئله ضرری ندارد .

آقا شیخ حسن علی - اینگونه از اختطارات و اظهارات را تمام افراد ملت حق دارند چرا مجلس سنا نداشته باشد .

آقا سید حسن تقی زاده - چون در اظهار این قسم از اختطاراتی که مجلس در رد و قبول آن مختار است تمام حق دارند و می توانند پس این قید زائد بی فایده است (جمعی گفتند ضرری ندارد .)

مشیر الملک - فصل مجلس سنا و ترتیب انفصال مجلس استثناء آن قبول شد ولی از مجلس تمنا میفرماید که مجلس قبول کند و کلاه سنا نصف از ملت و نصف از دولت انتخاب شوند بشرط اینکه در صورت انفصال و ترخیص مجلس دولت و کلاه سنا رای بدهند (جمعی گفتند قبول داریم و تشکر می نمایم)

سعدالدوله - شما بگوئید قبول داریم شاید دیگران قبول نداشته باشند و هر کس عقیده وراثی دارد خوبست از همه رای بخواهید .

صدیق حضرت - رای از برای تمام نظامنامه

بخواهید که قرائت شده بود .

سعدالدوله - بعد از آن رقمهائی که مردم بمن نوشته بودند و مرا خواسته بودند باشان کیفیت و شرح شب گذشته را تفصیلاً گفتم و آنها را ساکت نمودم حال که حضرت اقدس ولایت عهد از مجلس تمنا میفرماید که نصف از طرف دولت باشد چه می گوئید .

آقا سید عبدالله - تفاوت جزئیست اهمیت ندارد (همه گفتند قبول داریم و تشکر از حضرت اقدس ولایت عهد داریم .)

سعدالدوله - توضیح بکنیم که مناظرای سنا با شرایط مذکور در موقع انفصال و ترخیص مجلس تصویب چهار نفر صلاح ملت را از دست بدهند و اتفاق در این امر نماینده و پول چوپان را دولت از قصابها گرفته رد کند تا اول حمل فرار صحیحی در این باب داده شود .)

امروز مشیر الملک و حاج محتشم السلطنه از جانب ولایت عهد برای ترتیب دو فصل از نظامنامه که موقوف استند عای و کلا بود بمجلس آمدند و مشیر الملک اظهار داشت که در خصوص دو ماده متنازع قیه که باید باستماع قبول شود حضرت اقدس ولایت عهد امرایه را قبول فرمودند که مخصوص بمجلس باشد صورت آن فصل را هم خوانند که امور مالی بعد از تصویب و اصلاح بمجلس ملی صورت آن فرستاده شود بمجلس سنا و هر گاه بمجلس سنا چیزی در این مقام اظهار دارد مجلس ملی در رد و قبول آن مختار است بعضی گفتند که چرا بمجلس سنا برود (جواب داده شد که برای اطلاع است)

آقا سید محمد تقی هراتی - حق دارند در این فقره جماعتی هستند که ملاک و تجار میباشند .

آقا میرزا ابوالحسن - اینها قربانیستند اهل آنجا میباشند ولی شاید از اصناف و ملاکین با کثرت آراء از ایشان کسی انتخاب نشود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - شبهه نیست که ایشان حق رای و انتخاب دارند ولی اینکه از میان خودشان کسی را انتخاب کنند در این باب اشکالست .

سعدالدوله - در شهرهای بزرگ که عدد اصناف زیاد و جمعیت ایشانهم زیاد است صورت انتخاب اشکال پیدا نمیکند ولی در شهرهای کوچک و دهات که اصناف از همه طبقات هستند ولی جمعیتی ندارند در آنجا هم حق انتخاب دارند باین نحو که هر طبقه وصفی یکی را معین و اسم او را می نویسند دوسر کوچه ها و بازارها بعد قرعه میکشند کثرت آراء بهر کدام شد او معین خواهد بود و ملت عبارت از طبقات مختلفه است که اهل یک مملکت و یک دولت شمرده شوند در اینگونه از امور همه افراد مملکت ذبیح میباشند که انتخاب کنند و رای دهند .

رئیس - مطلب همین است ولی اینها می خواهند که منفرداً خودشان بکنند و کیل نمایند و این مشکل است .

محقق الدوله - هر گاه اینها منفرداً این حق را داشته باشند آندو طایفه هم همین استدعا را خواهند نمود و مزید بر اشکال خواهند شد .

سعدالدوله - حکومت باید از روی دستور العمل صحیحی که در اینجا تعیین میشود انجمن محلی تشکیل بدهد و از روی آن دستور مشغول با انتخاب شوند آن ها نمی دانند ترتیب چیست و چه باید کرد .

حاجی محمد اسمعیل آقا - مقصود این ها اینست که بکنند از ایشان در انجمن محلی حاضر باشند در مجلس شورایی .

آقا میرزا محسن - بلی مطلب همین است ولی مشروحاً وزیر همایون مخالف با عریضه ایشانست .

محقق الدوله - مشروحاً وزیر همایون سند است و ایشان در باب و کالت مجلس نوشته اند خوب است مشروحاً تائید خوانده شود . (دوباره خوانده شد) جمعی گفتند مقصود هر دو همان و کالت در انجمن ایالت است و در ایالت هم حق دارند که از شش نفر بکنند از ایشان باشد .

محقق الدوله - سه چهار فقره است که وزیر جواب خواسته اند یکی یکی را مذاکره کنید تا رای دهند بگرهین مطلب است و یکی تعیین معارج و کلا و دیگری معارج ایالتی و دیگر استفسار حق رای داشتن اهل نظام که جزء ملاکین هستند در انتخاب وکیل ملاکین و دیگری تکلیف طایفه یهود و نصاری اما انجمن ایالتی حق معارج از مجلس ندارد ولی معارج راه و کلاه را باید معین کرد که برودی بیابند و یهود و نصاری هم حق ندارند .

وثوق الدوله - انجمن محلی باید از روی قانون و دستور صحیح باشد کی گفته که حالا انجمن محلی باید تشکیل شود و از برای او معارج معین شود این مسئله باید بتصویب مجلس سنا باشد و هنوز مجلس سنا تشکیل نشده تا آن تشکیل شود .

آقا سید محمد تقی هراتی - حق دارند در این فقره جماعتی هستند که ملاک و تجار میباشند .

آقا میرزا ابوالحسن - اینها قربانیستند اهل آنجا میباشند ولی شاید از اصناف و ملاکین با کثرت آراء از ایشان کسی انتخاب نشود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - شبهه نیست که ایشان حق رای و انتخاب دارند ولی اینکه از میان خودشان کسی را انتخاب کنند در این باب اشکالست .

سعدالدوله - در شهرهای بزرگ که عدد اصناف زیاد و جمعیت ایشانهم زیاد است صورت انتخاب اشکال پیدا نمیکند ولی در شهرهای کوچک و دهات که اصناف از همه طبقات هستند ولی جمعیتی ندارند در آنجا هم حق انتخاب دارند باین نحو که هر طبقه وصفی یکی را معین و اسم او را می نویسند دوسر کوچه ها و بازارها بعد قرعه میکشند کثرت آراء بهر کدام شد او معین خواهد بود و ملت عبارت از طبقات مختلفه است که اهل یک مملکت و یک دولت شمرده شوند در اینگونه از امور همه افراد مملکت ذبیح میباشند که انتخاب کنند و رای دهند .

رئیس - مطلب همین است ولی اینها می خواهند که منفرداً خودشان بکنند و کیل نمایند و این مشکل است .

محقق الدوله - هر گاه اینها منفرداً این حق را داشته باشند آندو طایفه هم همین استدعا را خواهند نمود و مزید بر اشکال خواهند شد .

سعدالدوله - مشروحاً وزیر همایون سند است و ایشان در باب و کالت مجلس نوشته اند خوب است مشروحاً تائید خوانده شود . (دوباره خوانده شد) جمعی گفتند مقصود هر دو همان و کالت در انجمن ایالتی است و در ایالت هم حق دارند که از شش نفر بکنند از ایشان باشد .

محقق الدوله - سه چهار فقره است که وزیر جواب خواسته اند یکی یکی را مذاکره کنید تا رای دهند بگرهین مطلب است و یکی تعیین معارج و کلا و دیگری معارج ایالتی و دیگر استفسار حق رای داشتن اهل نظام که جزء ملاکین هستند در انتخاب وکیل ملاکین و دیگری تکلیف طایفه یهود و نصاری اما انجمن ایالتی حق معارج از مجلس ندارد ولی معارج راه و کلاه را باید معین کرد که برودی بیابند و یهود و نصاری هم حق ندارند .

محقق الدوله - انجمن محلی در امر ایالتی لازمست و باید باشد .

آقا میرزا محسن - مقصود اینست که باید این انجمن از روی دستور صحیح باشد شاید مجلس سنا این ترتیب را تصویب نکند .

سعدالدوله - انجمن محلی حالیه موقتی است حق معارج ندارد و باید و کلا را بفرستند بعد از ترتیب و دستور صحیح معارج آن معین و معلوم خواهد شد .

آقا میرزا محسن - این انجمن انجمن بلدی است نه انجمن نظارتیه ایالتی چنانچه در تبریز هم انجمن بلدی تشکیل داده بودند .

سعدالدوله - انجمن بلدی حق معارج ندارد و نمایانم از روی چه قانونی تشکیل دادند اگر چه انجمن تبریز به ما خیلی کمک کرده و در انتخاب وکیل جدو جهد نموده ولی اینگونه انجمنها حق معارج ندارند همانطور که همیده باید چیزی جواب بنویسند که و کلا را روانه کنند تا در بابت انجمن دستور برسد (گفتگو از نظامنامه شد)

آقا میرزا محسن - حضرت ولایت عهد و صدارت برای همین مطلب حضور اعلی حضرت رفته و دور نیست تا امشب برسد .

سعدالدوله - (خطاب رئیس) همین طور است ؟

رئیس - بلی حالا رفته اند و همین طور است که آقا فرمودند .

سیدالحکما - تکلیف یهود و نصاری کردستان چه شد .

سعدالدوله - همانست که گفتیم یهود و نصاری جزو ملتند و حق رای دارند (گفتند یهود و نصاری اینجا حق رای را و کلا ندارند بودند)

سعدالدوله - مختارند که واگذار نمایند یا رای بدهند (بعد لایحه دادند که بر رئیس بدهند و خواستند که فصل آخرش خوانده نشود باقی دیگر قرائت شود گویا راجع به مجلس سنا بود رئیس خودشان ملاحظه کرده و بعد از ملاحظه معلوم است هر مملکتی تکلیفی دارد که مملکت دیگر آن تکلیف را ندارد و نمیشود هر چه در یک مملکتی هست همین او را در جای دیگر جاری کرد یا اینکه عمل گذشته بازم اگر هم لازم است در ایالت مفا کرم شود بشود .

سعدالدوله - عقیده من این است که چون و کلاهی ملت رای دادند دیگر لازم بکنند نیست من آنشب خیلی گفتگو کردم و همراهی نمودم تا یک اندازه ای لازم بود ولی بیک اندازه ای برای احتجاج و غلبه کردن بر طرف زیاد روی کرده بودم و این ترتیب عیبی ندارد بلکه در بعضی از ممالک انتخاب اعضاء سنا نه از دولت است و نه ملت انتخاب آنها ارثی و خانوادگی است مثل مجلس لردهای انگلیس و آتایان موکلین هم باید و کلاهی خودشان اطینان داشته باشند اینهم لایحه دیگری است که حال بن نوشته اند ولی فعلاً تکلیف نیست که اینگونه مطالب اظهار شود مگر بعد از صحنه نظامنامه (لایحه را دادند بر رئیس و قرائت نشد)

آقا سید حسین بروجردی - دیگر روی یا کتا تمبر نیست .

سعدالدوله - چون گفته شده بود که چرا تمبر نیست خانه بخت خارجه است حال دیگر نزدیک

آقا سید محمد تقی هراتی - حق دارند در این فقره جماعتی هستند که ملاک و تجار میباشند .

آقا میرزا ابوالحسن - اینها قربانیستند اهل آنجا میباشند ولی شاید از اصناف و ملاکین با کثرت آراء از ایشان کسی انتخاب نشود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - شبهه نیست که ایشان حق رای و انتخاب دارند ولی اینکه از میان خودشان کسی را انتخاب کنند در این باب اشکالست .

سعدالدوله - در شهرهای بزرگ که عدد اصناف زیاد و جمعیت ایشانهم زیاد است صورت انتخاب اشکال پیدا نمیکند ولی در شهرهای کوچک و دهات که اصناف از همه طبقات هستند ولی جمعیتی ندارند در آنجا هم حق انتخاب دارند باین نحو که هر طبقه وصفی یکی را معین و اسم او را می نویسند دوسر کوچه ها و بازارها بعد قرعه میکشند کثرت آراء بهر کدام شد او معین خواهد بود و ملت عبارت از طبقات مختلفه است که اهل یک مملکت و یک دولت شمرده شوند در اینگونه از امور همه افراد مملکت ذبیح میباشند که انتخاب کنند و رای دهند .

رئیس - مطلب همین است ولی اینها می خواهند که منفرداً خودشان بکنند و کیل نمایند و این مشکل است .

محقق الدوله - هر گاه اینها منفرداً این حق را داشته باشند آندو طایفه هم همین استدعا را خواهند نمود و مزید بر اشکال خواهند شد .

محقق الدوله - انجمن محلی در امر ایالتی لازمست و باید باشد .

آقا میرزا محسن - مقصود اینست که باید این انجمن از روی دستور صحیح باشد شاید مجلس سنا این ترتیب را تصویب نکند .

سعدالدوله - انجمن محلی حالیه موقتی است حق معارج ندارد و باید و کلا را بفرستند بعد از ترتیب و دستور صحیح معارج آن معین و معلوم خواهد شد .

آقا میرزا محسن - این انجمن انجمن بلدی است نه انجمن نظارتیه ایالتی چنانچه در تبریز هم انجمن بلدی تشکیل داده بودند .

سعدالدوله - انجمن بلدی حق معارج ندارد و نمایانم از روی چه قانونی تشکیل دادند اگر چه انجمن تبریز به ما خیلی کمک کرده و در انتخاب وکیل جدو جهد نموده ولی اینگونه انجمنها حق معارج ندارند همانطور که همیده باید چیزی جواب بنویسند که و کلا را روانه کنند تا در بابت انجمن دستور برسد (گفتگو از نظامنامه شد)

آقا میرزا محسن - حضرت ولایت عهد و صدارت برای همین مطلب حضور اعلی حضرت رفته و دور نیست تا امشب برسد .

سعدالدوله - (خطاب رئیس) همین طور است ؟

رئیس - بلی حالا رفته اند و همین طور است که آقا فرمودند .

سیدالحکما - تکلیف یهود و نصاری کردستان چه شد .

سعدالدوله - همانست که گفتیم یهود و نصاری جزو ملتند و حق رای دارند (گفتند یهود و نصاری اینجا حق رای را و کلا ندارند بودند)

سعدالدوله - مختارند که واگذار نمایند یا رای بدهند (بعد لایحه دادند که بر رئیس بدهند و خواستند که فصل آخرش خوانده نشود باقی دیگر قرائت شود گویا راجع به مجلس سنا بود رئیس خودشان ملاحظه کرده و بعد از ملاحظه معلوم است هر مملکتی تکلیفی دارد که مملکت دیگر آن تکلیف را ندارد و نمیشود هر چه در یک مملکتی هست همین او را در جای دیگر جاری کرد یا اینکه عمل گذشته بازم اگر هم لازم است در ایالت مفا کرم شود بشود .

سعدالدوله - عقیده من این است که چون و کلاهی ملت رای دادند دیگر لازم بکنند نیست من آنشب خیلی گفتگو کردم و همراهی نمودم تا یک اندازه ای لازم بود ولی بیک اندازه ای برای احتجاج و غلبه کردن بر طرف زیاد روی کرده بودم و این ترتیب عیبی ندارد بلکه در بعضی از ممالک انتخاب اعضاء سنا نه از دولت است و نه ملت انتخاب آنها ارثی و خانوادگی است مثل مجلس لردهای انگلیس و آتایان موکلین هم باید و کلاهی خودشان اطینان داشته باشند اینهم لایحه دیگری است که حال بن نوشته اند ولی فعلاً تکلیف نیست که اینگونه مطالب اظهار شود مگر بعد از صحنه نظامنامه (لایحه را دادند بر رئیس و قرائت نشد)

آقا سید حسین بروجردی - دیگر روی یا کتا تمبر نیست .

سعدالدوله - چون گفته شده بود که چرا تمبر نیست خانه بخت خارجه است حال دیگر نزدیک

آقا سید محمد تقی هراتی - حق دارند در این فقره جماعتی هستند که ملاک و تجار میباشند .

آقا میرزا ابوالحسن - اینها قربانیستند اهل آنجا میباشند ولی شاید از اصناف و ملاکین با کثرت آراء از ایشان کسی انتخاب نشود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - شبهه نیست که ایشان حق رای و انتخاب دارند ولی اینکه از میان خودشان کسی را انتخاب کنند در این باب اشکالست .

سعدالدوله - در شهرهای بزرگ که عدد اصناف زیاد و جمعیت ایشانهم زیاد است صورت انتخاب اشکال پیدا نمیکند ولی در شهرهای کوچک و دهات که اصناف از همه طبقات هستند ولی جمعیتی ندارند در آنجا هم حق انتخاب دارند باین نحو که هر طبقه وصفی یکی را معین و اسم او را می نویسند دوسر کوچه ها و بازارها بعد قرعه میکشند کثرت آراء بهر کدام شد او معین خواهد بود و ملت عبارت از طبقات مختلفه است که اهل یک مملکت و یک دولت شمرده شوند در اینگونه از امور همه افراد مملکت ذبیح میباشند که انتخاب کنند و رای دهند .

رئیس - مطلب همین است ولی اینها می خواهند که منفرداً خودشان بکنند و کیل نمایند و این مشکل است .

محقق الدوله - هر گاه اینها منفرداً این حق را داشته باشند آندو طایفه هم همین استدعا را خواهند نمود و مزید بر اشکال خواهند شد .

است که هیچ تمبر روی کاغذ نچسباند این ترتیبات از بی نظمی و بی ترتیبی است .

رئیس - گاهو نمبر پستخانه و ولایات تمام میشود و جای آن مهر میزنند این اتفاقات میافتد چندی پستخانه بامن بود ولی نمیکوم که این صحیح است اما صحت از برای تقلب نیست .

سعدالدوله - صحیح است صحت تقلب نیست ولی سندی نظمی که هست شما هیچ در فرنگستان دیدهاید که پاکتی بی نمبر باشد .

رئیس - خیر آنجا این طور امور دیده نمی شود .

سعدالدوله - در این باب تحقیق کنید تا معلوم شود که جواب ایشان راجع به بی نظمی امور خواهد بود یا خیر .

آقا سید حسین - تمبرها اینکه مطبعه بلژیک بخت خودشان از این چاپ میکنند چیست ؟

رئیس - مدتی است که چاپ میکنند فقط خط خودشان نیست عدد فارسی هم دارد چون باید بخارجه برود باید بخط ایشان هم باشد ولی باید بگوئیم که این کاغذ تمبرهای کثیف و بی نظم برای چیست .

آقا سید حسین - این تمبرها را باید در زیر ماله چاپ کند باشان بدهد ایشان چه حقی دارند در این باب اقدام کنند .

سعدالدوله - عمل گمرک و ترتیبات آن در مدتی که دولت باطنیان بکسی واگذار کرده و متفش برای اوقار ندادند بود حق این گفتگوها را نداریم و اینکه تمبر را که باید چاپ کند یا بدهد باید مفا کرم شود و فعلاً موقع نیست .

حاجی محمد اسمعیل آقا - حالا تکلیف مجلس این گفتگوها نیست باید بوظیفه خود عمل کند هر مطلب راجعه به روزانی را باید از اداره او اصلاحش را خواست .

آقا سید حسین - پس دستور وزارتخانه ها و ادارات را بنویسید و مرتب نمائید .

آقا میرزا محسن - وقتی قوانین کلیه وضع شد این جزئیات ضمناً اصلاح خواهند شد .

سعدالدوله - بلی صحیح است ولی آقا هم حق دارند تا قانون وضع و مرتب شود طول دایر باین زودیا که نمیشود و شما از امروز بعد در هر کاری پول لازم دارید پس باید حتی المقدور این رخنه ها را سد کرده و جلوگیری نمود .

آقا سید حسین - ادراقی را که مطبعه بلژیک چاپ کند آنچه اجرت بگیرد مطبعه های دیگر نصف آن یا کمتر بگیرند چاپ میکنند پولهایی که از ولایات از بابت مالیات دریافت میدارند و چقدر در پرداختن آن تأخیر میداند از توقیف می برند باید این ضررها را از دولت رفع کرد .

سعدالدوله - شما حالا تکلیف در این امور ندارید بعد از رسیدن نظامنامه که وزراء میتوانند به مجلس حاضر شوند باید از وزیر مسئول آن محل اصلاحش را خواست در این موقع تلگرافی که از لاهیجان بعنوان صدارت عظمی مغایره شده بود و عیناً در ذیل درج میشود قرائت کردید .

از لاهیجان بطهران

(روز جمعه ۱۲ خرداد شهر ذی قعدة الحرام)

حضور مبارک بند گمان حضرت مستطاب اجل

تمبر نیست خانه بخت خارجه است حال دیگر نزدیک

تمبر نیست خانه بخت خارجه است حال دیگر نزدیک

اشرفا کرم آقای صدر اعظم مدظله العالی - سب الامر از طرف ایالت جلیله مفروضه که شش نفر و کپل از طرف عموم اهالی لاهیجان برشت حاضر شوند و ۶ نفر منتخبین که باید بر سر کول بفرستند مین شده لاهیجان از محال بزرگ کیلان است سابق هم پایتخت گیلان بوده در شهر و ده جمعیت زیاد دارد عرض و استدهای همگی آنست از شش نفر و کپل که باید بمجلس ملی طهران بفرستند بکنفر باید از اهالی لاهیجان باشد اهالی لاهیجان شش نفر منتخب و تمام اهالی از علماء واعیان و کسبه اتفاق نموده اند بکنفر و کپل که باید از طرف اهالی لاهیجان طهران باشند جناب آقا میرزا هادی خان معروف به دبیر لاهیجانست که مرد کامل و با اطلاع از قانون ملت و دولت و خبر خواه صحیح است استدعا داریم از کار گذاران مبارک امر بفرمایند بکنفر از شش نفر و کلاهی ملی کیلان مزایا به باشد همینطور هم اهالی ایالت جلیله کیلان تکلیف نموده اند و ایشان هم امضاء نمایند.

(عموم علماء واعیان و تجار و کسبه لاهیجان) تکلیف دیگر از پشت بعنوان صدارت که ذیلا درج میشود قرائت شد

ازرشت بطهران

پنجشنبه ۱۱ ذی قعدة الحرام
حضور مبارک بندگان حضرت مستطاب اشرف امجد آقای صدر اعظم روحی فداه منتخبین رشت تمام شده همین ماه حرکت میکنند آقایان علماء هم بکتابخانه شریف العلماء جمع شده جناب حاجی بحر العلوم را انتخاب کرده اند ولی طلاب میگویند این انتخاب از روی نظامنامه نشده توی خود علماء و طلاب در خصوص منتخب نفاق است اگر میفرمایند همین طور جناب حاجی بحر العلوم را روانه کنیم یا اینکه بطبیعت خودشان و گذارم هروقت خواستند و کپل تعیین نموده بفرستند. (چاکر صالح)

حاجی محمد اسمعیل آقا - خوبست آقایان از جناب حاجی خمای استفسار کنند که حاجی بحر العلوم ترتیب انتخابش بچه نحو بود چون در آنجا چند نفر خائن و مفسد هستند که اغتشاش میکنند.

آقا سید محمد مجتهد - کبراً نوشته شده و بعضی جواب دادند که انتخاب او برخلاف نظامنامه است بعد آقا سید محمد مجتهد سؤال کرد که هر گاه مجلس از بکنفر و زبیری سؤال کرده باشد و جواب ندهند تکلیف چیست (مقصود جواب میدان انزلی بوده از وزارت خارجه)

سعدالدوله - حکمش در نظامنامه معلوم است رئیس - در صدد جواب دادن هستند و میدهند **آقا سید محمد** - پس کی خواهد شد بیکماه است علی الاتصال آن بیچارهها تظلم می کنند و حکایت مینمایند خودشان خسته شده اند ما را هم خسته کردند بکنفره جواب اینها داده شود تاراحت باشد.

صدیق حضرت - از طرف صدارت مجلس هر چه خواست جواب مستقیماً می آید ولی از وزارت خارجه و داخله مسامحه میشود.

سعدالدوله - از تفراری که شدیم وزارت خارجه تمام امتیاز نامه ها را صورت بر میبارد اگر حال هم چیزی بنویسند جواش میرسد.

صدیق حضرت - امروز بازمینویسیم و مطاباً جواب میگیریم.

آقا سید حسین - این همه تأخیر و مسامحه برای چیست.

حاجی معین التجار - جناب حاجی امین - الضرب گفتند که صورت امتیاز نامه شیلان را گفته بودند بردارند و بمجلس بدهند.

صدیق حضرت - چون از وزارت خارجه گفته بودند که باید اولاً بصدارت اطلاع بدهم هر گاه صلاح دانستند صورت قرارنامه را بمجلس میدهم شاید تاخیرش باین جهت شده.

مذاکرات دارالشوری ملی
پنجشنبه هجدهم ذی قعدة الحرام
امروز چون دو نفر منتخبین اصفهان حاجی سید اسمعیل ریزی و ادیب التجار ورود به مجلس ملی نمودند اعتبارنامه هر یک را آقا سید محمد تقی هراتی قرائت کرد که مشتمل بود بر اینکه حاجی سید اسمعیل با اکثریت آراء از طرف علماء اصفهان و کپل است و ادیب التجار هم با اکثریت آراء از طرف تجار اصفهان منتخب شد بعد از قرائت تمامی تیریک ورود گفتند.

لابجه آقا میرزا علی اصفهانی که به سمت معاون از طرف وکلای اصفهان آمده بود قرائت شد و مشتمل بود بر تهنیت و تبریک افتتاح مجلس ملی و اظهار همراهی اهالی اصفهان باین اساس و ورود و کلاهی آنها در این مجلس.

بعد لابیجه که آقایان مدرسه صهبالار جدید بمجلس نوشته بودند که امشب چون در مدرسه جمع بودیم چراغان و جشن اعطای نظامنامه اساسی است از آقایان و کلاهی محترم مستدعی میباشیم که برای تبریک و صرف چای و قلیان بفرمایند قرائت گردید.

آقا سید حسین پروجرتی - عرض از تشکیل این مجلس این است که لابیجه بنویسید بوجه مالیاتی را بخواهید و مشغول کار بشویم و نتیجه برداریم رئیس - لابیجه نوشته صورت می گیر نمیشوند **وثوق الدوله** - صورت آن استفسار میشود میفرستند و بوجه را میخواهند.

آقامیرزا محسن - دیگر از امروز بیه باید مشغول کار شد و نتیجه گرفت.

آقا میرزا ابوالحسن خان - عهده بنده اینست که ترتیب آمدن رفتن و تکالیف و کلام محض قول بدون اجراء نظامنامه نمیشود.

صدیق حضرت - عهده عموم اینست که باید از روی نظامنامه رفتار شود.

آقامیرزا محسن - تکلیف همین است باید اجراء شود.

آقا سید حسین پروجرتی - باید و کلا از روی نظامنامه حدود و تکالیف خودشان را دانسته عمل نمایند.

حسینعلی خان - یکی از نکات بزرگ مهم اینست که باید مطالبی که مطرح میشود پیش از وقت بکلاء اطلاع داده تا ایشان مسیوق بمطلب باشند که آنرا بفراسه (اردو زور) میگویند تا تأمل و غوررسی در مطالب نموده آنوقت در مجلس آمده رای دهند تا رایها بیهوده داده نشود.

امین التجار - مطالب را باید از پیش بگویند تا و کلا فکر کرده بعد رای بدهند.

آقامیرزا محسن - صحیح حرفی است در مدت یکساعت نمیشود هم فکر کرد هم رای داد.

آقا سید حسین - باید آنطلب را بنویسند و چاپ کنند بدست و کلا بدهند تا آن تأمل

کنند بعد مذاکره نمایند.

آقامیرزا سید ولی الله خان - عهده بنده من اینست که باید مطالب در کمیسیونها گذشته و نتایج شده آن وقت در مجلس مذاکره شود هفته چهار روز بیایند در مجلس بنشینند فایده ندارد.

میرزا ابوالحسن خان - اول چیزی که لازمست اصلاح بوجه مالیات است و اول اساس آن بانک ملیست اگر بانک ملی نباشد ما هیچ چیز نخواهیم داشت باید سعی کنیم در تشکیل بانک ملی محترم و مؤسستین محترم را آتی راحت نگذاریم. ترویج بانک ملی را بدهم که ترویج دولت و ملت است و همچنین این بنده گمان میکنم آن اقدامی که ملت باید بکند نکرد تمام حرف بود خجالت میکشم عرض کنم سخن را روی با صاحب دلانست حالا بی پرده عرض میکنم که ما آنچه دارا هستیم متعلق بیادشاه ایرانست ما ارادهای انگلستان نیستیم که از هندوستان غنیمت آورده باشیم یا مردمان امریکا نیستیم که از مغان و کارخانهای فولاد سازی ثروتی بدست آورده باشیم مانه آنها هستیم و نه اینها راه ثروت ما گویا از دوسه راه بوده یا از فروش حقوق داخله که این اول ثروت ما بوده که پیدا کرده ایم و دیگر از فوائد وزارتخانه است سیم از حکومتها و ایالتهای مملکت است در این صورت باید صرف نظر نکنیم و راضی نشویم که این منبع ثروت ما از دست برود آن صبح نوردانی ما بدل بشان ظلماتی بشود و از عواصف منجمد جنوبی صحرای آمال و آرزوی ما بخشکد ما باید سعی و همت کنیم و با بانک ملی شرکت نماییم و از فوائد آن بهره ببریم چه ضرر دارد ثروت ضروری در این را کرده باشیم مال ایرانست این وطن را از بنده شیر و از چنگال عقاب برهانیم تأمل تا کی قراءه که نمیتواند پنج کرور پول بدهند اغنیایم که همراهی نمی کنند البته در این مقام خیلی باید سعی کرد این جانب وطن دوست ملت خواه میگویم که فرق ما بین صادق امین و خائن علوم خواهد شد والا این دولت باقی نخواهد ماند و این قانون اساسی بقلبی نمی آرد این همان است که در نمره پانزده جبل المین نوشته میخوانید ملاحظه نمایند.

آقا سید حسین - تا بجا منتظر بودند

آقامیرزا محمود اصفهانی - حلالا که نظامنامه رسیده است انشاء الله درست میشود.

آقا سید حسین - آنوقت که پول میدادند برسم امانت بود تا نظامنامه برسد حالا خواهند همراهی کرد.

آقامیرزا ابوالحسن خان - هستی ما هستی این بانک است. همینطور است مردم منتظر نظامنامه بودند.

آقامیرزا محمود اصفهانی - اسباب اطمینان مردم همین است.

آقامیرزا سید ولی الله خان - این قرائش صحیح بود.

آقامیرزا ابوالحسن خان - اگر این قسم که خدا خیال کردید که دولت باید چند روز صبر بکند نمیتواند بشقش جواب بدهد باید راه هدر دولت را بیندیم بنده بو کالتی که دارم اگر مرا بکشند بنگویم قرض از خارجه صحیح است ولی میگویم باید کاری کرد که پیش خارجه خجالت نکشیم و نگویند که ایرانها وطن پرست و غیرتمند نیستند.

حاجی سید اسمعیل - اگر از برای مردم

اطمینان حاصل بشود در اثنای خودشان را میدهند اگر نبود چیزی نمیدهند.

آقا میرزا ابوالحسن خان - با بودن مجلس و نظامنامه چه اطمینان بهتر از این است آن اطمینان که شما میگویید طلای موجود است که باید در بانک گذاشته شود.

حاجی سید اسمعیل - رؤسا سند بدهند که هر وقت صاحبان پول بخواهند از قرار صدی پنج بدهند و هر وقت که بخواهند با ایشان رد کنند حاضرند.

آقامیرزا ابوالحسن خان - در هیچ کجا این ترتیب نیست آنجاها که اینکار را میکنند باین قید و باین شرط میکنند در این موقع این حرفها را بزنیم دولت از میان میرود این ایرادهای ملت است فجائاً کمیسیون برای اینها مطالب باید تعیین نمود.

آقا سید مهدی - خوب است انجمن ماله تشکیل شود و مشغول کار شوند.

آقامیرزا ابوالحسن خان - از برای کمیسیون ماله لابیجه و وثوق الدوله نوشته اند.

وثوق الدوله - کمیسیون ماله تشکیل و مشغول هستند.

حاجی سید نصر الله - انجمن عدلیه معین است ولی دستور العمل باید از آنطرف برسد بعد از اصلاح و تصویب باید مشغول کار شد.

رئیس - سابقاً عرض کردم باید اجزای این دو انجمن آنچه تکلیف آنهاست بعد بیاورند و دستور العملی را در نظر بگیرند و تدارک بکنند و بعد بمجلس آورده مذاکره نمایند اگر از آنطرف هم رسیده هر کس هر نکته بنظرش رسید با دراق چایی یا خطی بنویسند بدهند و در مجلس عنوان میشود.

حاجی محمد علی آقا - عرض اینست منتظر آنها نباشید.

رئیس - چون تا حالا منتظر بودیم نظامنامه برسد و در دو هفته پیش این دو انجمن را تشکیل کردیم و مشغول کار بودیم مقدمات کار هم عمل آمد مثل اینکه وزارت ماله نوشته و امروز نوشته بودند که بعضی امثال حاضر است آدم امینی بفرستند ببرد و بعضی صورتهاراهم میدهند از این جهت ما کار تدارک کرده نداریم پس از اینکه کار تدارک شد توسط ادارات چایی بتمام اعضاء میدهند اگر مطلبی دارند اظهار میکنند مطابق نظامنامه گفتگو میشود با حاجی سید نصر الله گفتگو شد که این اجلاسات چهار روز در هفته زیاد است از این بیهوده باید مطالب را حاضر کرد و در هفته یکروز در مجلس حاضر شده گفتگو و مذاکره در آن شود.

حاجی محمد علی آقا - بسیار خوب است هفته یکروز باشد.

رئیس - این هفته یکروز برای این است که خیالات خود را اظهار نمایند اگر از کمیسیونها کاری حاضر شده میگویند و اگر از خارج مطلب تازه بیداشد لازم بود مجلس فوق العاده قرار میدهم و الا همان هفته یکروز کفایت میکند.

آقا سید مصطفی - منافات آن کمیسیونها با مجلس چیست.

وثوق الدوله - اجزای کمیسیون باید کار بکنند بمجلس نمیرسد.

رئیس - پس بهین ترتیب اگر هفته چهار روز حاضر شدید هر گاه کاری نبود نباید از خارج باشا بگویند که چرا کار نیست و بیگازیم.

آقا سید مصطفی - این کارها باید بمجلس بیاید بانه اگر اجازه بدهید خیلی کار بشما رجوع خواهد شد.

مخیر الملک - کار را باید پیدا کرد به بنویسید بدهید بمجلس معلوم شود بعد از آن در او گفتگو نمایند.

دکتر میر سید ولی الله خان - در خارجه هم همین طور است که کمیسیونها کار میکنند و به مجلس اظهار می دارند گاهی در ماه دوسه روز مجلس است و در صورت بودن کار علی الاتصال مجلس منعقد است.

حاجی سید نصر الله - يك اشتباهی است که باید رفع شود کارها بر دو قسم است بعضی کارهاست که کلیت دارد آن وظیفه این مجلس است لکن نوشته است و عرایض که از امور جزئی است از وظیفه این مجلس خارج است و بعهده دفتر مجلس است و این جزئیات تعیین وقت مجلس را میکند.

آقا شیخ حسین - شما مجلس را مرتب کنید مردم سالها است که آرزوی این مجلس را می نمایند حالا می خواهید تعطیل نمایند پس عرایض مردم چگونه رسیده می شود.

مخیر الملک - کمیسیون عرایض حاضر است که عرایض را به اداره که راجع است رجوع نماید و جواب بگیرد عرض اینست که در مجلس نه نشینند بنده عقیده ام اینست که آن نظامنامه داخلی را آقایان مطالعه کنند تا اشکال رفع شود.

آقا سید محمد مجتهد - شما منتظر باشید که از خارج بشما کار رجوع بشود شاید نگردند شما خودتان باید ایجاد کار کنید پس تعیین حدود حکام و غیر آنها راجع بکیست.

حاجی سید نصر الله مشغولند دستور العمل می نویسند.

مخیر الملک - در کمیسیونها اگر یکماه کار بکنند و ترجمه نمایند در مجلس يك ساعت خوانده میشود.

آقا سید محمد مجتهد - مجلسی را که در هفته چهار روز زمین شده است نباید موقوف کرد.

مخیر الملک - آنوقت این مجلس نیست مضحکه است.

حسینعلی خان - کاریکه این مجلس ولین و کلا میکنند برای یک ملتست ما نمیتوانیم که هفته چهار روز بیاییم در اینجا بنشینیم و کار نکنیم باید اصول قانون مملکت را درست کرد آنرا در کمیسیونها می نویسند اصلاح میکنند هفته چهار روز آمدن و حرف واهی زدن چه فایده دارد.

آقا سید محمد - حرف واهی تزیین کار صحیح بکنید.

حاجی سید نصر الله - نمیشود قوانین در این مجلس نوشته شود.

آقا سید محمد - پس این هیئت برای چه هستند.

حاجی سید نصر الله - باید کارها بسازی بشود قوانین نوشته بشود آن در این مجلس نمیشود باید تصفیه و تسویه شده بعد در مجلس بیاورند.

رئیس - بنده اینجا يك حرفی دارم آقایان قوی زاده شرحی بیان کردند توضیح لازم دارد آن اینست که مردم عرایض مینویسند و آن چیزی نیست

آقای حاجی سید اسمعیل - هر چه تسویه و تفتیح میشود در يك روز یا دویز او را در مجلس گفتگو نمایند.

حاجی محمد تقی - تا حال می گفتید نظامنامه نداریم حالا میگویند کار نداریم.

مخیر الملک - حالا میخواهیم بیودجه مالیاتی رسیدگی کنیم چه کنیم.

حاجی محمد تقی - رسیدگی نمائید و کلاهیکه می آیند در اینجا کار ندارند حاضرند که از صبح تا شام بنشینند.

آقا سید حسن قی زاده - هفته یکروز کسبت ظلم و استبداد فوق العاده سی سال است این مملکت را فرور گرفته آنها بیکه فرمودید صحیح است ولی ما میبایست آنها بیکه بی علم و جاهل بودند آمدند وزیر شدند و از منصب وزارت با علم و اطلاع شدند و حال و کلاهی ما هم همین طور باید افکار آنها را توسعه دادولی بدبختانه میگویم بنیاد ما و کلاهی دیگر می بینند تاخیر در اینجا ما خیال میکنیم که کار نداریم ولی کار بسیار است آن کسی که می آید در اینجا اگر باجنجهای مخصوص زود وقتیکه بخانه میرود هیچ نفهمیده است اگر مطالب کمیسیونها را تلاصه کنید و در روزنامه چاپ بشود خوبست و اگر همین و کلا در این مجلس حاضر بشود از ولایات نظاماتی که میرسد آنها اطلاع پیدا میکنند خلاصه هر یک از کلا باید علم ایشان با نده از رئیس باشد حالا من این را عرض میکنم آنستکه هر کس وارد بشود در اینجا صدی يك از مطالب خود را می تواند اظهار بکند مکانیسی که از خارجه و صدر اعظم می آید خلاصه بکنند بعد در مجلس بخوانند از انزلی خبر میرسد که ما می گیر هادریست رفقه اند و شکایت میکنند ولی ما هم اهتتائی بمطالب آنها نمیکنیم و از ولایات دیگر خبر میرسد که ناموس مردم را برده اند ما که باین مطالب نمیرسیم پس خوب است هفته دویز باشد که بمطالب مردم رسیدگی شود بنده که مسوق نیستم صدر اعظم چه گفت و ولان چه کرد دیگر خودتان مختارید.

حاجی سید نصر الله - اگر شما هیچ میفهمید که مطالب در دفتر مستور است و ابراز نمیکنند حق دارید ولی باید بدلیل این مطلب را اثبات کنید این مجلس هنوز بکار خودش سوار نیست و آزاد نیست (همه گفتند چرا آزاد نیست)

حاجی سید نصر الله - باید این مجلس چنان باشد که اگر کسی معروف بدشمنی ملت باشد ولی در يك مطلبی بتوان از او تحصیل منفعت از برای ملت کرد باید بمطلب بطور آزادی گفته شود.

آقا سید حسن قی زاده - صحیح است ولی اینها جواب من نیست ملامت میگویم امتیاز نامه لیا ازف که جناب حجه الاسلام خواستند اگر دادند ما چرا ندهیم و اگر ندادند چرا نمیدهند.

رئیس - امتیاز نامه را آوردند داد آنرا **آقا سید محمد** - مقصود آن امتیاز نامه نبود بنابراین اصلش را بدهند اینهم بازشرحی است که بکنفر بپودی نوشته در باب مایه سوف

رئیس - بنده اینجا يك حرفی دارم آقایان قوی زاده شرحی بیان کردند توضیح لازم دارد آن اینست که مردم عرایض مینویسند و آن چیزی نیست